

Liberalismi
kaks
külge.
Lk. 3 – 4.

SIRP

Hasso Krull:
Kareva
sõnatalsman.
Lk. 6.

EESTI KULTUURILEHT

hind 11.90 krooni

14. märts 2003

number 11 (2956)

Teile ei meeldi reklaamid?

Ma ei oska lohutada. Kas te vihas-
tate mõnikord, kui vaatate majade
fassaadirivi tänava ääres?

Sõites läbi linna, jälgin ülesripu-
tatud reklaame ettesattumise järje-
korras ja mängin mõnikord mõttes
mängu, et see, mis on järjest näha,
on kokku üks lugu. See on lihtsalt
edasi antud hüplike illustratsioo-
nidega. Enesetunne läheb reipa-
maks, kui lugu välja tuleb ja kuju-
teldavad seosed on nii head, et jul-
gen ennast ära petta lasta ja lugu
uskuma jääda. Vahel lugu katkeb,
kui mõnest reklaamist hakkab
paha. Ma ei heitu, mõtlen siis, et nii
oligi teema üles ehitatud. Helle
Karis rääkis mulle kunagi, kuidas ta
ehitab filmi üles nii, et paneb pub-
liku soovitud hetkel naerma või nut-
ma, nii nagu tal süžees vaja on.
Halvaks läinud või jälkide reklaa-
mide puhul mõtlen, et ju siis lavas-
taval oli seda vaja. Ma ei vaata sa-
ma lavastust mitu korda, püüan va-
lida erinevaid marsruute. Jah, kah-
juks ei saa kiidelda, et mu tänava-
pildi elamusretked oleksid järgijaid
leidnud.

Lagos on hea reklaamilinn, mis
kasvatab ja mitmekordistab ennast
aplalt. See ongi vist kõige suurema
söögiisuga asundus, mis laieneb
oma servi laiali valguda lastes ja
prügi viirgu edasi nihutades. Linna
kujuteldav keskus on tihedalt täis
üksteist katvaid uudis- ja tarbepilte,
mis kõik alluvad kohalikule kirjuta-
mata regulatsioonile. Tekivad pildi-
kooslused, kus osalised on sageli
Nike märk ja Allah ja Jeesuse ime
läbi tervenemise keskus.

Kui outdoor-näitamise aeg hak-
kab läbi saama, tuleb paar nädalat
varem plakatialuse omanik ja klee-
bib plakati keskele otse reklaamnäo
peale suurelt oma reklaami teatega,
et kahe nädala pärast lõpeb selle
reklaami leping.

Kes ei taha linnas piltide keskel
elada, mingu maale. Õunapuud ta-
havad lõikamist, ema ütles.

ANDRUS KÕRESAAR

Hansapank

Suure kunsti nimel

Hasso Krull: "Suure kunsti nimel" on väikestest
kultuurilistest sündmustest koosnev
muusikaväljaanne, mis on mõeldud
muusikaväljaandele ja muusikaväljaandele.
Tähtsaimad muusikaväljaanded on
muusikaväljaandele ja muusikaväljaandele.
Suure kunsti nimel on väikestest
kultuurilistest sündmustest koosnev
muusikaväljaanne, mis on mõeldud
muusikaväljaandele ja muusikaväljaandele.

L'ARTISTE

NO X NO SEX

Teisipäeval, 18. III kell 17 avatakse Rotermanni soolalao kunstimuuseumi näitusesaalis näitus
"Kuldmunapühad".

Näitusel on väljas reklaamikonkursi "Kuldmuna" laureaatide tööd aastatest 1998 – 2001. Vaa-
data on meie viimaste aastate parim väli-, trüki-, sotsiaal-, tele- ja raadioreklaam, firmagraafi-
ka ning pakendid; vähemalt nii on leidnud auväärt disaineritest, reklaamibüroode loov- ja pro-
jektijuhtidest, ajakirjanikest ja fotograafidest koosnev žürii. 14. aprillist on selle aasta "Kuld-
munale" esitatud tööd väljas Radissoni hotellis, võitjad kuulutatakse välja 19. aprillil.

"Kuldmunapühade" väljapaneku kuraator Renita Raudsepp esitab rea ebamugavaid küsimusi:
"Kui palju mahub reklaami tellijate kinni makstud visualiseeritud müügiargumentide sekka
loomingulisust, esteetiliselt ja nupukat kahemõõtmelise pinna kujundamist? Kas turunduslikkus
mõttes tähenduse kaotanud reklaam võib omandada iseseisva väärtuse? Kas oma aja ära elanud
"unustatud sõnumiga" reklaam saab olla visuaalselt nauditav kujundusgraafiline teos?" ja kut-
sub kõiki tulema ja vaatama tarbimisühiskonna peeglist.

Täna lehes

Mati Unt: miks on Tartus teatrisaaliid tühjad? Mihkel Mutt: Iraagi kriis halvab võitlust terrorismiga. Lk. 2/ Rain Tamm: firma kui heaolule mõtlev riik. Lk. 4 – 5/ Emakeelset luulet päeva puhul. Lk. 7/ Soome kirjan-
duse lipulaevad. Lk. 8/ Kristiina Garancis: loomaga või loomata tants. Lk. 9/ "Bent" Vanalinnastuudios. Lk. 10/ "Helisev muusika" kui tarbekaup ja "Ashes and Sand" Eesti Nukuteatris. Lk. 11/ Norra arukas
arhitektuuripoliitika. Lk. 12/ Muuga valge valgus. Lk. 13/ Viieaastane EDBB helikandjal. Lk. 14/ Saarsalu avas Hamptoni festivali. Lk. 15/ Kaurismäki lihtne geniaalsus. Lk. 16/ Ameerika "Solaris". Lk. 17

Halbus Tartus

Pealkiri on Freudi raamatu pealkirja "Unbehagen in der Kultur" muundus. *Unbehagen* on tõlgitud ka ahistuseks, haigluseks, ebamugavuseks, ebaameeldivuseks, *nedovolstvo*'ks, *discontent*'iks. Mulle meeldis "halbus", sest see tähendab üldistavalt kõike, mis on mitte-hea, on taunitav.

Kultuur on ju ise hea, aga tal on mitmeid puudusi. Sama võiks öelda Tartu kohta. Tunnen end seal väga hästi. Seal töö edeneb. Võiks leida palju häid sõnu Tartu kohta. Aga mis puudusi ma seal näen?

Esimesena tuleb meelde, et seal on laval Per Olof Enquisti näidend "Tšehhovi kolm öde", mille on lavastanud Mikk Mikiver ja kus mängib Herta Elviste, üks meie staažikamaid praegu tegutsevaid näitlejaid. Need kolm nime kutsuks ju iga vähegi haritud inimest. Aga ei, etendusi tuleb hoopis publikupuudusel ära jätta! Tartlast ei huvita Enquist, Mikiver ega Elviste! Kas see pole piisavalt *Unbehagen*?!

Ka oopereid ei taheta seal vaadata. "Salakütti" ja "Maskiballi" ignoreerivad nii uliopilased, õppejõud, linnaametnikud, koolilapsed kui ka kooliõpetajad. Operitega ongi Tartus imelik. Esietendustel tõuseb täissaal püsti ja aplodeerib kümme minutit. Ja mõne etenduse järel pole saalis enam kedagi. Algabki tõeline *Unbehagen*. Kuhu vaatajad siis jäävad? Miks need aplodeerijad ei ütle oma tuttavatele, et minge ka, kui tore see oli?!

Võib-olla tartlased on *skinhead*'id (nagu Delfi arvab) ja vihkavad sellepärast ooperit? (Mis oleks ka imelik, sest nii fašistid kui ka kommunistid on ikka ooperis käinud, seda viga neil muu halva kõrval ei ole.) Kuid selliseid tüüpe pole Tartus eriti näha.

Aga võib-olla tartlased joovad palju ega suuda teatris käia, raiskavad potentsiaalse piletiraha viina peale? Ei usu, Tartus ei kohta rohkem joodikuid kui mujal.

Mis puutub joomisesse, siis meie naabrid soomlased joovad ju päris palju, aga nad hindavad samal ajal kõrgelt ka ooperit ja balletti. Soomlased moodustavad ju suure osa Estonia publikust ja me ei tea, milline oleks Estonia seis ilma soomlasteta! Muidugi, soomlasi on Tartusse raske tuua. Asi pole ainult kahetunnises sõidus. Soomlased tahavad ju peale ooperi veel ka turule, seda Tartus soomlasele vajalikul kujul ei ole. Kuid pangem ikkagi tähele põhilist: soomlased armastavad, erinevalt tartlastest, peale turu ka ooperit ja balletti!

Vanemuise ägedamad pillimehed ja valgustajad on hiljuti süüdistanud mitte tartlasi endid, vaid Vanemuise reklaami ja müüki. Oh jah, kindlasti on seal puudusi, igal pool on. Võib-olla tuleks tartlast ninapidi kunsti sisse toppida?

Pahatahtlikud ütlevad, et Inimene tahabki ainult Janti. Et Inimene ongi loomult labane ja muud pole talle mõtet pakkuda. Tõsi, on tüüpe, kellele ei julgegi Beckettit pakkuda. Ta hakkab vahkvihast kisendama. Kuid kas siis kõik inimesed on jandisõbrad? Noh, ei tea, kas see nii haige värk ka on. Minus on siiski säilinud mingi lootus.

Tartus on ka teistsuguseid inimesi, tunnen mitmeid. Lauristin ja Vahing vaatavad meelsalt kunsti. Levib jutt, et ka Tulviste käib teatris ja seal olla nähtud Ansipit. Aga nendest on vähe. Tean, et paljud mu tuttavad ei vaata jante. Nad polegi nagu siis tartlased, polegi siis inimesed? Ka mina pole vist inimene. Mulle ei meeldi jandid, nad jätvavad mu külmaks. Naeran küll Kivirähi ja "Wremjat", kuid nägin hiljuti ühte Cooneyt ja imetasin, kui igav see oli! Mingi rikas mees jamas mingi kal-li kasuka ja armukesega. Ei saanud aru, mis ta tahab. Saal ent naeris kogu aeg. Mina muigas paar korda (just siis oli saalis juhuslikult vaikus). Miks on minuga nii halvasti? Mis ma pean tegema? Kuhu minema?

Jandid räägivad rikastest. See ju meeldib rahvale. Kuid ega see, kes ooperis ei käi ja kes ei loe raamatuid ega ajalehti, ei saa ka rikkaks. Pean silmas "miljoni-mängu". Ma ei ole küll arvet pidanud, kui palju seal on esinenud tartlasi. Ent kas pole selge üks põhimõte, üks reegel: kui keegi seal juba vabandavalt ütleb, et ta pole kahjuks käinud ooperis, pole viimasel ajal lugenud ajalehti, pole kunagi tegelenud antiikmütoloogiaga, pole luulehuviline, siis võib olla päris kindel, et see isik peab piirduma tuhande krooniga. *Praštšai*, miljon!

MATI UNT

Vabandage, suletud võimuvõitluse tõttu

Miks on kõik halvasti?

Asjad on halvad. Mitte üksnes sõja pärast Iraagiga. Tähtsamgi, et maailm on hakanud logisema. Kõigub tasakaal, mis tosin aastat tagasi näis pakkuvat kommunismist vabanenud rahvastele suhteliselt perspektiivikat tulevikku. Institutsioonid, millele see tasakaal tugines, võivad osutuda ebaasjakohaseks. See, mis praegu toimub, pole mitte mingi välispoliitika meetodite või ideede konkurents, pole religioonide turniir ega moraali enampakkumine, vaid suurte riikide omavaheline mõõduvõtmine. See ei olnud algselt nii kavatsatud, mitte veel praegu, ammu mitte Ameerika poolt tema süüdimatuses, aga ootamatult on see nii välja kukkunud. Seda on natuke kahtlane nimetada maailmasõjaks, sest kuumat sõda isekesis pole, samas on see rohkem "maailma-" kui kaks esimest, kuna siia on haaratud ka Hiina, Aafrika ja Ladina-Ameerika maad.

On selge, et kui Bush tahab sõdida Saddamiga, siis mõned riigid Euroopa Liidust ja väljastpoolt tahavad esmajoonel ohjeldada Bushi (*resp.* Ameerikat). Sest nagu on andnud mõista nende riikide juhid eravestlustes ja nagu on võimalik lugeda välja nende avalduste ja intervjuude ridade vahelt, on nad tegelikult nõus, et Iraagiga tuleb asjad ära klaarida, aga neid hoiab tagasi mõte, mis saab edasi. Kui Ameerika saab praegu oma tahtmise, siis kas nii hakkabki olema? Kes on järgmine?

Maailm pärast Saddami

Kas Iraagil on relvad või mitte, see on detail. Kui relvi ei ole, on hea. Kui need peaks leitama, siis loodetavasti tehakse kahju-tuks. Teine asi on see, et rahvusvaheline terrorism, isegi kui see peaks olema seotud Iraagiga, on tohutult laiem nähtus kui Iraak. See on laiem nähtus isegi al-Quedast. Isegi võidukas välksõda Iraagi vastu ei määra selle suurema sõja käigus kuigivõrd. Terrorism on pudelist välja lastud džinn ja tagasi seda ei aja. Terrorismi kui fenomeni puhul ongi kõige tähelepanuväärsem võib-olla see, et äkitselt näevad kõik, et see on võimalik, et "terrorism, see on imelihtne". Terrorism oleks ju võinud olemas olla sadade aastate eest. Aga siis teadsid peaaegu kõik (erandeid muidugi leidis) mingil kokkuleppimata kombel, et see on võimatu, mida-gi, mida ei tehta. Eksisteeris justkui mingi piir, millest ei sobinud üle astuda. Nii nagu näiteks intsest. Nüüd on aga järjekordselt välja tulnud, et "kõik on lubatud". Ivan Karamazovi mõte elab edasi ja võidab!

Terrorismi vastu ei saa võidelda ükski maa omaette. Seda on sama vähe tõenäoline lõplikult ohjeldada kui korrupsiooni või organiseeritud kuritegevust. On üksnes lootus neid pidurdada. Ja see pidurdamine on seda edukam, mida suurem on koostöö nende vahel, kes seda pidurdamist üritavad. Ega siis näiteks Prantsusmaal pole põhimõtteliselt vähem huvitatud terrorismi ohjeldamisest kui Ameerika. Ta ju arreteerib oma endistest dominiioonidest pärit kahtlusalluseid usinalt ja edukalt.

Halb ongi praegu see, et tekkinud olukord töötab rikkuda lääneriikide suhteid ja halvata efektiivset võitlust terrorismi vastu pärast Saddami. Ja kauaks.

Muidugi ei maksa üle dramatiseerida. Poliitikas ei ole tülisid ega solvumisi, mida ei unustataks uute ühiste huvide palge ees. Seda näeme niihästi sisepoliitikas, kasvõi Eesti erakondade grupeerumistes, kui ka riikidevahelistes suhetes. (See ongi kahtlemata üks põhjusi, miks poliitikat peetakse immoraalseks nähtuseks.) Siiski peaksid praegu osapooled mõtlema, kas Iraak on väärt vastastikuse usalduskrediidi nõrgenemise ohvrit.

Demoraliseerivad valikud

Asi pole üksnes suurtes ja vägevates, vaid reas väiksemates riikides, kes on pandud alandava valiku ette. Ükskõik, kuidas nood "vaheriigid" Julgeolekunõukogu järgmisel hääletamisel ka ei otsustaks, ikka on nad kaotajad. Seda isegi juhul, kui uut resolutsiooni ei pandagi hääletusele, sest kõnealuste riikide meel-sust on ikkagi sondeeritud. Nad peavad tõenäoselt valima aade-te, s.o. oma parema äratundmise ja praktiliste kaalutluste vahel. Ameerika on siiski maailma suurim vaesteabistaja ning ta kõl-lis-tab dollarikotti ka praegu nende vaeste nina all. Kui hääletate poolt, siis abi jätkub, kui ei hääleta, siis me muidugi ei ütle mi-dagi, aga... Miks peaksid Aafrika riigid muretsema mingi diktaa-tori kukutamise pärast kusagil kaugel, kui pool Aafrikat on täis samasuguseid hulle diktaatoreid, kes ei tee muud kui nõõrivad oma vaest rahvast, aga kelle kukutamise suhtes pole Ameerika mingit huvi ilmutanud? (Muidugi on Ameerikal põhjendus va-ruks: "Me ei saa ju igale poole ühekorraga sekkuda. Kui juba praegu urisetakse, et me liiga palju maailmapoliitseinniku män-gime, mis saaks veel siis, kui me kõik diktaatorid hoobilt ette võtaksime? Ei, ikka *step by step*..." See põhjendus veenab ja ei veena samas mitte.) Angoolas on äsja lõppenud kolmkümmend aastat kestnud kodusõda. On ilmne, et puhtinstinktiivselt nad ei tahaks hääletada ükskõik missuguse sõjategevuse poolt ükskõik kus. Aga näe, 80 protsenti nende naftatöötlemisest on ameerik-laste käes. Mehhiko majandus sõltub äärmiselt niihästi Ameerika tellimustest kui sisserändepoliitikast. Nii peab president Fox laveerima. Riigid on mitmes suhtes inimestega sarnased. Nii na-gu too, kes on pidanud end raha eest müüma, satub iseendaga pahuksisse ja üldisse halba hingeolusse, nii mürgitab dollari-diplomaatia rahvusvahelist kliimat.

Jah, sir, see on kius

Kahtlemata on Ameerika sattunud kahetsusväärsesse olukorda oma administratsiooni läbematuse ja oskamatusse tõttu kollek-tiivses maailmas asju ajada.

Samas on fakt, et 240 000 Ameerika sõduri pidamine lahe-piirkonnas läheb iga päev maksma kümneid miljoneid dollareid. Nende äratoomine ilma sõjata on Ameerikale alandav – mida edasi, seda rohkem. Ma jätan praegu kõrvale, kas see tunne on adekvaatne või mitte. (Ehk oleks küsimus praegu selles, kuidas pakkuda ameeriklastele võimalust "päästa nägu"?)

Osundan vaid, et on siiski silmakirjalik soovitada ameeriklas-tel sõjaga oodata no nii pool aastat, kuni inspektorid on oma töö teinud. (Päris kindlasti pole nood ka siis valmis. Ainus kindel, ehkki absurdne viis inspekteerida on iga iraaklase kohta üks inspektor tööle panna.) Nagu soovitajad ei teaks, et varsti on sõjapidamine ilmastiku tõttu mõneks ajaks välistatud. Ameerika peaks oma väed vahepeal ära tooma, sest neid pool aastat seal hoida ei tundu reaalne. Ja tagasi ta neid sinna vaevalt viib.

Hea küll, las Ameerika saab ninanipsu, võiksime öelda. Aga meenutagem ühte asjaolu: resolutsioon nr. 1441 võeti vastu hääletage 15:0. See tähendab, et mitte ükski Julgeolekunõukogu liikmetest ei ole põhimõtteliselt välistanud sõjalise jõu kasu-tamist viimases instantsis. Küsimus on aga selles, missugust sõjalist jõudu kasutada. Kui ameeriklased on kohvrid pakkinud ja koju sõitnud? Kas Nato vägesid? On arvata, et kui ameerik-lased ja britid praegu kõrvale lükatakse, siis pesevad nad allian-sist käed puhtaks. Nendeta on Nato tulejõud aga nigel. ÜRO väed? Nende "efektiivsust" nägime Srebrenicas. Sinikiivrid köl-bavad hädapärast rahu valvama, mitte aga ofensiiviks. Aga ootoot, kas mitte juba 1999. aastal polnud juttu Euroopa oma väekontingendist, oma eriülesannetega ühendatud ühisüksusest (Combined Joint Task Force), mis pidi saama Euroopa Liidu uue kollektiivse välispoliitika integraalseks osaks? Kui selle üksuse formeerimine pole ülimalt salastatud, siis on see kõigi eelduste kohaselt paberile jäänudki. Ja ka paberil oli selle suuruseks mäletamist mööda maksimaalselt 60 000 – 80 000 meest.

Küsigem ka, mis ajast on enamikul Euroopa armeedel prak-tiline sõdimiskogemus? Prantsusmaal tähistati hiljuti nel-jakümne aasta möödumist Alžeeria sõja lõpust. Elevandiluuran-nikul ja tolle naaberriikides tegutseb küll kolm tuhat prantsuse langevarjurit, aga sellest oleks nagu vähevõitu. Venemaal on (ehkki negatiivne) sõdimiskogemus Afganistanis ja Tšetšeenias. Tõsi on ka see, et doktriin, mille kohaselt saksa sõdur ei kannu relva väljaspool kodumaad, on vaikselt kalevi alla pandud. Saksa fregatid patrullivad Aafrika "sarve" juures terroristidele rel-vade smugeldajaid, tuhatkond saksa politseinikku peab korda Kabuli tänavatel ja (nagu nüüd on selgunud) osalesid sakslaste KSK väeosad isegi operatsioonis "Anaconda" Tora Bora mäge-des. Siiski on ilmne, et oma jõududega jääb Euroopa Saddami armee vastu ilgelt häbisse.

Kuigi eelmise Lahe sõjani on kümme aastat, on Ameerika lää-neriikidest ainus, kes on viimasel ajal edukalt sõdinud. Aga Eu-roopa suhtumine Ameerika militaarvõimsusse on kahteline. Ühelt poolt nad põlastavad seda, teiselt poolt tahaksid ära kasu-tada. See tuleb meelde keskaja linnakodanike suhtumist timu-kasse. Selle elukutse vajalikkuses ei kahelnud keegi, aga timu-kaga tutvust ka just ei otsitud.

Prantsusmaal ja Venemaal on kõige suuremad majandushu-viid Iraagis, nii et kahtlane, kas nad hakkaksid sõdima isegi siis, kui sealt tõepoolest katku ja rõugeid leitaks. Samas on loogiline, et need riigid olid kõrvõimalikud stsenaariumid enda jaoks läbi mänginud ja et nad olid ka ise oma sõdimissoovi nõrkusest tead-likud. See aga tähendab, et sõja kasutamise võimalus Iraagi vastu resolutsioonis 1441 oli mõne riigi poolt algusest peale retoorika. Venemaa ja Prantsusmaa vetoähvardusi tuleks näha just selles valguses.

Eesti

Me olime kogu aeg pidanud endastmõistetavaks, et Eesti ei lähe sõtta. Nato operatsioonides osalemine on meie endi otsustada. Aga kui asi jõuab Euroopa väekontingendi kätte, kuidas siis? Kardan, et vähemalt teoreetiline võimalus eesti poistel surma saada on suurem nn. vana Euroopa kindralite käe all. Kujut-legem, et Bush on käed puhtaks pesnud, aga Hans Blixi detek-tiivid leiavad järgmisteks jõuludeks Iraagist vesinikupommi. Siis Chirac viipab ja hõikab: "Allons, enfants...!" Mis me siis teeme?

See, mis juhtuma hakkab, afekteerib kogu kontinenti. Põge-nikeprobleem tõuseb uuele tasandile. Eestigi peab olema valmis. Sel pole tähtsust, kas ta toetas rohkem Ameerikat-Inglismaad või Saksamaad-Prantsusmaad. Ei ole kujuteldav, et kui meile tehak-se ettepanek vastu võtta paarsada põgenikku, ütleksime, et *sorry*, aga meie olime sõja vastu, vaadake ise, kuidas hakkama saate. Päris kindlasti just need riigid, kes on praegu kõige aktiiv-semalt sõja vastu, aitavad õmeti kõige rohkem Iraagi tsiviilelanik-ke, nii põgenikke kui ka neid, kes kohapeal kannatavad. Nii et vastvalminud põgenikeisolaator kulub võibolla peagi marjaks ära.

MIHKEL MUTT

12. 03. 2003

Liberalismi genees ja metamorfoosid

Liberalismi ja sotsialismi ei saa vastandada kui rikaste ja vaeste ilmavaadet

1830. aastail tekkis Suurbritannias viigide järglasena Liberaalne Partei, mis XIX sajandi teisel poolel ja XX sajandi esimestel kümnenditel viis läbi terve rea sotsiaalseid ja poliitilisi reforme, sh. sotsiaalkindlustussüsteemi loomine ja Ülemkoja õiguste oluline piiramine 1911. aastal. Just liberaalid olid need, kes nõudsid valimistsensuse kaotamist, oponeerides proteksionistlikule Konservatiivsele Parteile.

Ometi tõrjusid veelgi radikaalsema sotsiaalprogrammiga ametiühingu-leiboristid pärast I maailmasõda liberaale järkjärgult poliitikamaastiku äärealadele, pärast mida tegid liberaalid omakorda koostööd leiboristidest eraldunud sotsiaaldemokraatidega. Nagu Suurbritannia näide illustreerib, on liberaalne maailmavaade küpsetes turumajanduslikes demokraatiates terve sajandi tegelenud turumajandusliku ühiskonna sotsiaalse dimensiooni kindlustamisega. Francis Fukuyamagi väljendatuna ripub turumajandusliku mudeli efektiivsus suuresti ära sotsiaalsest kapitalist ehk ühiskonna seemise usalduse nivoost. Ometi kujutab Eesti üldsus liberalismi all enamasti ette kauboikapitalismi. Järgnevalt tahaksin näidata, et ei klassikaline ega moodne liberalism mõista ühiskonna vabadust kui *bellum omnium contra omnes*.

Liberalism klassikalises mõttes toetab parlamentaarset demokraatiat, kodanikuvabaduste kaitset ning initsiatiivikat vaba ettevõtlust, mida reguleerib vabakaubandusega vaba turg. Süstemaatilise loomuoiguse teoorial baseeruva ideoloogiana formeerus liberaalne ilmavaade Suure Prantsuse revolutsiooni ajal, toetudes Locke'i, Montesquieu', Voltaire'i, Rousseau', aga ka USA iseseisvusdeklaratsiooni autori Thomas Jeffersoni ja majandusteoreetikute Adam Smithi ja David Ricardo töödele. Algselt kujutas liberalism endast feodalismi- ja absolutismivastaste ringkondade maailmavaadet, mis väljakujunevale kodanlikule keskklassile toetudes taotles stagneerunud kirikuvõimu otsustavat vähendamist ühiskonnas (sisuliselt riigi ja kiriku lahutamist), vastandudes sellega järsult konservatismile.

Neoliberalism kui vabaturu tarastamine

Klassikaline liberalism kui rõhutatult indiidikeskne ideoloogia peab ühiskondlikku sotsiaalset kooskõla tagava arengu aluseks üksikisikute laialdast tegevusvabadust eraomandi alusel ("minnalaskmine" – pr. k. *laissez faire*), mille kohaselt peab riigi sekkumine ühiskonnaellu olema minimeeritud ja piirduma põhiliselt kodanikuõiguste ning eraomandi turvalisuse tagamisega. XVIII ja XIX sajandil pooldasid liberaalid riigivormina peamiselt konstitutsioonilist monarhiat või vabariiki, mis järgiks vabakaubanduse põhimõtet ning laiendaks ulatuslikult valimisõigust. Suurima mõju saavutas klassikaline liberalistik maailmavaade XIX sajandi teise veerandi Suurbritannias utilitaristide Jeremy Benthami ja John Stuart Milli ning Herbert Spenceri tööde mõjul.

Liberalism on kahtlemata üks vanematest ja mõjukamatest kaasaja ideoloogiatest, mille alla on täna koondunud erinevad poliitilised jõud. Nii on näiteks, vastandina klassikalisele euroopalikule käsitusele (vabade rahvaste vaba konkurents vabal turul rahumeelses maailmas), liberalism ameerikalikus tähenduses rõhutatult riigikeskne vaade (presidendid Wilson ja Roosevelt). XIX sajandil on liberite positsiooni ja proletaarsete elektoraadi haaranud järkjärgult sotsiaaldemokraatlikud parteid. Paljudele algselt liberaalsetele seisukohtadele on asunud ka tsentri poole nihkunud konservatiivsed jõud. Peamiselt sotsiaaldemokraatide mõjul on muutunud liberaalide majanduspoliitilised vaated riikliku reguleerimise vajadust toetavas suunas (keinsianism). Pärast Teist maailmasõda kujunenud neoliberalistik suund seisab turusuhete valitsemise taotlustes juba paljuski konservatiivsetel positsioonidel, kõikudes omapärase siduva jõuna sotsiaaldemokraatia ja konservatismi vahel. Tänapäeva mõjukaimad liberaalsed parteid on näiteks USA Demokraatlik Partei, Soome ja Rootsi Keskpartei ning Suurbritannia Liberaalne Partei. 1947. aastal asutati Liberaalne Internatsionaal.

Eeltoodu rõhutab tänapäeva liberalismi mitmepalgelisust, et tegu pole kaugeltki selgepiirilise ja lõpetatud õpetusega. Üheks liberalismi eristavaks jooneks on humaansuse, inimesest lähtumise kõrval olnud rõhutatud ratsionaalsus, seda ka sotsiaalsfääris. Arvamus, nagu panustaks liberalism kitsalt ühiskonna varakamatele kihtidele, ei pea ka klassikaliste liberalismiarendajate teoste järgi paika. John Stuart Mill rõhutas essee "Vabadusest" korduvalt ühiskonna terviklikkuse põhimõtet, mille kohaselt piiravad üksikisikute ja gruppide vabadust alati teiste vabadused ehk õigused ning et eranditult igaüks peab kandma kohustust ja vastutust ühiskonnaliikmete kaitsmise eest kahju ja vägivalla vastu. Liberalism ei tähenda juba kaugelt üle poole sajandi reguleerimata vabaturgu. Neoliberalismi eurovariandi ehk Freiburgi koolkonna teoreetikute huviorbiidis on olnud makromajandusvõimu hoobade dünaamilise tasakaalupunkti otsingud valitsuse (John Maynard Keynes) ning kõvakäelise keskpanga (Milton Friedman) vahel.

Ordoliberalismi (ld. *ordo* – kord) põhitaotluse järgi tuleb välistada turu orjastav valitsemine inimese üle, rakendades seda eelkõige kui vahendit inimese teenistuses (suuna pearendaja Walter Eucken). Kuna liberaalsus tähendab eelkõige vabadust, siis kehtib see ordoliberalismi järgi ka inimese suhte kohta turuga – turg ei tohi valitseda inimest, vaid inimene peab valitsema turgu. Niisiis on ordoliberalismi kriitikateravik suunatud kitsalt majanduslikule kasule orienteeritud turufundamentalismi vastu, pidades silmas nii majandusliku kui ka sotsiaalse efektiivsuse optimaalset ühitamist. Selline optimeeritud mudel on sisuliselt sotsiaalriik, kus konkurentsijamajandus on töö ja kapitali tasakaalu abil ka sotsiaalselt tasakaalustatud. Ordoliberalistliku sotsiaalriigi mudeli kohaselt peab riik kriiside ja monopolistlike barjääride ohjamise kaudu kandma hoolt majandusliku konkurentsijõu eest, kujundades ühtlasi vaba ettevõtlust toetavad raamtingimused ning luues ühiskondlikku stabiilsust tagava sotsiaalse kaitsevõrgustiku.

Ordoliberalismi põhipositsioonid esitati juba 1943. aastal Freiburgi manifestis, mida on hilisemalt mõneti täiendatud. Manifest deklareeris vajaduse riiklikult tagada konkurentsivabadus monopolismivastase poliitika näol, stimuleerides samal ajal kasumitaotlust ja investeringuid. Raha peab olema usaldusväärne ja pangasüsteem sõltumatu võimalikest poliitilistest manipulatsioonidest. Riik peab sõltumatu õigussüsteemi kaudu tagama lepingujõu kaitse ja ettevõtluse sotsiaalse sisuga omanikuvastutuse. Freiburgi manifestile tuginedes töötati välja sotsiaalse turumajanduse mudel (Ludwig Erhard), mille ühitamisel Marshalli plaaniga sai teoks nn. Saksa majandusime.

Liberalismi ja sotsialismi ei saa ühekülgselt vastandada kui rikaste ja vaeste maailmavaadet. J. S. Milli on sageli peetud ka sotsialismi isaks. Ajalooline lahknemine sotsialismi ja liberalismi vahel väljendub ainult ühes, kuid siiski olulises, nimelt eraomandi küsimuses. Tänapäeva reformitud sotsialistlikud süsteemid ei kipu muidugi enam sotsiaalse võrdsuse loosungi all eraomandi kallale, kuid seda kindlamalt seisavad liberaalid eraomandi tugisammaste kaitsel. Nõukogude kogemus tõestas, et see, mis oli kõigi oma, ei olnud tegelikult kellegi oma ehk seega lihtsalt saadaval. Selline hoiak riigivara ning ühishuvide suhtes on tooni andnud ka meie taasiseseisvuse esimesel kümnendil. Neoliberalne ja avatud, mõõduka riikliku sekkumisega, eraomandusel põhinev majandus ei ole kaugeltki enam mingi kitsa huviühenduse parteipoliitiline programm, vaid täheldatavalt vasakule orienteerunud Euroopa Liidu strateegiline eesmärk, mille elluviimisel lähtutakse printsiibist, et ilma sotsiaalse õiglusega pole poliitilist stabiilsust ja seega ka majanduslikku arengut.

Uus süntees – sotsiaalliberalism

Sajandi teise poole liberalismi all mõeldakse Euroopas enamasti sotsiaalliberalismi, mille tekkele on pannud aluse maailmasõdadejärgne ühiskondlike olude muutumine. Eelkõige vajadus tagada laiapõhjaline sotsiaalsete garantiidega heaolu. Klassikalise liberalismi ideid oli üha raskem ellu viia, samuti ei saanud poliitika ignoreerida kasvava tööliiskonna huve. Sotsiaalliberalismi põhiõnkteks on usk positiivsesse vabadusse (Isiah Berlin). Võrreldes liberalismi klassikalise vormiga, on sotsiaalliberalismis täheldatav hoopis teistsugune vabaduse käsitus, mille kohaselt on inimesed võimelised altruismiks ning sotsiaalne vastutus arendatav. Samavõrd oluline on inimese võime end pidevalt harida ja teostada end selle kaudu. Teiseks sotsiaalliberalismi oluliseks põhimõtteks on riigi võime olla positiivne. Erinevalt klassikute minimaalse riigi esiletõstmisest peavad sotsiaalliberaalid väga oluliseks riigi kui arengukeskkonna reguleerija rolli. Riik on positiivne, riik võimaldab, loob avalikke hüvesid, mitte ainult ei piira nagu klassikaliste liberaalide käsitus. Sellest arusaamast on kujunenud heaoluriigi teooria, mis lähedane sotsiaaldemokraatialle. Sotsiaalliberalismi järgi peab vabadel indiididel olema võrdne õigus haridusele, tervishoiule ja sotsiaalhoolekandele. Heaolu õigused on kahtlemata positiivsed õigused, kuna nende rakendamiseks on vajalik riiklik initsiatiiv. Riigi teadlik arendamine ei ole seega inimeste vabadusi kitsendav, vaid vastupidi, uusi võimalusi ja hüvesid loov. Riik kätkeb endas avaliku hüve potentsiaali. Majandus-sotsiaalliberaalide arvates peab riik korraldama aktiivselt majandusse sekkuma, mis on aga ilmses vastuolus klassikalise *laissez faire*'i põhimõttega. Riigipoolset aktiivset majanduse juhtimist on sotsiaalliberalismi seisukohalt vaja eelkõige stabiilse ühiskondliku arengu garanteerimiseks. Turu isereguleeriv toime on tihti liiga aeglane ja hajus ning riigil on kasulikkusest lähtuvalt vaja neid protsesse soovitatavas suunas kiirendada, samuti ka majandusarengu seisukohalt määravasse sotsiaalsesse turvavõrgustikku panustada. Vastasel juhul läheb kõik nii, nagu läheb, see tähendab gangsterite ja orjaturu suunas, kus igaühe vabaduse määr sõltub advokaadi osavusest või revolvi haaramise kiirusest.

RAMON LOIK

KERGITAB KULMU

Elu infoühiskonnas

Ei ole kahtlust: me elame infoajastul ja -ühiskonnas. Juba nimetus "informatsioon" ütleb, et meid ei ümbritse kontrollimatu või manipuleeritud, vaid täpne, sisukas ja tõeväärtusega teave. Meil on läbipaistvus, objektiivsus, avatus ja "Tiigrihüpe". Lisaks ka privaatsfääri puutumatus, andmekaitse ja eetika. Need mõjud väljendavad, et erinevalt varasematest aegadest ei väandata ega pöörata infoühiskonnas infot, et pahategu varjata või ligimesele kurja teha. On hulk komiteesid ja nõukogusid, mis sekkuvad, kui keegi kahtlustab, et keegi tahab infoga äri või valskust teha. Ja neid tuleb üha juurde. Kinnitamine, kahtlustamine ja valvamine on seotud visa arvamusel, nagu peaks info olema infoühiskonnas erapooletu ning maksimaalselt kättesaadav, kuna see on määratud olema mingite ühtsete väärtuste, tõe ja õiguse kandja.

Kas see ikka on ajakohane mõte? Sest põhilisest s.o. kaubanduslikust küljest võttes on näiteks mis tahes info tasuta jagamine lihtsalt raiskamine või turu solkimine. 90. aastatel uurisin Sibeliuse akadeemia kataloogidest muusikasemiootika-alast kirjandust – ja mis ma kuulsin: muidugi võite need koju laenata. Jah, ka mere taha. Ainult tooge ilusti tagasi. Ja kõik. Ei küsitud, kes või mis. Selline lodev suhtumine. Õnneks Eestis teatakse, et inimesele midagi niisama anda ei ole hea. See teeb laisaks ja tänamatuks. Eesti Rahvusraamatukogu ei anna raamatuid koju kaasa ühelegi peale riigikogu liikmete.

Võib ju minna raamatukauplusse, kus lett on lookas infokandjate all. Seal on kirjandusklassika adaptatsioon, entsüklopeedilise teabe mugandusi, kodu-, köögi- ning suhtekorralduse raamatuid, kõigis kehasumas infoühiskonna põhitrend optimeerimine ja rahvasõbralikkus, ilusad pildid, suur šrift ja vähe mõtteid. Selline info ei vaeva inimest, vaid tekitab meeldivaid tundeid ja toob tootjale kasu.

Ei saa unustada, et info ongi salakaval kaup. Mõnda liiki info (teadusinfo, eksistentsiaalne info nagu surma vältimatus jms., teadmised ühiskonnast) võib olla sisult ebameeldiv või vormilt raskepärane. Seda saab artistlike nippidega vältida. Näiteks võib kirjutada juhtimisõpiku, mis imiteerib nais-teromaani probleemipüstitusi. Igava uudise-žanri sisse võib istutada lõbusat ainet koerte rasvumistõvest Inglismaal või lolluse geeni avastamisest. Puuduvat uudist võib kompenseerida põneva kriminaalse pealkirjaga või väljendusriikka pildiga. On vana tõde, et info ehk teadmine toob kannatusi. Infoühiskonna humanism kaitseb meid kannatuste ja kui tarvis ka meie endi eest. Et inimest mitte traumeerida, võib infot (ebapopulaarseid seadusi) kinni hoida ja üksnes õigel ajal lahti lasta (pahadele õpetuseks) või targasti ümber korraldada (statistika korrastamine näiteks vähendab kuritegevust). Või haridus. Mõnigi lapsevanem peab ajuti tõdema, et võsukene ei hiilga saavutustega haridustel. Ta aimab, aga tahaks tõde teada. Õnneks on haridusministeerium infokaitse seaduse toel kehtestanud, et klassipäevik on ülisalajane dokument, mida lapsevanem ei tohi näha. Tõde saab lapsevanem teada veerandi lõpul, tunnistuselt. Kooli kohus on vältida infoleket ja kaitsta vanemat võimaliku trauma eest.

Inimese kaitsmine info eest ei ole üksnes kohalik positiivne areng. Mõni politoloog ütleb, et üha raskem on saada tõest informatsiooni välismaailma kohta – propaganda ja desinformatsioon segavad. Aga ilmas juhtub hirmsaid asju, milleks kõike teada? Tegelikult on info ju ka mõneti müstiline nähtus, milleni kõik inimesed ei saa ega peagi ulatuma. Infot vääriavad parimad. Ei asuta ju Eestis konsultatsioonifirmasidki mitte suvalised, vaid tähtsatest riigiametitest tulnud inimesed, kes teavad asju. Mõnikord on infoühiskonna kohta ka halvustavaid märkusi kuulda olnud. Näiteks on "Tiigrihüppe" kohta pahatahtlikult küsitud, kui palju on see suunatud mõnede firmade arvelduskulude optimeerimiseks ja tulistamismängude turundamiseks ja kui palju läheb kodaniku hüvanguks. Selline suhtumine levitab umbuskust ja kahtlust.

Vaba infoühiskonna kontseptsiooni näib õonestavat ka ETV meediakonverents, mis kuuldavasti õpetab inimestele, kuidas meediast sõltumatust, s.o. tõde üles leida. See on ohtlik lähtepunkt. Niimoodi võib ju igaüks hakata arutlema riskantsetel teemadel. Näiteks, kuidas informatsiooniallikaid valida ja hinnata, kuidas infot selekteerida ja analüüsida, kuidas humanismi ja artistlikkuse seest infot üles leida, kuidas ennast info eest kaitsta – või isegi, kuidas kinnihoidud teavet lahti lasta ja varjatud teavet üles leida. See kõik ju vihjab, justkui oleks infoühiskonnaga midagi lahti. Õnneks ei lasta õonestavale konverentsile sisse juhuslikke inimesi, kellel 760 krooni + km välja panna ei ole. Nii võib loota, et edaspidigi areneb meil jõudsalt infokontseptsioon, mille põhiomaduseks on humanism ja artistlikkus. Neid me ju vajamegi elu karmuses ja halluses.

EVI ARUJÄRV

Vaba turg või ratsionaalne planeerimine

Eetikaprobleemid tulenevad vaba turu puudumisest, mitte liigsest turukesksusest

Kas liberalistlik ühiskonnakorraldus on rajatud moraalipõhimõttele “inimene on inimesele hunt” või ollakse vähemasti Eestis turgude ja klassikalise liberalismi suhtes väärarusaamade kammitas? Majandusteaduse imelik ülesanne on näidata inimestele, kui vähe nad tegelikult teavad asjadest, mida nad enda arvates suudavad kavandada.

Kümme aastat pärast üleminekut plaanimajanduselt turumajandusele on meedias üha sagedamini kuulda väljendit “liigne liberaalsus”. Seda sõnapaari rakendatakse mis tahes kontekstis, alates Eesti kaubandusrežiimi ja tänase fondeeritud pensionisüsteemi iseloomustamisest kuni moraali ja käitumispõhimõtteni. Liigne liberaalsus tähendab paljudele piirangute puudumist ehk vaba turgu. Tundub, et järjest enam levinud arusaamine turgude toimimisest on järgmine: turul on ühel pool tarbijad, kes ajavad taga “asju”, ja teisel pool tootjad, kes ajavad taga “kasumit”. Selline asjadekeskne maailm leitakse olevat raiskav, tarbimisele õhutav ja uue moesõnana: pole jätkusuutlik. Toodud lähenemine on küll ahvatlevalt ühiskonnakriitiline, samas aga moonutab liigselt tegelikust, nähes liberaalses ühiskonnas vaid tarbimisväärtusi propageerivat kasumijanu, ei mõisteta või ei taheta mõista vabatahtliku ja vaba valikuvõimaluse probleeme ennetavat olemust. Kui palju ja kellele, mis on õige ja õiglane jne., sellised küsimused saavad tekkida vaid turukesket jaotusmehhanismi eirates.

Osaliselt võib süüdistusi liiges turukesksuses selgitada ka ajalooliselt päritud kriitilise suhtumisega ärisse üldse, mis muidugi ei ole vaid Eesti ega postsovetide probleem. Eric Hoffer on öelnud: “Vaenulikkus, eriti kirjatarga vimm kaupmehe vastu on niisama vana kui kirjapandud ajalugu”. Ikka kardetakse või siis põlastatakse seda, mida ei mõisteta. Kasumi teenimist, eriti kui seda ei teenita füüsiliste pingutuste, vaid kauplemise tulemusena, on ju peetud ekspluateerimiseks¹. Kauplemine, peetagu seda tõeliseks tööks või mitte, ei too endaga kaasa mitte üksnes kaupleja, vaid ka kollektiivse rikkuse kasvu pigemaju- kui musklipingutuse abil.

Turg kaotab eetikaprobleemi

Turgude toimimispõhimõtete selgitamine tundub paljudele üleliigne või suisa millegi sellise kordamine, mida niikuinii kõik vähemasti “edukas” Eestis mõistavad. Samas ollakse varmad tunnistama, et turu funktsioonide mõistmine ei anna praktilisi oskusi ega teadmisi, mis tooksid kaasa äri edukuse või suurema sissetuleku. Siin julgen ma kahelda nii üldises mõistmises kui ka kontseptsiooni ebapraktilisuses. Inimesi juhivad ikka ideed, isegi siis, kui seda endale ei tunnistata. Mis puudutab turgude funktsioonide mõistmist, siis kirjutab Hayek²: “Aru saamast takistab aga üldine põlgus, millega intellektuaalid kalduvad suhtuma kogu sellesse teemasse. [...] öeldust arusaamine tähistab aga indiviidi vabanemist”. Mida siis turg annab, millest ei peeta vajalikuks aru saada või mida ignoreeritakse ilmselt turuga kaasneva “riski” kartuses? Veelgi huvitavam on aga vabanemise küsimus – kellest või millest

siis vabanetakse ja mida selline vabadus annab?

Turg ei vii mitte ostjaid ja müüjaid füüsiliselt kokku ega õpeta, kuidas müüa ja kellele müüa, vaid vastupidi, annab meile aluse mõelda “väärtushinnangu teooria”³ kohaselt. Mida see tähendab? Turumehhanism ei määra vaid hindasid ja koguseid, nagu me tüüpiliselt ökonomikaõpikust teada saame, vaid teeb enamat või õigem oleks öelda – turg teeb hoopis midagi muud. Kui turul on konkurents, siis toob see ühiskonna jaoks kaasa mitu “head”, mida kiputakse unustama: kulude efektiivsuse (minimaalsete keskmiste kuludega tootmine), jaotusliku efektiivsuse (Pareto efektiivsus) ja erinevate eetiliste väärtuste konflikti minimeerimise. Kui esimesed kaks efektiivsust on traditsioonilisest ehk ortodoksses ökonomikakäsitlusest võimalik üles leida, siis viimane on peaaesjalikult jäänud moraalifilosoofide kirjutistesse peitu ja ortodoksne majandusteooria on selle unustanud⁴ baasõpikutesse lisada. Konkurentsiturgude laitmatu toimimine vähendab eetika probleemi miinimumini: kui turg kui institutsioon töötab laitmatult, siis puudub üksikmüüjal või üksikostjal kontroll kaubandustingimuste üle. Eetilised küsimused ilmutavad end vaid siis, kui teatud indiviididel või gruppidel on konkurent-sieelis, kuna nad on piisavalt võimsad kauplemistingimuste kallutamiseks enda kasuks. Järelikult on eetikaprobleem tingitud turgude puudumisest, mitte ülemäärasest turukesksusest. Eelnev mõte juurdub visalt. Liberaalse ühiskonnakorralduse “puuduste” raviks kasutatav administreerimine mürgitab liberaalset korda, mitte ei ravi.

Narkomaania, prostitutsioon ja pettus

Igal inimesel on oma moraalireeglid, mis suurel määral panevad paika inimkäitumise. Näiteks enamus meist peab täiesti moraalseks oma tööjõu müümist firmadele, ebamoraalseks aga naise keha müümist mehele. Enamus ökonomiste peab moraalseks oma tööjõu müümist ülikoolile, ebamoraalseks aga “enda müümist” poliitilisele parteile või erakonnale. Need kirjapandud laused ei pane meid kahtlema oma moraalsete arusaamade järjepidevuses.

Näidetest lähtuvalt võib öelda, et inimene ei käitu või ei hinda “head” ja “halba” ratsionaalselt. Kui see ka “matemaatilisel” nii on, siis võime öelda, et midagi ei ole valesti eelmise kahe näitega niikaua, kui me ei tee oma põhimõtetele vastavalt teistele inimestele takistusi nende põhimõtete järgi käitumisel. Me võime küll arvata, et ta teeb selle valikuga endale kahju, kuid hoolimata sellest hindan tema valikuvabadust ja kuna see vabadus ei kahjusta teisi, siis ei taha ma kehtestada enda moraalireeglitele vastavaid piiranguid.

Mis juhtub aga siis, kui me räägime “enda müümise” asemel näiteks narkootikumidest, alkoholi liigtarbimisest, suitsetamisest jne. ehk siis kõikidest nendest tegevustest, kus ühe indiviidi vaba valik võib mõjutada minu tegevust või siis vähemasti minu heaolu. Ortodoksne “heaoluteooria” nimetab sellist olukorda, kus keegi saab tootmise või tarbimise kanda mõjutada kellegi teise heaolu, välismõjude probleemiks. Heaoluökonomika järgi lahendatakse selliseid probleeme pigoulikult⁵ – avaliku sektori sekkumise teel. Selliste probleemide puhul on “liberaalsemaks” sekkumiseks maksustamine (vahel harva ka subsideerimine), rangemaks vormiks aga seadustega keelamine. Rääkimata tööstuslikust läänest, juhib selliste küsimuste puhul ka Ida-Euroopas meid ligi kolmveerand sajandit juurdunud pigoulik mõtteviis. Oleme harjunud sellega, et riiklikult keelustatakse näiteks suitsetamine, alkoholi tarbimine, oma keha müümine, rääkimata narkootikumide tarvitamisest. Riiklikult trahvitakse ehk karistatakse inimesi, kui nad võtavad nõuks selliste tegevustega oma “õnne” suurendada. Mis eelnevas siis halba on?

Esimene põhjus, millel tasuks peatuda, on see, et kontroll võib tahes-tahtmata laieneda üle järjest suureneva tegevusvabaduse. Kui hakata otsima, siis leiame hulga tegevusi, mis kuidagi kaaskodanike “õnne” mõjutavad. Näiteks riivavad meie silma ehituslikult või arhitektuuriliselt sobimatud majad või mingil põhjusel hävitatud taimestik. Meid häirib naabri haukuv koer ja segab inimeste komme ühistranspordis mobiiliga rääkida, meid häirib ülemuse tava meeskolleege kättpidi tervitada ja naiskolleege mitte jne. Pigoulik lahendus tundub mõistlik – keelame ja trahvime. Kui me tegime seda prostitutsiooni ja avaliku alkoholi ja tubaka kasutamise puhul, siis peaksime tegema seda ka tuhandes ja ühes muus valdkonnas.

Teine fakt, mida endale tihti ei teadvustata, on see, et igal asjal on oma hind. Keelamine ja keelust üleastumise järgimine maksab. Kas ja kui palju oleme me valmis maksma välismõjude kontrolli eest? Minu enda kogemused ütlevad, et inimeste moraalipõhimõtted on kohe “vähem põhimõttelised”, kui nende hinnad külge panna. Kui palju oleme valmis maksma selle eest, et prostitutsioon oleks keelustatud või et ülemus ei tervitaks meeskolleege kättpidi? Kui otsus kas maksta või mitte maksa selliste tegevuste keelustamise eest on juba kellegi teise poolt ette ära tehtud, siis meil jääb vaid üle osast oma sissetulekust või omandist pidevalt loobuda. Kolmandaks toob pigoulik lähenemine meile üha laieneva avaliku sektori, mille me ise, küll kirudes meie moraaliprintsiipidest erinevaid piiranguid, oleme endale kujundanud.

Sõnaraamatud defineerivad Leviathani kui “kurjust kehastava merekoletise”. 1651. aastal kasutas Thomas Hobbes esmakordselt seda väljendit indiviidi üle võimutseva riigi kohta. 350 aastat hiljem kasutavad paljud seda terminit siis,

Kasumilt heaolule – firma kui klubi

Intervjuu investeerimispankur Rain Tammega

Investeerimispanka Lõhmus, Haavel & Viisemann (LHV) juhatase esimees Rain Tamm on juba mõnda aega konverentsidel kõnelenud hiilivast revolutsioonist firma- ja juhtimiskultuuris. Muutused on seotud professionaalsete teenuste firmade (PTF) ehk nn. mõtlemissektori tekke ja kiire arenguga. PTFid on orienteeritud aladele, kus nõutavad mittestandardiseeritud lahendused ja suur loovus. Nendeks on näiteks konsultatsiooni- ja investeerimispankandusettevõtted, reklaamiagentuurid, arhitektuuri- ja advokaadibürood. LHVd ollakse seisukohal, et PTFides pole kasum eesmärk omaette, vaid vahend partnerite (ehk firma kaasomanike) heaolu maksimeerimisel. Nii võrdleb Rain Tamm LHVd pigem demokraatliku riigiga, mille eesmärk pole majanduskasv, vaid kodanike heaolu laiemas mõttes.

Mille poolest erineb PTF traditsiooniliste majandussektorite ettevõtetest?

Nende firmade eripära on, et nende bilansis peaaegu puuduvad materiaalsed varad ja nende edukus sõltub väga suurel määral vaid seal töötavatest inimestest. Kuna need ettevõtted tegelevad peamiselt oma mõtte- ja loometöö viljade müümisega, siis on ka seal töötavad inimesed suhteliselt loomungulised tüübid. Professionaali ja tavatöötaja erinevus ei tulene niivõrd vahest haridustasemes, kuigi nii sageli arvatakse, vaid inimeste psüühikast. Professionaalide jaoks on ülioluline eneseteostuse võimalus. Pidevad uued väljakutsed, millest saada kinnitust oma võimekusele, on professionaali peamine motiiv töötada ja psüühika läheneb tema puhul pigem loovinimese omale. Traditsiooniline hierarhiseeritud ja reeglitest punnil ettevõtte ei suuda selliseid võimalusi pakkuda. PTFide ja uudse juhtimiskultuuri esilekerkimise taga on arengud, mille raames tööjõu, st. ajude osakaal väärtuste loomises kapitali osakaaluga võrreldes suhteliselt tõuseb. Mitte küll kõigis valdkondades. On väga kapitalimahukaid ja ka suhteliselt standardiseeritud tööd nõudvaid sektoreid. Kuid maailmas kasvab selle sektori osakaal, kus kapitalil selle traditsioonilises mõistes ei ole määravat tähtsust. Mark Scotti poolt Lääne-Euroopas ja Põhja-

Ameerikas läbi viidud uurimus näitas, et sellised ettevõtted annavad tööd juba ligi viiendikule hõivatutest ja PTFide käive kasvab ca 15% aastas – seega märgatavalt kiiremini kui majandus tervikuna. Samad protsessid on toimumas meilgi. Suurimaks väljakutseks PTFide jaoks on, kuidas ta suudab enda juurde meelitada ja siduda parimaid professionaale. Selleks tuleb välja mõelda üha sobivamaid motivaatoreid. Rahalise poole pealt on sobivaimaks osutunud iga kandva tegija osalus. Suurem osa PTFidest kuulub juhtivatele professionaalidele ja pigem on erandiks pelgalt raha investeerinute osalus. Osaluse omandamine ei ole professionaali jaoks oluline mitte pelgalt kasumijaotamise seisukohalt, vaid ka soovist kujundada ettevõtte firmakultuuri ja muid töökeskkonda kujundavaid olusid. Lisaks rahale tuleb kindlasti pakkuda ka suhteliselt suurt vabadust. Seda eelkõige oma tööasjade korraldamisel, kuid ka väljaspool seda. Kahtlemata seab selline lähenemine inimestele kõrgendatud nõudmisi, sest professionaal peab olema ka iseenda tööandja. Selle eelduseks on inimeste ettevõtlikkus ja vastutustunne, teisalt ka vabadus- ja sõltumatusi.

LHV-l on kahtlemata palju tüüpilisi PTFide omadusi nagu töötajate osalus ja vastutavate inimeste suur iseseisvus. Siiski

PIIA RUBER

ei tea ma palju selliseid ettevõtteid ja mitte ühtegi finantssektoris töötavat firmat, mis võimaldaks oma juhtivatele professionaalidele sellisel määral vabadust. Vabadust nii tööasjade korraldamisel kui ka selles osas, mis elu ta muidu elab. Viimane ongi ehk kõige enam üllatust valmistanud või ka kriitikat pälvinud, sest finantssektoris töötajatel nõutakse iseäranis suurt konservatiivsust ka oma harrastuste osas. Seda, et professionaal mängib tennist või vaatab kodus telekat, peetakse väga loomulikuks. Aga kui ta teeb aeg-ajalt filme või kirjutab raamatuid või täitsa hull kui luuletusi kirjutab – siis ta justkui ei ole enam usaldusväärne. Ometi saavad need inimesed oma tööga hakkama ja sageli paremini kui nende konservatiivsemad kolleegid.

Me ei ole LHVd tööil selle tavalises mõttes, vaid lõime ettevõtte selleks, et see täidaks olulise koha meie elus, kuid ei piiraks ka muid eluvaldkondi. Sellest on tingitud mitmed klubili-sele tegevusele sarnased jooned. Olen LHVd võrrelnud ka demokraatliku riigiga, mis peab lisaks kodanike materiaalse hea-

kui soovitakse juhtida tähelepanu ohtudele, mis tulenevad pidevalt laienevast ja kõikjale oma haarmeid ajavast avalikust sektorist.

Kuigi Eestis ei ole Leviathan laias kasutuses, on teemad, mis puudutavad poliitikute eetikat ja avaliku sektori olemust olnud, päevakorras, eriti seoses kohalike ja riigikogu valimistega. Li-saks ühiskonna ja avaliku sektori käitumisele tüüpiliste renditaotlejatena on huvitav ka protsess, mida ajakirjanduslikult nimetatakse ühiskondlikuks võõrandumiseks. Mõiste võiks defineerida järgmiselt: valitseva poliitilise ja majandusliku eliidi loodud ühiskondliku struktuuri vastandumine "õigusriigi mõistele" on viinud tüüpilise valija arusaamisele, et temast ülimuslik (riik ja majanduskord) ei ole tema otsustest sõltuv. Eelnev definit-sioon viitab iseenesest, et kui tänast "superstruktuuri" muuta, siis saaksime tunduvalt õnnelikumad valijad ja demokraatliku-ma ühiskonna, milles oleks vähem bürokraatiat, vähem renditaotlemist ja vähem korporatiivsust. Kuigi näen "eemaldumises õigusriigi põhimõtetest"⁶ tõelist probleemi, arvan ma, et paljud "meedialiidrid" saavad massdemokraatia mudelist ekslikult aru või ei ole sellest arusaamisega eriti vaeva näinud.

Demokraatlikus süsteemis tunne me ennast tahtmatult valitsuse liikmena (kodanikkonna mõiste eeldab seda iseenesest): me täidame standardeid, mida me ise ei ole koostanud, nõustume isegi konfiskeerimisega (mis see maksustamine ju muud on, kui omandi konfiskeerimine). Seega ma nõustun J. Buchananiga⁷, et isegi siis, kui kõik avaliku sektori ebatäiuslikkused elimineerida, näiteks panna kõik poliitilised jõud võrdsetele positsioonidele, mis lõpetaks renditaotlemise ja korruptsiooni, ka siis jääb alles valitsus ja riik kui Leviathan. Kui me räägime riigi (Leviathani) kontrollimisest ja piiramisest, ei räägi me kellestki muust kui iseenest. Meie upsakusest tulenev arusaam, et meil on midagi, mis annab meile õiguse teiste üle valitseda, tuleb kontrolli alla saada, vaid siis saame me rääkida Leviathaniga võitlemisest. Kuni me aga ajame taga "pahasid", "lolle" ja teisi "patuseid" avaliku sektori sees, muutmata oma arusaama turgude toimimisest ja meist endist, ajame taga tühja tuult.

Upsakas inimene

XX sajandi ökonoomika, mis on seganud omavahel inseneriteadusliku ehk lahendikeskse lähenemise eugenikaga, pole muutnud ökonoomikat mitte väärtushinnangute teooriast teaduseks, vaid asendanud moraaliproblemaatika ja võrdsete võimetega ja vabadustega indiviidide ühiskonnakorralduse problemaatika valdkonnaga, mida võiks iseloomustada küsimusega: kuidas sundida inimesi paremini riigi huvide eest seisma?⁸ XIX sajandil levis massiliselt ja XX sajandil jõudis majandusteadusesse poliitiline mõtteviis, mida võiks väga üldistavalt nimetada "kaheksjagamiseks". XIX sajandil jagati inimesed valgeteks ja neegriteks, kusjuures viimased ei olnud piisavalt kompetentsed otsustama näiteks selliste küsimuste üle, kui palju nad tahaksid töötada, kui palju lapsi saada või kui palju nad peaksid vanaduspõlveks säästma. Hiljem rääkis maailm samas võtmes juutidest. Täna arvame, et majanduslik kompetents on inimeseti erinev, eriti erineb see sotsiaalsete klasside lõikes

(vahest ka rahvusesti, vanusesti ja rassiti). "Nende" eest peab ühiskond otsuseid tegema. Sidney Webb⁹ nimetas sellist lähenemist "ühiskondlikuks plaanimiseks". Kuigi XX sajandi II poole majandusteooria on paljuski eugeenika mõjutused (suutlikkus enda heaolu puudutavaid otsuseid teha pole võrdne) eemale heitnud ja jäänud käitumisajendeid analüüsiva lähenemise juurde, ei ole me sugugi vabanenud sotsiaalsest plaanimis-mõttest. Hayek kirjutas 1940. aastal: "Meile kõigile on selge, et teadmised ei saa luua uusi eetilisi väärtusi, et kogu haridus, millega me ka inimesi ei toidaks, ei vii meid ühesugustele vaadetele moraalküsimustes, mida kõikide ühiskondlike suhete teadlikul korraldamisel vaja oleks"¹⁰. Isegi kui meie kavatsused "sotsiaalselt ebavõrdsete" suhtes oleksid head, on sellest vähe abi – me kõik teame, mis tee on sillutatud heade kavatsustega. Juba mõte, et me teame, mis on kellegi jaoks "hea", on oma olemuselt upsakas. On loomulik, et sellist vaadet jagavad poliitikud, ilma upsakuseta nad ju loobuksid võimule pürgimisest. Tunduvalt ebaharilikum on mõte, et selliseid vaateid jagavad ka teadlased, kes agiteerivad ühiskonna "teadusliku" organiseerimise poolt.¹¹ Siin tulevad esimesena muidugi meelde eesti poliitikaprofessorid, nende järgi aga ka paljud nn. teadusspetsialistid (kõikvõimalikest riiklikest institutsioonidest, mille nimesse on tavaliselt peidetud sõna nõuandev või strateegiline). Jällegi on ennast raske paremini väljendada, kui seda tegi Hayek üle poole sajandi tagasi: teadusspetsialistide juures on silmatorkav "mõistuse sallimatus", eksperdile nii iseloomulik kannatamatus võhikute suhtes ja põlgus kõige vastu, mida vastavalt mõnele teaduslikule plaanile ei ole organiseerinud "parimad ajud".¹² Meil on usk, et teadus on pädev mis tahes küsimustes, kaasa arvatud moraalküsimused. Veelgi enam – mulle tundub, et ka organiseerunud kapitalistid astuvad tihti samale upsakale teele, olles harjunud lahendikeskse mõtlemisega ja tehes ressursside riiklikul ümberjaotamisel ettepanekuid, mis viiksid ressursside "optimaalsemale" ja teaduslikult põhjendatud kasutusele.

Upsaka inimese arvates lähenevad teised mis tahes moraali-hinnanguid sisaldavale küsimusele valesti, ebaratsionaalselt või ebateaduslikult. Ühiskondlik valik sisaldab aga alati väärtushinnangut. Alles arusaamine oma upsakusest võib vabastada meid, kes me end kahtlusteta ratsionaalseks peame, edasisest pingutusest "ühiskondliku insenerluse" teel. Vabanemine upsakusest tähendabki klassikalist liberalismi.

KAIRE PÕDER

- ¹ Siin on silmas peetud marxlikku lähenemist.
- ² F. A. Hayek, "Hukutatav Upsakus", lk. 139.
- ³ Adam Smithi "The Theory of Moral Sentiments" on klassikalise majandusteooria baasiks.
- ⁴ Siin on kasutatud J. Buchanan ja G. Tullocki raamatus "The Calculus of Consent" pakutud mõtteid (University of Michigan 1962).
- ⁵ A. Pigou, "The Economics of Welfare" (4th ed. New York: St Martins Press, 1932).
- ⁶ Huvitav on juba see, kuidas peaks väljendit "the rule of law" eestindama ja millisel määral Eesti tänane ühiskondlik ülesehitus õigusriigi põhimõtet tähtsustab. See valdkond nõuab kindlasti eraldi teemakäsitlust ja jääb antud artiklis vaatluse alt välja.
- ⁷ J. Buchanan, "The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan". 4/11/02, lk. 4.
- ⁸ Lähene mine on paljuski võetud D. Levy ja S. Pearti artiklist "The Secret History of Dismal Science: Eugenics and the Amoralization of Economics".
- ⁹ S. Webb, "Eugenics and the Poor Law: the Minority Report" (The Eugenics Review 2:3, 1910, lk. 237).
- ¹⁰ F. Hayek, "Tee orjusesse", (Tallinn 2002, lk. 92.).
- ¹¹ Vt. ka Hayeki lähenemist ("Tee orjusesse", lk. 148-149).
- ¹² Ibid lk. 142-156.

suhelda senise töödandjaga kui kliendiga.

LHV propageerinud ideid juurutavad ikkagi väiksemad ettevõtted, kes ei taha lihtsalt motiveerida inimesi rohkem tööd tegema, vaid tegutsevad ka seda silmas pidades, et inimene oleks rahul. Ka standardiseeritud teenuse valdkondades, kus tervet ettevõtet ei saa üldtoodud viisil tööle panna, võivad tekkida nn. professionaalsed saarekesed, mille töötajaskonna jaoks on eeltoodud metoodika võibolla parim. Tegelikult on ka LHV-s selliseid valdkondi, näiteks pensionifondi haldamine, mis on suures osas rutiin ja nõuab suurt stabiilsust. Selliste tööülesannete jaoks on ka meil vastavad inimesed, kellele rutiin sobib. Ega teller või lennujuhtimise keskuse töötaja ei tohigi neile antud instruksioonidest kõrvale kalduda. Aga on palju valdkondi, kus võiks olla rohkem vabadust, aga luuakse mingeid rumalaid struktuure ja reegleid. Kõige olulisem ongi aru saada, kuhu on reegleid vaja ja kus need on üleliigsed ja isegi takistavad. Räägite sellest, et "mõtlev sektor" annab tööd üha suuremale hulgale inimestest ja et kapitali tähtsus väheneb. Ometi on jätkuvalt kriitikat kuulda selles osas, et liiga suur osa rikkustest on koondunud nn. edetabelikapalistide, transnatsionaalseid firmasid omavate väheste perede kätte. Teie ei näe siin takistust teiste tegutsemisele?

Ma tõesti ei saa sellega nõustuda. Arvan, et see on alati nii tundunud, et rikkad saavad rikkamaks ja vaesed jäävad vaesemaks. Statistiliselt see nii ka on. Seda muidugi suhteliselt, mitte absoluutsetes näitajates. Samas ei saa rikkad rikkamaks pelgalt tänu sellele, mis neil on, vaid nad peavad ka väga palju ajusid liigutama, et nende vara ei väheneks. Tegelikuses on suure kapitali puhul tunduvalt keerulisem tagada head tootlust kui väikse korral. Kui vaadata maailma rikkurite edetabeleid, siis seal on ikka märkimisväärne osa oma töö ja nutikusega rikastunud ning mulle tundub, et nende osakaal suureneb ja tõrjub tahapoole päritud rikkuse omanikud. Võtame kasvõi Bill Gatesi või Warren Buffeti. Olen veendunud, et oma tööga heale järjele saamine on tänapäeval lihtsam kui kunagi varem.

VALLE-STEN MAISTE

Mälestusi toomteaduste ja -mängude tipust

Arno Kõörna. Prometheuse teener. Zeus, Tartu 2002. 227 lk.

Arno Kõörna edukuse retsept näib lihtne. Loomulikult peab elus olema pidevalt õnne ja naeru. Teiseks ei maksa suureks hädaks pidada väikesi ebameeldivusi *à la* miks mina endale nii suurt pirukat ei saanud kui tema. Laia autoriteedi saavutamiseks omanda teiste erialade esindajate silmis kõva tegija maine oma kitsal erialal ning oma eriala esindajate silmis saavuta maine ka mingite teiste alade kõva tegijana. Ja kindlasti ka heaervis. Missugune õnn on tõdeda: "Peaksin nüüd panema punkti 76 aastat käidud teele. Õnneks annab tervis signaali – aega veel on" (lk. 223). Ja aega oleks tal tõesti tarvis uute Sireenide teenimiseks ehk uuringuks sotsiaalse tehnoloogia teemal (lk. 223). Suureks õnneks peab Kõörna ka sõprust ja kokkupuuteid suurepärase inimestega. Arvukatest isiklikest kontaktidest on raamatus eriti meelde jäävad kirjeldused Hans Kruusist, Alfred Koortist, teadur-luuletajast Kalju Habichtist, inglise professorist Brian Lewisist ja tema eestlannast abikaasast jpt.

Tal oli õnne sattuda akadeemilise karjääri alguses tegelema kapitalismi poliitökonoomiaga. Paradoksaalselt oli just see stalinliku poliitökonoomia ainus haru, kus tervel mõistusel oli võimalus end vabalt kriitiliselt väljendada. Kui meilegi kapitalistlik vabamajandus järsku osaks sai, siis olid Kõörnal mingidki akadeemilised teadmised turumajanduse vallas. Kahjuks puudusid need teadmised paljudel raamatuski nimetatud majandusteadlastel, kes olid tubliit tegelnud meie puhhankaleibade, jahusardellide jms. tarbimismuutuste tsentraalse planeerimisega 2010. aastani vms. Raamatus puudub halin selle üle, et sovetiajal oli keelatud uurida poliitökonoomia põhiküsimusi. Näiteks elanikkonna tulujaotuse küsimusi, sest elanike tuluerinevused olid siis tõesti drakoonilised (nt. teaduskindrali palk oli kuni 20 korda kõrgem teadussoldati omast jne.). Samuti ei tohtinud käsitleda maksustamise küsimusi, sest need oleksid võinud vihjata elanikkonna julmale ekspluateerimisele sõjamajanduse poolt.

Laia avalikku tähelepanu ja lugupidamist muidugi paljalt teadustegevusega ei saavuta. Newton juba olla öelnud, et iga teadusprobleem on lahendatav, kui sellele pikalt keskenduda. Aga kust peaks avalikuks suurmeheks püüdev isik selleks aega võtma. Kõörna tundus tuleneb vist siiski ka sellest, et lisaks teadustegevusele oli ta "ninapidi poliitikas". Raamatust leiabki tähelepanekuid tegutsemisest Toompeal Eesti siirdeperioodil. Iseseisvuse saavutamisele järgnenud aastatel oli Kõörna võitluste "lääbivaks mõtteks SOS (*save our science* – päästke meie teadus)" (lk. 121). Viimane oli vist üks vähestest tema ettevõtmistest, mis nähtavasti suures osas nurjus.

Kõörna isiksusele lisab värvi tema mõttekäikude tavamõistusele sageli arusaamatuks jääv müstilisus ja seisukohtade nõtked paindlikkus. Esimese kohta saame lugeda peatükist, kus Kõörna kirjeldab enda osalemist vabamüüruses ja selle müstilise nähtuse reegleid (lk. 216). Teiseks katab haihtuv-nõtked ebamäärasuse loor Kõörna ettepanekuid meie majandusreformide vallas. Ühelt poolt leiab lugeja raamatust vihjeid, et meie ei ole erilised ja peame seega lähtuma sellest institutsionaalsest struktuurist, mis mujal riikides on üldiselt välja kujunenud, aga teiselt poolt leiame väiteid, et me peame kõik ikkagi omamoodi ja oma peaga tegema. Kolmandaks on juba pikka aega läbinud tema kirjutisi üks tavamõistusele vastuoluline motiiv, seekord on see läbi Shaw suu antud autori poolt toetatud lausena: "arukas inimene adapteerub maailmaga, arutu püüab maailma adapteerida endaga" (lk. 145). Ometi on see lause vastuolus pajude raamatus kirjeldatud seikadega autori riskantsetest mängudest poliitikas. Vaadake peatükki "Koerustükk Ülemnõukogus" (lk. 89) või meenutagem omaaegset sellesinatse Loomingu artiklit, mis kritiseeris plaanimajandust ja mille avaldamine välismaal Moskva poolt ära keelati (lk. 184).

Laulva revolutsiooni varjus toimus paralleelselt veel ka rida vajalikke "nägelevaid evolutsioone", nagu Toompea ja Kremli vaheline tingimine iseseisvumise ideoloogia, poliitika, õiguslikkuse jms. üle. Kõörna – karismaatiline, elegantne, nii ajaloo ja poliitiliste mängude kui ka poliitökonoomia läbi-lõhki tundja, perfektne vene keelega, ava- ja teravmeelne ning veel akadeemik – oli asjaomastes komisjonides ja kuluaarides kindlasti väga sobiv ja oluline persoon.

ÜLO ENNUSTE

KIRJANDUSMAAILM

► Mehhiplane **Xavier Velasco** pälvis Madridi Kirjastusmaja Alfaguara auhinna, mille saab igal aastal üks hispaaniakeelne proosateos. Pea tundmatu Velasco debüütromaans "Diablo guardián" ("Saatana valvur") räägib ühe õnnetu alaealise reisist Méxicost Ameerika Ühendriikidesse, kusjuures too on reisi käigus sunnitud hakkama leiba teenima oma keha müümisega. Žürii esimehe **Luis Mateo Dieze** sõnul tuleb romaani puhul esile tõsta selle "narratiivi teenistusse osavalt rakendatud kõnekeelt, mis kütkestab lugejat oma dünaamilisusega ja pikareskse tooniga". Romaani tunnuseks ongi kõnekeelsus, rohked viited popkultuurile ning ka lingvistiline fenomen *spanglish*, s.o. hispaania keele eeskujul "parendatud" inglise keel. Samuti märkis žürii ära, et Velasco on käsitletud oma teoses hästi keele ning kultuuri konflikte, mis tõusevad esile hispaaniakeelse ning Põhja-Ameerika maailma kohtumispiirkonnas.

► 16. veebruaril suri Novi Sadis 79aastasena serbia kirjanik **Aleksandar Tišma**. Ta sündis 1924. aastal serblase ning ungari juuditari perre ning elas pea kogu elu Novi Sadis, mille elu kujutamisest ajavahemikul 1920. – 1960. aastateni (rõhuga II maailmasõjal) saigi tema romaanide põhiteema. Novi Sad on Vojvodina piirkonna keskus, kus on pikka aega elanud üksteise kõrval mitmed rahvused ning mitme usu esindajad. Kui enne I maailmasõda suudeti enam-vähem rahulikult üksteise kõrval eksisteerida, siis sõda muutis olukorda kardinaalselt. Tema elu põhisündmuseks olevat olnud 1942. aasta Novi Sadi pogrommi nägemine, kui horvaatia natsid rivistasid jäänud Doonaule tuhandeid juute, lasid nad ükshaaval maha ja seejärel viskasid vette. Nii saigi kirjaniku põhiteemaks vägivald, mida ta kujutas oma romaanipentaloogias kuni kõige julmemate pisiseikadeni: suutmatuse tõttu unustada haavu, saavad ohvritest kergesti rõhujad; harmoonilises ühiskonnas puhkeb kiiresti kodusõda jne. Tema keele eriline jõulisus tuleneb sellest, et ta kujutab kurja ilma mingi enesetsensuurita ning terrorit ilma igasuguse protestita. Eesti keeles ei ole seni ilmunud ühtegi Tišma romaani.

► Krakovis ning Vatikanis esitleti 6. märtsil poola ning itaalia keeles paavst **Johannes Paulus II** luulekogu "Rooma triptühhon", kolmeosalist poeemmeditatsiooni. Nüüdseks peaksid olema valmis ka inglise, saksa, prantsuse ja hispaania tõlge, kuid siiani ei ole need veel ilmunud. See on tema esimene luulekogu paavstina. Enne paavstiks saamist (1978) on ta avaldanud esseistika kõrval nii luulet kui ka näidendeid.

► 20. veebruaril suri oma 96. eluaastal prantsuse kirjanik, kirjandusteoreetik, kriitik ning esseist **Maurice Blanchot**. 1930ndatel ajakirjanduses tegevust alustanud Blanchot jõudis 1941. aastal esimese romaani "Thomas l'Obscur" avaldamiseni, 1950. aastal avaldas ta selle põhjalikult uuendatud variandi. Sellel ajavahemikul ilmus veel rida tähelepanu pälvinud romaane, nende hulgas ka "Le Trêt-Haut", millega ta astus prantsuse romaaniuuenuduse esirinda: tema kirjutatu liigitati uudse kirjutusviisi tõttu antiromaaniks. Hoopis mõjuvõimsam on olnud aga tema kirjandus- ning keelekäsitus, millest on suuresti lähtunud nii **Michel Foucault**, **Roland Barthes** kui **Jacques Derrida**. Blanchot jaoks tähendab keelde jõudmine reaalsuse asendamist eimiskiga, see on reaalsuse suretamine, "ma ei kõnele mitte selleks, et midagi öelda – mind sunnib selleks eimiski; ja eimiski ei kõnele, eimiski saavutab oma olemise sõnas ja sõna olemine on eimiski". Kirjanduse ideaal on seega "kõnelda, et mitte midagi öelda" (Blanchot, "Kirjandus ja õigus surmale", lk. 327). Ometi pöörab ka kirjandus enese surmale ning "jõuab tagasi asjade reaalse vaikuseni" (**Jaan Undusk**, "Maagiline müstiline keel", lk. 79), realiseerides end niiviisi täielikult. "Sõnadel, mis suudavad panna asju kerkima nende puudumise südamikust, on ka võime ise kaduda, ennast hävitada enda loodu kaudu" (**Epp Annus**, "Kuidas kirjutada aega", lk. 100). Ometi on jäänud Blanchot enda nimi tema järgijate ja temale tuginejate kõrval üsna tundmatuks.

► 12. veebruaril pidi Washingtonis Valges Majas proua **Bushi** juhtimisel korraldatama luulesümposium "Luule ning Ameerika hää", seekord keskendudes **Walt Whitmani**, **Langston Hughesi** ning **Emily Dickinsoni** luulele, kuid see jäeti ära. Põhjenduseks toodi, et osa kohale kutsutud luuletajaid püüdvat muuta kirjanduslikku sündmust poliitiliseks sõjavastaseks foorumiks. Vastuseks sellele korraldati 17. veebruaril suur sõjavastane luulelugemine "Valgele Majale mittepaslikud poemid" New Yorgi Lincolni Keskuses, korraldajaks **Sam Hamill**, kes oli samuti kutsutud esimese leedi sümposiumile. Ta oli juba varem avanud internetis kodulehe www.poetsagainsthewar.org, kuhu nüüdseks on kogunenud juba 13 000 luuletust 12 000 autorilt. 5. märtsil korraldati luulelugemine juba 120 paigas üle maailma. Laiali saadeti hulk avaldusi riikide valitsustele, lisaks pandi kaasa CD kogutud luuletustega, oma õnnistuse üritusele andis paavst **Johannes Paulus II**.

► Vastukaaluks tolele kodulehele on loodud aga ka **George Bushi** poliitikat pooldavate luuletajate lehekülg www.poetsforthewar.org, eestvedajaks **Charles L. Weatherford**. Seal esinevate poetide arv on tundvalt väiksem, tegevus rahulikum ja piirdub rohkem oma seisukohtade esitamisega. Kui valdav meeleolu kirjanikkonna seas on sõjavastane, siis esineb sõda pooldava seisukohavõtuga näiteks ka **György Konrád**, äärmiselt tunnustatud Ungari päritolu kirjanik, Berliini Kunstide Akadeemia president, kelle sõnul ei saa Saddam Husseini tolereerida see, kes on elanud dissidendina üle kommunismi.

► Tänavuse Whitbreadi kirjandusauhinna pälvis **Claire Tomalin** biograafia "Samuel Pepys: The Unequalled Self" ("Samuel Pepys, võraltatud suur mina"), mis annab ülevaate inglise XVII sajandi tuntud ühiskonnategelase ning ametnikuelust ja tegevusest. Kui Pepys pidas päevikut vaid 9 aastat, siis biograafia annab ülevaate terveist elust. Žürii avaldaski tunnustust autorile tema võime eest "saada hästi hakkama algmaterjali ületamisega" ja anda panoraam dramaatilisest elust tormilistel aegadel. Tomalin on ka varem kirjutanud suurt tunnustust pälvinud biograafiaid, tuntumad neist Mary Wollstonecraftist (mille eest ta pälvis 1974. aastal Whitbreadi debüüdi-preemia), Katherine Mansfieldist ning Jane Austenist.

LAURI EESMAA

Sõnatalisman

Doris Kareva, Madragora. Huma, 2002.

Doris Kareva on kirjutanud ja avaldanud luulet suurema osa oma elust. Tema esimesed tuntud tekstid ilmusid 1976, esimene luulekogu varsti pärast seda ja seejärel raamat raamatu järel, kuni aastani 1986. Siis saabus teatav paus ja järgmise kümnendi algusest tänini on Kareva kogud ilmunud aeglasemas rütmis.

Kui keegi koguks ühte köitesse kõik, mis Doris Kareva luulest veerandsajandi jooksul on kirjutatud, saaksime hea ülevaate luulearusaamade vaheldumisest, kriitikute positsiooni muutumisest ja ühel või teisel perioodil domineerivatest võtmemõistetest. Veel enam – me saaksime ülevaate sellest, kuidas erinevad kriitikud erinevatel aegadel on kujutanud **luule olemust**, milliseid elemente peetakse sellesse kuuluvaks ja milliseid mitte, kuidas on seda püütud kirjeldada või kirjeldamisest mööda minna (viidates "kirjeldamatule", "ülevale"). Sest Doris Kareva luule on algusest peale tahtnud olla olemuslik, algne, põhiline, tuumne – olla justkui ise luule kvintessents. Iga üksik tekst peaks siis mõjuma nõnda, nagu poleks ta üksnes lõpetatud, vaid ka lõplik; iga viimane rida mitte lihtsalt (selle luuletuse) viimane, vaid "kõigi luuletuste" viimane, **kõigeviimane rida üleüldse**.

Kuna "kõigeviimasuse" saavutamine pole ainult elutunde, vaid ka tehnika küsimus, pidi Kareva luule ajapikku vähehaaval teisenema. Ta pidi jõudma vahendite äärmise nappuseni, väljenduse ülima täpsuseni – minimalismini, mille tipp on 1986 ilmunud "Vari ja viiv". Pärast seda näib Kareva keskendumist saavutatud minimalismi lahustamisele, paisutamisele, kus ühest sõnast saab luuletusse jõudes kõigepealt kaks, kahest neli jne. Sõna paljuneb häälikuliselt, jaguneb tähenduslikult ja laieneb ühelt lauselt mitmele. See piiramatult enesehõlmamine jõuab taas täiuseni kümmeaastat hiljem, 1997 avaldatud kogus "Hingring". Pärast seda on Kareva jällegi liikunud nappuse, minimalismi suunas, mis erineb "Varju ja viivu" omast vaid mõnedes peentes nüanssides (algsiirni ja siseriimi suhe mõõdu ja lõpuga).

Kõik see ei suuda aga hajutada valdavat muljet, et Doris Kareva taotlus on ometi jäänud muutumatuks. Teisenemine on vaid pinnavirvendus. Muutunud on pigem luuletuste kontekst. Hindamiskriteeriumid ja tekstide tajumise viis. Need on muutunud sedavõrd, et Kareva senise luule võiks nende järgi jaotada kolme perioodi: (1) varane enesejaatus, alternatiivsus, kommunikatiivsus; (2) peavoolu kehastamine, jäljendatus omas ajas; (3) sõltumatus, püsivus, lakkamatu tagasitulek algse taotluse juurde. "Mandragora" oleks sel juhul raamat, mis rõhutab sõltumatust ja tagasitulekut eriti selgelt, tihti päris otsesõnaliselt. Leheküljel 102 leiame teksti, mis näib olevat andnud raamatule nime ja milles võetakse kokku kordamise enese motiiv:

Seda mantrat korda, mandragora, jälle mandragora, varjusurmataim: kõik on pöörduv, kõik on mööduv, kõik on mõeldav.

Ammune on aim: kõigist liigutajaist liigutavaim, vägevaim on armastuse vaim.

"Mandragorast" – ülekohtuselt üldistades

Ei saagi teise sõnastatust muidu kui ülekohtuste üldistuste keeles kirjutada. *Mandragora officinarum*'i eestikeelne nimi on harilik alraun. Nimi tuleb kahest kreekakeelsest sõnast, mis tähendavad "karjale kahjulik". Araablased nimetasid sama taime "saatana õunaks". Suurtes doosides manustatuna arvati deliiriumi ja hullust põhjustavat. Pliniuse päevil kasutati anesteetikuna operatsioonide puhul. Vanad anglosaksid soovastu arvasid, et mandragora just aitab deemonliku seestumise vastu. Sisaldab alkaloidi mandragoriini (C17H27O3N). Taime on sigimatuse kõrvaldajana mainitud Esimese Moosese raamatu 30. peatüki 14. salmis, kus ta "lemmemarijadeks" tõlgitud. Mandragora üle valitseb planeet Merkuur. Praegune turuhind on 24 dollarit 454 grammi juurepulpri eest. Taime juur on lihakas, kaheharuline ning seetõttu väidetavalt inimkujuoline.

"Mu ülim pilgar on paast, taevast kaevates maast" (lk. 10) tõi meelde ühe teise raamatu, hiljuti kirjastuse Logos vahendusel trükiavalgust näinud "20-nda sajandi teoloogia". See raamat käsitleb hilisajaloo teoloogiat transtsendentsuse ja immanentsuse võtmes. Maakeeli võiks siin ka sõnu "siseomane" ja "ületav" kasutada. Ka Kareval esinevad nood kaks kenasti koos, ehkki selge nihkega immanentsuse suunas. Kaheteistkümnendal lehel esinev "adrenaliin" vihjaks teisalt kui mässule iseenda naisuse vastu või vähemasti selle ajutisele ületamisele? Luuletaja, "elu elav haav" (lk. 19), toob aga meelde lõhestatud lihale ja närvidele vastanduva närvtu sidekoe, arm, mis ometi elavas ja tundvas ihus pesitseb. Sõna "arm" tähendab teadagi ka kõigekõrgema teenimatut soosingut. Kareva tunneb teravalt, nagu haav armistuvast ihus.

Teodiikes keskselt küsimust "miks lubab armastav ja kõikväeline Jumal

Luuletuse viiekordne meesriim aim-taim-vaim koos läbi-va vokaalnasaalse häälikusümboolikaga olulistes võtmesõnades (mantra-mandragora-surma-armastuse) kaldub koondama teda maksimiks, kokkuvõtlikuks vormeliks. Sellesse vormelisse kihutavad kokku arvukad Kareva varasemad ja hilisemad tekstid, muude hulgas üks samariimiline:

*Käib aimamatut rada armastus
ja ometi näib viibivat ta vaim
peaegu kõiges, mida puudutad.*

*Nii tasa tõuseb taeva poole taim
ja päeva järgi pöörab oma pale.*

*Vist kõigist vaistudest see
sügavaim.*

Uuem tekst pole küll lihtsalt varasema remiks – juurde on tulnud mandragora, "varjusurmataim". See sõna käibib ka mantrana, olles nii omamoodi sõnakujuline talisman, taiväega objekt, mille ligiolu säästab halvemast ja mis on kaasas igaühel, kes on vormeli mälusse surunud. Kuid mälusse suruda saab seda vaid kordamise kaudu.

Niisugune "sõnatalismani" loomise motiiv paistab olevat "Mandragora" tekstide peamine tõukejõud. Sõnade tähenduslikud erinevused vähenevad, taanduvad, kaovad; sõnad võrdsustuvad ja hakkavad kõik väljendama üht ja seda sama "tuumamuusikat" (lk. 77), muutudes millegi sõnulõeldamatu lakkamatuks parafrasiks. Selline paradoksaalne väljendusviis on omane müstilisele lausumisele, ja seegi öeldakse otsesõnu välja lk. 39:

*Sõna on sõrm,
mis osutab vaikuse väele.*

*Võin öelda: armastus.
Võin ka öelda: armee,
kärnkonn, galaktika...*

*Kõik seostub kõigea
kunagi, kusagil.*

Virtuossete kõlamängude, riimipeegelduste ja häälikulise algebra abil loob Kareva tekst mulje, nagu oleks keeleline määramatus siin üldse taandunud. Ükski sõna, ükski silp ei näi oma kohale langevat juhuslikult, neid juhib mingi keeleülene tõmbejõud, "varjatud valem" (lk. 27). Selline ülima määratuse efekt kontrasteerub tugevasti eesti luule praeguste põhisuundadega, nii sotsiaalse "eluläheduse" kui määramatust rõhutava keeleluulega. Viimaste puhul on praegu oodata, et hindamislävi tõuseb järjest kõrgemale ja taust muutub sügavamaks. Seevastu "Mandragora" müstilise ülimääratuse luule peab praegu ise hoidma oma mõõdupuud. Täna ümbruses saab teda võrrelda vaid laulusõnade, pühitsetud klassika või abituma harrastusluulega. Ometi ei paista see ebasoodus positsioon "sõnatalismani" moodustamist peatavat. "*Kui kokku korjad aja, / sest sünnib müstiline mosaiik*" (lk. 40). Kõigeviimase rea printsip on siin sedavõrd lõpule viidud, et mõni luuletus tekitab tunde, nagu koosnekski ta ainult sellistest ridadest. Kuid ikkagi on need tekstid ka luuletused, neil on oma ruum ja väga intimitne, tõsiselt pihtimuslik toon.

HASO KRULL

kurjuse olemasolu maailmas" ei kasuta Kareva kurjasti selle vastu ära, kellest niikuinii kõik oleneb, vaid näeb "valu valguse saadikuna" (lk. 24). Erinevalt vana-kreeka filosoofidest ei paiguta luuletaja teistspoolust tingimata eetrisse (kvintessentsi) või muusse viiendasse või kes teab mitmen-dasse eielementi. Pigem sulavad nood neli (maa, vesi, tuli, õhk) ühte ning teisenevad omakorda väiksemateks ja suuremateks: "mõtteks, vereks, ihaks, lihaks, võitmatuseks, võimatuseks" (lk. 27). Teisenevad kõigeks selleks, mida võiks nimetada transtsendentsuseks inimkogemuse sügavuses. Käsku ja armu kohtame "õiglase kuninga ja halastusest kuninganna" näol leheküljel 38. "Taevalaulust" (lk. 55) aimub astraalset konteksti, pisut ehk kaugetki tänase ökoteadliku ilma jaoks. Samuti protesti dualistliku, ideede ja materia selge ja kaunitl kahese maailma postmodernse huku vastu...

"Müstik on laiskuse ekspert" (lk. 91), sest tema ei ratsionaliseeri ega süstematiseeri, tema tunnetab otse ja omadega. Tema "usaldab verd" (lk. 92). "Mandragora" on müstiline mäng mustas, punases ja valges (lk. 99). Kogu on tulvil teisipsuuse taotlust siinsamas, selle müstilise otsetee taotlust, mis isegi keskaja naisel oma igavesest Teine olemisest ajuti vabaneda võimaldas.

Doris Kareva ei konfronteeru, mõista hukka ega õigeks, pigem tunneb, mõistab ja näeb läbi. See on Miikaeli mõõga asi, selle ilma kurjusse, väikusesse ja väiklusse sekkuda. Millal ja kuidas, otsustatakse kusagil mujal. Doris Kareva aga kannab pead nagu lippu ning läheb... nagu hiljutine särav boliid, üle pimedat talvetaeva.

ANDRES NORAK

VALIK EESTI LUULET EMAKEELEPÄEVAKS

Sven Kivisildnik

KEEL

Keel oli karvane metallipänd mis tegutses lühikest aega kaheksakümnendate keskel nad mängisid taoliste omaaegsete tegijate nagu Great White ja Ratt mõjulist muusikat grupeeringut kontrollis laulja ja kitarrist Ron Keel vahel ka kitarrist Bryan Jay Keel on tuntud põhiliselt 1986 aastal ilmunud LP The Final Frontier järgi mille produtseeris Gene Simmons kollektiivist KISS Keel lagunes kaheksakümnendate lõpul pärast neljandat plaati soojendati küll Bon Jovi üliedukat Slippery When Wet tuuri kuid fänne Keel juurde ei võitnud

Aarne Ruben

X X X

Kuueteistkümnenda sajandi aabitsal oli sinise sabaga kukk, suur nagu kirik, suled puhevil kõik, nokast hüppasid välja noodid.

“Kindlat linna” ta laulis, küüntes tapper ja kilp; paar noolt kannuses, vitsakimp vööl (mis tilkus soolast, potasest, kamprist) Kuke kohal hõljus väävli ja ammoniaagi pilv.

Need hirmsad asjad kõik selleks olid, et ilmakodanik teaks, kui tähtis on õpe, avaks raamatu õigest kohast, vaataks kukekolli ja väriseks. Värise, ilmakodanik!

Kuke seljal, kas olid säääl roostest lõhestund needid? Jah, pojuke, roostest lõhestund needid olid säääl! Kas viinalähkrisse oli ta puurinud oma nokaoda? Jah, eks arvand ta, et seal on tema koda!

Tal kaasas katkukotike, eestlaetav tulenui, pool siga ja lambakamm terav (nimetatakse – suga) ja nii loomulik oli, et kukele kuulus terav Kaalimaa rauast taot nuga. Taot Kaalimaa rauast, käind Terra Deserta's, maal, kust mastimändide tagant selgeil kõrgkeskaja hommikuil paistis Riia kloostri nõelterav rist.

Jürgen Rooste

RETURN OF THE SMUGRI

kunagi ja ma ei ütle millise sajandi lävel tulevad nad tagasi vemmäl käes ja nad saavad suureks nii vaimult kui rammult

indogermaanid ent peavad kolima tagasi kangese orgudesse kus nad meelehärmis enam isegi õlut ei pruuli

Mihkel Kera

X X X

lehed kõik langend ilus komme miks sõna seks tähendab minu pool maajat tartu vaim vasta kas siis selle venna tiivad lennukiks ei kölba üle linna aerutades laineid üles lõõma rahu peremees mõistus segab vahele mingi lumi on maas seda polnd enne

Peeter Helme (Mung)

Vahepeal olen ma õppinud armastama võõrsõnu

Armastan sõnu, mis kõlaks me vanale keelele võõralt. Nii tahaksin lüüa last ma brutaalselt; ja armastada naist teinekord ka anaalselt; riigijuhtimises osaleks eriti radikaalselt; ning võtaks raha vastu pigem kriminaalselt; ja lõõgastuda, seda meeldiks teha deliriaalselt.

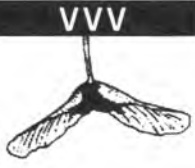
Monica Pikker

mäletad seda puuvaigu järele lõhnavat männipuidust silda mida sa tookord ehitama hakkasid, et minu juurde jõuda? Ja mida me koos 2 pühapäeva järjest hoolikalt veekindla värviga valgeks võõpasine?

ma käisin seda paar päeva tagasi vaatamas. värv oli tal ammu maha koorunud – seda ma juba teadsin aga, et ta kaunid hoolikalt nikerdatud käsipuud segi olid pekstud ja täis soditud musta veekindla markeriga kõige vulgaarsemate sõnadega, mida minu silm võib tunnistada, ei osanud ma küll arvata ning pehkinud puuplaadid ja halva ilma tõttu täiesti läbi roostetanud mutrid, mis kohe-kohe alla andmas olid, ei andnud ka suurt lootust teisele poole saada

kas teadsid, et minu poolne sillatoestus oli paar päeva tagasi põlema pandud? jah pandud! keegi oli ta bensiiniga üle valanud, sest maas olid veel helkivad õlised loigud. sild pääses täielikust põlengust ainult seetõttu et just tol hetkel vihma sadama hakkas... tegelt, ei midagi. lihtsalt mõtlesin, et tahad äkki teada, mis sest saand on...

Kuratlik lugu

Veebruarine Teater. Muusika. Kino kätkeb huvitavat vene materjali. Eestlase taju hakkab vist jõudma adu, et vene isevärki kultuurijõud võib olla tõhusaks vasturohuks lääne lämmatavale läägusele. Ma ei arutleks siinkohal siiski “Venna” filmide ega Sergei Bodrovi hukueelse intervjuu ümber ega isegi mitte Aleksei Lossevi läinud sajandi alguse hõrgu essee üle, mis kõik ajakirjas leida. Võtaks jutujuuretiseks pigem möödunud sajandi esimese poole vene pianisti ja pedagoogi Heinrich Neuhausi ülekuulamisprotokollid aastaist 1941-42, mis TMKs kommenteeritult ära toodud. Mõlgutaks naisinimese fataalsest-banaalsest osast heteroseksuaalist meeskunstniku elus. Jessas, kui üllas kõik neis armulugudes pealtpoolt näib, ent tegelikult on kõik madal ja labane.

Vaadake, kui hõlpsalt seesama Neuhaus NKVD-le oma naise riigivastasust kuulutab: “Minu nõukogudevastaste meelevaalduste tunnistajaiks on: Neuhaus, Miliza Sergejevna, 51aastane, venelanna, parteitu, koduperenaine, kes mitte ainult ei olnud minu nõukogudevastaste avalduste tunnistajaks, vaid avaldas ka ise samasuguseid arvamusi...”

Okei, tekst on uurija fikseeritud, loodetavasti üritas pianist tegelikus ülestunnistuses ikka ka keerutada. Arvatavasti oli ülekuulajal Miliza kohta konkreetseid pealekaebusi, mis sundis Neuhausi oma naise vastalisust kinnitama. Ent ikkagi. Haistan pianisti alateadvusse kogunenud vimma Miliza vastu. Teatavasti oli Miliza Neuhausi teine abikaasa. Esimese löi temalt jõhkralt üle poeet Pasternak. Sellest jäi muusiku hinge pakitsema haav ja solvumine. Teine naine Miliza oli niisiis tegelikult alternatiiv kaotusele, kompensatsioon. Alan-dus löi ülekuulamiste ekstremaalsuses välja. Ja kui uurija küsis Neuhausilt isikuid, kellega süüalusel oli lähedasi side-meid, pörutas pianist kõigepealt välja Pasternaki nime.

Neuhaus ja Pasternak tutvusid filosoof Valentin Asmuse pool 1929. aastal, kõik olid kohal perekonniti, Neuhaus esimese naise Zina ja Pasternak esmaproua Jelenaga. Poeet näis olevat pianistist taevani vaimustatud, nimetas teda mitte üksnes sõbraks, vaid vennaks ja kippus klaverimängi-jat aina suudlema. See ei seganud aga teda velje naisele salamahiti ja intensiivselt külge lõõmast. Kirjandusteadlane Nikolai Vilmont on pealtnägijana seda sohiarmastuse kulgu kirjeldanud. Vilmont püüab oma mälestustes Pasternaki sigadust seletada “armastuse dialektikaga”. Nojah, ka Neuhaus treis väljaspool abielu ühe lapse, ometi tuli Paster-naki ja Zina suhte avalikustamine talle ränga löögina. 1931. aasta jaanuaris hülgas Pasternak naise ja poja ning abiellus Zinaga. Tajumata esiotsa, millise portsu otsa ta sattus.

Ahmatova kõneles kümmekond aastat hiljem: “Kõik nägid kohe algusest, et Zina on jäme ja vulgaarne, kuid Boriss oli armuhoost pime. Nüüd adub Boriss küll kõike sel-gelt ja räägib naisest kohutavaid asju... Kas nõnda laba-susega kõrvu elades on veel võimalik luuletada? Vaesus pole kunagi loomet seganud, mure ka mitte, aga säherdune Zina võib kõik hävitada...”

Muidugi tuli nüüd ka Pasternakil leida alternatiive ja 1947. aasta 3. aprilli hommikul toimus poeedi seksuaal-suhe temast 22 aastat noorema Olga Ivinskajaga. Sellest sai hakatuse Pasternaki üks kõmulisemaid armutsükleid. Pasternak kinkis Olgale oma luulekogu, kirjutades esilehele kuumad read: “Mu elu, mu ingel, ma armastan sind...”. Ent kahe aasta pärast, kui Ivinskaja esimest korda arreteeriti ja Pasternak NKVDsse kutsuti ning talle seda luulekogu süüdis-tavalt näidati, rebis poeet põlastava demonstratiivsusega pühenduslehe raamatust välja.

See jäle tegu ei takistanud Pasternakil aga naisega taas suhtesse astumast, kui too nelja aasta pärast laagrist naasis. Teist korda läks Olga kinni juba vahekorra pärast “spioon” Pasternakiga, poeet kirjutas ise selle kohta: “Ta vangistati kui salaorganite arvates mu kõige lähedasem inimene... Tema kangelaslikkusele võlgnen, et mind neil aastail ei puudu-tatud”.

Ivinskaja tootis hiljem mälestusteraamatu, mis sai intellektuaalseks bestselleriks ja õilistas autorit kui “Doktor Živago” Lara prototüüpi. Kuid näiteks Ahmatova pidas Ivins-kajat külmakõhuliseks aferistiks. Ja Lidia Tšukovskajal oli tõendeid, et Olga varastas ja pettis, kust aga sai, ning mah-hineeris Pasternaki honoraridega. Kuratlik lugu! Samas, ega poeet aastaid kestnud Olga-armuloo aegu veel Zinast lahti öelnud. Kui ränkadel päevadel pidi Pasternak otsustama, kas emigreerida või anuda NLKP-lt luba kodumaale jääda, siis kaalus ta võimalust lahkuda vaid ühel puhul – kui tal lubataks kaasa võtta mõlemad naised, nii Zinotška kui Oletš-ka. Kõigele lisaks olla aga Pasternak tunnistanud, et pole ku-nagi Zinat armastanud: “...Ma ei armastanud mitte teda, vaid Garrikut (Neuhausi – V. V.), kelle mäng mind võlus...” Nii et naised Poeedi ja Pianisti vahel olid tegelikult vaid femi-niinne dekoor?

VAAPO VAHER

Soome mees naiste vabadussõjas

Finlandia kirjandusauhinna laureaadi Kari Hotakaineni "Kaevikutee"

Soome kirjanduse eelmise aasta tähtsaima Finlandia auhinna (26 000 eurot ehk üle 400 000 krooni) võitis Kari Hotakainen. Satiirikuna ja lastekirjanikuna tuntud soomlane pälvis auhinna raamatu ("Kaevikutee") "Juoksuhaudantie" eest. Raamat räägib mehe unelmast osta maja Helsingis. Raamatu tähtsusest kõneleb seegi tõik, et seda anti välja neli trükki juba enne kirjandusauhinna pälvimist.

Raamatu peategelane Matti Virtanen kaotab oma perekonna ühe vägivaldse hoo tagajärjel. Üks lõök – ja naine pakib oma kolm asja ja tütre ning kolib sõbratari juurde elama. Mees pole elupõline naisepeksja, nagu ütleb Hotakainen, vaid "tagalamees", pärast sõda sündinud, rahu ajal kasvanud vägivaldatu rockmuusikaastaja.

Hotakainen tõi soome keelde uue sõna "kodurindemees". Kodurindemees võitleb kodutoid tehes ja oma naist kuulates. "Selles mõttes pole ta võib-olla tüüpiline soomlane," arvab Hotakainen. Raamatu Matti Virtanen teeb kõike seda, mis jäi tema isadel tegemata. Peseb pesu, teeb vormiroogasid, kaitseb oma naist ühiskonna ja migreeni eest ning mängib eelmängu ja võtab pärast kaissu. Ta pole õppinud "mees olema" ja peab naiste vabadussõja tormijooksu ja kuulirahega silmitsi seisma täiesti verivärske poisina.

Abielu aga taandub tasapisi positsioonisõjaks. Naine sooviks veel midagi muud, aga seda mees ei märka. Naine tahaks, et mees võtaks kuulda tema tõelist soovi, elada eramajas. Mees aga tunneb end hästi mõnusa paneelmaja koogetoimkonnas ega võta seda kuuldagi. Ta kasvab kinni diivani külge ja naine jääb kempuspõrandale nutma. Takerdunud sõjalukord laheneb siis, kui naine ütleb üks kord väga pahasti ja mees annab

ühe rusikahoobi.

Kui asi nii jääks, ei sünniks draamat. Statistika järgi pekstakse Soomes naisi iga päev ja aastas lahutab oma abielu 14 000 paari. Raamatu Matti Virtanen aga teeb kõik, et oma perekonda tagasi saada. Hotakainenile nii omase absurdi tõsidusega hakkab Virtanen uurima võimalust osta oma maja, kuhu perekond tagasi tuua.

Rindemehemaja

Hotakainen, kes ka ise elab eramus, ütleb, et üheks raamatu stardipauguks oli tema külastäik Lappeenranta uue elamurajooni majamessile. Hotakainen kirjeldab, et tutvumine Soome nüüdisarhitektuuriga tekitas temas raevu. Õnneks oli moodsate majade keskel ka üks sõjajärgsete traditsioonide kohaselt tehtud soome maja, mis võlus kirjanikku oma lihtsusega.

Kui Virtanen hakkab perekonnale eramut otsima, uurib ta mitmeid elamisvõimalusi ridaelamust alates. Aga lõpuks osutub kõige sobivamaks täiesti tavaline ja natuke halvas korras sõjajärgne maja – *rintamamiestalo*.

Soome eeslinnad on täis *rintamamiestalo*sid ehk pärast sõda rindemeestele mõeldud soodsaid tüüp maju. Tavaliselt ehitati majad ise talgutel koos sõpradega. Tollal oli Soome meestel veel nii palju oskusi, et ise maja ehi-

tada. Ehituskonstruksiooniliselt olid need pooleistkorruselised. Maja ehitati ühe korstna ümber, alumisel korrusel oli neli tuba (köök, esik ja kaks elutuba) ja ülemisel korrusel kaks. Kui jaksu polnud või perekondlikku vajadust kohe ei tekkinud, võis ülemise korruse lõpuni ehitamata jätta. Sõjajärgses olukorras oli majade lahendus praktiline ja odav; ka selle kirjutise autor on sündinud niisuguses majas.

Sellised majad maksaksid kuskil väikesemas linnas mõnesaja tuhande marga ringis, aga Helsingis üle miljoni (eurodeks arvestage ise). Võimatu ülesanne tavalist Soome palka teenivale mehele? Aga Virtanenile ei saa ülesanne olla võimatu. Perekonna tagasivõitmise nimel ajab ta ümbruskonna inimeste elu segamini. Ta alustab sõda, kus muruniidukid plärisevad nagu Vietnami helikopterid. Ja sõjas on kõik vahendid lubatud. Ta valmistub lahinguteks ennast lõputult piinates. Raha saab ta tööil pikki ületunde tehes, röövitud kaupa müües ja ümbruskonna magala naistele õhtuti erootilist massaaži pakkudes. Viimast teeb ta vastumeelselt, ilma et ise saaks sellest seksuaalselt midagigi. Kas mees saaks oma perekonna heaks suuremat ohvrit tuua?

Absurdne realism

Kirjanik Kari Hotakainen on praegu Soome tähelepanuväärsemaid kirjutajaid. Ta on sündinud 1957. aastal läänerranniku väikelinnas Poris ja õppinud kirjandust Helsingi ülikoolis. Enne vabakutseliseks kirjanikuks saamist töötas ta suure WSOY kirjastuse reklaa-

miosakonnas. Kirjanikuteed alustas ta luuletajana 1982. aastal. Aastal 1990 avaldas ta lasteraamatu, see on ainuke, mis ka eesti keelde tõlgitud ("Lasteraamat", 2001). Raamatu pildid on Priit Pärnalt nagu ka 1997. aastal ilmunud lasteraamatu "Ritva" pildid. Hiljem on ta kirjutanud romaane, novelle, kuuldemänge ja ka luuletusi. Praeguseks on tal ilmunud 15 raamatut.

Hotakainenit peetakse humoristik ja satiirikuks. Tema looming ja stiil meenutab Andrus Kiviräha oma. Ta on selgelt postmodernne ühiskonnakriitik. Tema lemmikteemaks on indiviidi suhe massiühiskonnaga. Ta kirjutab n.-ö. tavalistest töö käivatest inimestest. Ka "Kaevikutee" Matti Virtanen on tüüpiline Hotakaineni tegelane. Virtanen elab tavalist elu, teeb tavalisi asju. Erakordne juhtum muudab aga ta elu ja kuna tegelane on tugevasti kinnisideede küüsis, hakkab ta käituma absurdelt.

Hotakaineni maailm on just nimelt absurdne ja seda kirjeldatakse kliinilise täpsusega, hullumeelsena, aga realistlikult. Raamatute Soome-pilt on irooniline ja lootusetu. Inimesed on muutunud ümbruskonna osadeks, ühiskonna tahtetuteks komponentideks.

"Kaevikutee" naine Helena on passiivne ja kauge, aga perekonnaringis on tal täielik võim. Ilma temata poleks ka mees midagi. Helena vaikimine ja halastamatus pärast kolimist tunduvad ülekohtusena. Kas mehe hullumeelsuse allikas on naine? Mis saab mehest pärast naiste vabadussõda?

SAKARI NEUVONEN

Sõda ja suitsuräabised

Arto Paasilinna, Maailma parim küla. Varrak, 232 lk.

Arto Paasilinna on keskmiselt lugeja soomlase jaoks palju enam kui meile eestlastele Tammsaare ja Kivirähk kokku. Ta on lihtsalt parem. Miks ta parem on? Mitmel põhjusel. Esiteks ei ole ta surnud. Teiseks ei ole ta noor. Kolmandaks toodab ta igal aastal tuntud headuses raamatu. Ma ei arva, et Tammsaare peaks surnuist üles tõusma või Kivirähk lusika nurka viskama. Ma sedastan tõiga, et Paasilinna kombel toimivat kirjanikku meil veel ei ole. Jätan kuulumata mitme (tegelikult mõne üksiku) niinimetet kultuskirjutaja osaliselt õigustet protestid, sest neid ei taha inimesed lugeda. Arto Paasilinna kehastab Soomemaal seevastu nimelt säherdust kirjutamisviisi, mille tulemus on vägagi loetav (ja ostetav). Sobib rahvale, kui olla aus. Paasilinna müüginumbrid me maa päälle jagades peaksid me menukirjanikud vähemalt viisteist tuhat eksemplari müüma. Ei nad huvita viiendikkugi sest inimhulgast. Võiks ju.

Järeldus: nagu kõike muud, mida endal vähe, tuleb ka head kirjandust sisse osta. Ehk siis tõlkida. Tublid soomlased saavad siin taas abistada ja vähemasti Paasilinna on tõhus abi lugemislauale. Paasilinna ei ole monumentaalselt igav nagu Tammsaare ega maniaakaalselt naljakas nagu Kivirähk. Ta on kuigi-moel tasakaalus, isegi päris hullud lookäigud kaalutakse soomeliku masaja rahuga tasa. "Maailma parim küla" on hää näide oskusest kõndida tõsisel moel tobeduselt tobedusele, ehitades üles lugu, mis edeneb igati loogiliselt, jõudes ometi täitsa segapäise lõpptule-

mini. Tasakaalule vaatamata pole ta ületasakaalustet, ei ole miskile keskmisele maitsele ära nuditud müügi-iruk. Keskmise maitsega tegelane vaatab seda teksti kerge kulmukortsutusega ja nendib: "Ei. Ei ole nii. Nii see küll olla ei võinud. Mingi nali. Hm". Ja paneb raamatu käest. Kuid mittekeskmisi on siiski piisavalt palju, et Arto Paasilinna rahulikult ära elada saaks. Suure soome venna rahu eestlase orisaksikusse sebumisse süstida on õilis. Mõistlik maailmamõnu, mõnus maailmamõistmine poeb südamesse juba ilusaid soome nimesid lugedes: Eemeli Toropainen, Severi Hортanainen, Tuirevi Hillikainen. Puhas vägi. Ainult uhke soomlane võib luua lause: ülempreester Soile-Helinä Tussurainen pandi reele ja viidi Pöllösenpuro sillale, kus tal õnnestus oma valvurite käest põgeneda. See on jube hea lause. See on jube hea raamat. Juba algmõte on tal terane: koolev kommunist käseb ehitada kiriku. Ehitataksegi, kuigi pole ei usklikke ega surnuid surnuaia jaoks. Kõik tuleb, loomulikult. Ja ebaloomulikult. Kui eesti ekskommunistid enne surma raha kokku paneksid, saaksid nad päris vägeva kiriku ennast mälestama püstitada. Millegipärast on mul tunne, et pigem hakkab Kivirähk igas septembris romaani avaldama kui me silmad kommarite katedraali näevad. Loodetavasti jääb nägemata ka maailmasõda, mis "Maailma parimasse külasse" otsekui möödaminnes sisse on kootud. Aga maailmasõda on suhteliselt vähetähtis asi, hüva soomlane ajab järvekaldal räabist tunni ja tegeleb tähtsamate asjadega. Kui tuumapommiga lennumasin maja taha maha kukub, on ju natuke tülikas lõhkekeha lund mööda Novaja Zemljale veda-da, a teisest küljest saab lennuki paljudeks majapidamises tarvilikeks juppideks laiali lammutada. Elu on lihtsalt selline. Kui sõda, siis lennukid. Peaasi, et räabis järvest ei kao ega karud metsast. Karu sööb raamatus muuseas postiljoni ära, karul ikka karu

kombed. Uldse süüakse raamatus palju, see on samuti üks korraliku kirjanduse tunnus. Inimene sööb iga päev, järelikult ei ole põhjust uskuda kirjanikku, kes kirjeldab mitut päeva, aga söögist ei sõnagi. Vaadake oma raamaturiulid selle pilguga üle ja nii mõnigi klassik kukub tolmu. Soome moel kirjapanduna võib isegi kaalikavorm kõhu tühjaks ajada, va suitsuräabisest rääkimata. Nämm.

Paasilinna on tubli ja oluline mees veel sellepärast, et kuigi ta teoseid on maakeelde ümber pandud päris paras ports, jätkub tööd veel mitmele tõlkijale mitmeks aastaks. Muidugi on liiga suurte koguste puhul olemas teatav prätšetiseerumis-oh. Et toode pole ju tera halvem kui enne, aga lihtsalt kopp on ees. Isegi Coca-Colast on võimalik tüdineda, kui liiga palju saab. Muidugi, igal autoril on omad igavamad asjad olemas ja mäletan, et üht Paasilinna teost ma ei suutnud läbi lugeda. Sarnasus Tammsaarega ilmne – Tammsaarelt pole suutnud lugeda ühtegi. Üht ja ühtegi, pea üks, üks? Aga too mitte eriti huvitav raamat pole veel maakeelde jõudnud, tea, kas jõuabki. Muud tulgu aga. Praegu pole küll märgata, et vastsed Paasilinnad liiga suure tempoga Eesti poodidesse müdistaksid, nii et üks mure vähem. Ja üks rõõm rohkem, kui taas teos, taas suitsakas soomlust karvase kodunaha alla.

Hea kirjandus ongi selline. Selline hea. Hea, et kõrgkirjandust liiga palju ei ole, muidu oleksid inimesed mossis, mõtlikud, keerulised ja igavad. Et inimesed vahel siiski mossis, mõtlikud, keerulised ja isegi igavad on, näitab seda, et ka head kirjandust on liiga vähe. Peaks rohkem olema. Muidu jäta-vad inimesed lugemise üldse maha ja see oleks juba kurjast. Mina igatahes loodan, et Paasilinna veel pikalt elus püsib ja igal aastal raamatu teeb. Ja ootan sama ilusat sammu kasvõi Wimbergilt või Kivirähalt.

KARL MARTIN SINIJÄRV

PEALELEND

Isand Jüri Ehvest, auhinnatud, hetke tunnustatult parim prosaist, kas Teie põlvkond, 1980ndate lõpus kirjandusse tulnud, on nüüd saanud etableerunud keskteekirjan-duseks, peavooluks, või püsib veel kõrgel mässuvaim?

Olen seda küsimust nagu kuulnud. Oled Sa midagi sellist juba kelleltki pärinud? Nii tut-tav tuleb ette... Ah jaa! Sarnane küsimus esitati ju ka Mohammad Attale. Ja vastus kõlas siis teatavasti: "Ei, pilvelõhkujate lõh-kumine ei ole minu põlvkonna, 1980ndate lõpus linnakujundusse tulnute etableerunud keskteekujundus, peavool, meie vaim ulatub veel palju kõrgemale."

Et kindel olla, küsisin ka ühelt pika habemega mehelt, tema arvas, et põhimõt-teliselt on Mohammad juba kõik öelnud, aga juhuks, kui ajakirjanikud veelgi peaksid kahtlustama, kas imed võivad etableeruda, soovitas ta: "Külmunud madu on kõva kui kepp. Kui leiad sellise mägedest, siis vii ta ruttu Bagdadi turule ja lase uudishimulike vahel käest kätte käia."

Nõustun põlvkonnakaaslastega.

Loomaga või loomata tants

Skulptor Birgit Dieker viskab mõttenoole: kõike võib kopeerida, ainult elusat, meis igaühes peituvat looma mitte. Ja viskab kümnesse, eriti märtsi alguse "Uue tantsu" festivalile mõeldes. Võib kopeerida stiile, teisi tantsureaalsusi, liikumismurdeid või füüsilisi kontseptsioone, kuid ebaausus kumab läbi kui liblikavõrk, mille niitidevõrestik on katki ja tiivulist püüda ei suuda. Sestap ongi iga tantsiva inimese väljakutse number üks see loom endas avastada ja lavaväljadele lahti lasta. Läbida üks Carlos Castaneda stiilis nõia õpipoisi tsükkel, et kas vaimolendid *ally'd* enda teenistusse värvata, loom endas vabastada või kuristikku kukkudes haihtuda.

Olen mõelnud ühe Euroopa kuumema kaas-aegse kunsti ja tantsu festivali "Springdance" juhi Simon Dove'iga korduvalt tantsureisidel põkkudes, et mis on see, mida mees oma rännakutelt festivalile trofeeks otsib. Ja ilmne on, et ta laotab püünised välja just selle sama koreograafi, tantsija sees elava looma tabamiseks. Seekordse aprillikuise festivali jaoks on ta valmis mitmeks meeletuseks. Et tsister-nitais meduuse või veest ja udust tehispilv ükskõik mis raha eest heliloojale-kunstnikule Carsten Nicolai kohale tuua, et see just tema festivalil selle eluka endast välja laseks. Ma kadestan teda. Gurmaani nauding oma publikule selliseid tantsuloomi vaatamiseks serveerida on väärt iga-aastast ülemaailmset ajujahti.

Girlpower või küpsus

Eesti "Uue tantsu" festivalil võis seda looma paar korda silmata. Siis, kui ilmutas end *girlpower* või küps looja.

Reet Ulfsaki – Kristina Paškevičiuse "Nais-te paraadis", Renate Keerdi eetriaures une-näoreaalsuses, Krõõt Juuraku Madalmaade-kliseelises publikuõrritamises, Katrin Essensoni julges kehahäälte kollektsioonis, ZUGA kontseptualistlikus naivismis ja Titova – Jansen'i duetiliimis. Lippu hoidis kõrgel tantsuteater, mis kaldus teatri poole kreeni.

Tantsurevolutsioon Eestis on ammu läbi ehk 2. Tants on tegutsenud vähemalt kümme aastat ja keegi enam teistmoodi tantsu peale kulmu kergitama ei hakka. Luubi all on küll aga selle kvaliteet. Revolutsioon on oma lapsed söönud ja keegi ei ahmeta enam laval alasti tantsijat, kõverat keha või inetut liigutust nähes. Nüüd on aeg oma elujõudu ja taset tõestada.

Ajast ja arust on soovitus: tantsu tuleb vaadata, mitte mõista – losuta aga tugitoolis ja naudi. See ei kehti enam ammu. Tänaseks on kirjutatud uus ajalugu ka nüüdistantisule Eestis ja sinna on salvestatud hulgaliselt infot maailmast. Kõik mainitud muljenärville mõjunud "Uue tantsu" tantsutükid nõudsid teadmisi ja vaatamisoskust. Vaataja pidi teadma, kus ja millised on lüngad, mida ta täitma asub.

Krüpteeritud tantsuteater ajusagaratele

Avangardtantsu koodid on omaette keerukaks põimunud. Igas tantsutekstis on vihjed tantsuajaloole, haakidega etendus kunsti stiilidele, muusikakultuurile ja liikuvale pildile.

Iga lavastus kannab endas hulga sisemisi riuleid ja sahtleid. "Relax and enjoy" sõnum on pigem asendunud krüpteerimisülesandega. Kui näete tükki, kus on näputais videoins-tallatsiooni, enesepaljastuse stiilis monoloog, egotriip oma keha nautimise, imetlemise ja esitlemise teemal, natuke muusikat, mõni pikem helitu hetk ja selle kõige lõpuks tantsija ennast alasti koorib, siis olete sattunud tantsuteatrisse. Ja iga liigutus ja paus pajatab sellest, millistest ideedest, stiililistest ja ajaloolistest viidetest on teos ehitatud. Seega võib tõdeda, et pole peaaegu vahet balletil ja kaasaegsel tantsul ehk viimane on oma tsitaatidega kunstiajaloole ja multimeedia mängumaale keerulisemgi veel. Mida rikkam on vaataja teadmiste hulk, seda nauditavam teatrikogemus. "Naudi tõlgendamist või lünkade täit-mist" või "tants ajusagaratele ehk naudi intensiivset ajutööd" oleksid uued *sloganid*.

Loomad välja

Eesti nüüdstants on seetõttu pealtnäha lihtne vaadata, et iga tegija on leidnud oma orva ja liigub selles: teiste mängumaale ei astuta, lihvitakse ja täius-tatakse oma oskusi.

Krõõt Juuraku "Silt" jätkas tantsija Merle Saarvaga aasta tagasi kahasse tehtud *camouflage*-projekti stiili. Kui liialt krüpteeritud tekst teeb koodi-de muukimise ärritavaks, siis vatupidi, liialt lihtne kustutab vaataja huvi. Juuraku tükk balansseeris just sellel piiril. Kui tantsuguru Jonatan Burrows tegi seda paar aastat tagasi oma lavastuses, esitades tõsiseid küsimusi nõrgale tantsule, siis tundus see huvitav, sest tema jalgadesse on salvestunud sadade tantsu-lavade ja kümnete lavastuste kogemus, tema pilgus oli rahu ja kehas vana tantsija magnet ja tarkus. Kui publikut narritab noor puna-päine naine, siis jätab see külmaks. Pole nagu midagi lugeda. Stiilivõti on ka maailmas ahaa-efekti juba ammu läbinud.

Kas haiku, jaapani miniatuur või varem ilukõneliseks peetud luuletaja ainus sõna val-gel lehel sünnib tühimusest? Vist ikka meis-terlikkusest. Paar rida või üks sõna on kum-mis tähenduspingest ja ladustunud tarkusest.

Kui *tabula rasa* mängib *tabula rasat*, siis ei paista välja midagi muud kui valge pind – ei ainsatki kogemuse varju, ei veenvat kehahoidu ja mõtet. Aga Juurakus on jõudu ja tulevikuootust.

Katrin Essensoni "Senimaani on kõik hästi" oli selle festivali kõige läbiküpsstatum lugu. See tõmbas julguse ja lihtsusega. Essenson püüab mikrofoni oma keha hääli. Hääled tekitavad kõhedust, tülgaustski, kuid mõjuvad. Koreograaf on avastanud ruumi, kus Eestis veel keegi pole käinud – kehahäälte koridori. Põlved krõksuvad kükitamisel, silmalaud võ-distamisel, lihased sahisavad liikumisel. Ja muud ei midagi. Anatoomiaõpiku laadis kollektsioon liikumishelidest. Lihtne ja nutikas algidee, mille täidispaladeks on pingpongipallide antud käsud ja nende suvakohane täitmine. Soololavastuses strippamise või oma näolõikuse suurele ekraanile laskmine või koguni suguorganite operatsioonil kaamera kohalolu nõudmise kõrval on isiklike kehahäälte kollektsioon üsna süütu idee, kuid tekitas selle festivalipubliku hulgas kõige rohkem kihelemist. See lavastus Essensoni moodi, iga rakuga laval, "kohal" ja loomaga, liigub veel Eestist välja, meie tantsu-maailma esindama.

Reet Ulfsak otsustas hakata kahekümnendate eluaastate lõpus tantsijaks. Võttis Kristina Paškevičiuse toeks ja tegid valmis oma "Naiste paraadi", mis oli tiine tsitaatidest ja piltidest, teater koos tantsunumbriliste ja sõnaliste etteastetega. Selline *mix* kõigest ja natuke, amp-suke igast teemast, mis südamesse tuleb, ja paljude värviliste paikadega lugu. Nähtavalt isiklikult läbi töötatud ja tun-netatud, oli isegi ankeete kasu-tatud, et teada saada, mida publik tahab. Ulfsak oli taht-nud lapsena saada baleriiniks, see unistus oli enesepaljastus-liku videona kohal, Sarah Leander ja Rammstein olid kampa võetud, mõõ-nad ja tõusud, kiirendused ja rahunemised kõik kenasti

Katrin Essenson

sees ja lavastuse kompa teenistuses. *Perfor-mance*'i-kunst korraliku sõnumiga nais-temaailma tegelikkusest, aus ja alasti, kuid siiski publiku ootustega arvestav. Väga sümpaatne egotriip, kus välja said näidatud kõik oskused laulmisest tantsimiseni – ja mina ise olemise väärtustamine. Ideaalne feministliku iseteadvusega tantsuteatri produkt, kus oli kõike, kuid samas jäeti kõik otsad mõtle-miseks ja uuteks teemadeks ning miks mitte ka lavastusteks lahti. Otseku mõne suurema lavaloo trailer või eelmäng.

ZUGA "Walking Home Solo" jätkas aususe

rida. Kontseptuaalne, taotluslik naivism vaatab kolme küpse tantsija Kaja Kannu, Jarmo Karingu ja Tiina Möldri silmadest. Headus, püsiväärtused, lihtsus, pretensioonitus, olemise rõõm ja selle jagamine. Mäng kõigega ja iseendaga maailmale paitegemise mõttega. Ilus on inimese jalg ja keha, ilus on armastus ja lumehelvest ja maailm. Lapselali-na heatahtlikkus ja maailma avastamine het-keni, kuni mesilane pole veel jõudnud nõela-ta ja külm metall keelenahka marrastada. Suure maailma valud ja elamispiin ronivad pärast sellist kolme-tantsija-müramislavastust eriti välja, sest neid tantsu sisse ei lasta.

Taavet Janseni ja Oksana Titova "Tune in One" oli tõeline liimiga kinnitatud partnerlus. Ood kontaktimprovisatsioonile, pörkumisega kahe keha pinnalt ja magnetvooga taas üheks. Mõjusaim oli lavastuse kõige esimene osa, siis läksid otsad harali ja kadus esimese nauditav elekter. Oksana Titova videoseinaga tants jäi tehnilistel põhjustel natuke kalbeks ja luitunuks. Abstraktne ja futuristlik stiil väga pikalt ei kanna, sel peab olema juures lisa-väärtus, sest tegemist pole ju nüüdis-Balanchine'iga. Rohkem tööd mõttele ja koreograa-filist nutikust.

Renate Keerd on sisukas. Temas on loo-duslapse vahetust, jõudu, siirust ja andekust. Ta on orgaanilisim koreograaf Eestis. Tema "Salapärased kõlad nii norskavas öös" liigu-tuste oksad on nii loomulikud, niivõrd tema isiksuse ja tantsiva kehaga seotud, et eten-duste aegu võib näha neid kasvamas kui kiirendusefektiga bioloogiatunni näidisfilmis. Keerd edastab seisundeid ja oma kummalist koreograafiat teatri tugevas raamis. Tema loo-ming on tantsuteater, psühholoogiliselt läbitud segmentide ja misansteenide jada. Kuid mit-te otse viitav, vaid tinglik ja mänguline. Keer-di koreograafia on niivõrd isikupärane ja sa-mas ka lavapartneriga seotud, et kõik kokku moodustab lahutamatu üksuse.

Kvantiteet kvaliteedi hinnaga

Kokkuvõtteks võib kiita Priit Rauda kunstilise juhi mantli kandmise ja sellise festivali iga-aastase toimumise eest, kuid selles kõiges peitub ka oht – kvantiteet kvaliteedi hinnaga. Sel aastal oli headest ideedest kumavat, kuid toorest materjali ("Legs'n Hands", "Fookuse paindlikkus"), kuid õnneks siiski rohkem kuld-pruuniks küpsenud valmisprodukte. Avastada oli paar põnevat uut tegijat – Einar Lints ja Ruslan Stepanov, üks päris uutele jahi-maadele sattumine – S.P.A. "Sabbatum" koos vanamuusikaansambliga Rondellus. Ja kõrva kriipis tõdemus, et kõvasti vajaks tähelepanu noorte koreograafide töö muusikaga. Paar looma, kelle tõttu on üks festival üldse väärt vaatamist, olid õnneks välja lastud ja luusisid ringi naiste ja paarisuhete maastikel. "Spring-dance'il" on muuseas sel kevadel ka Eesti esindatud Raido Mägi ja Mart Kangro isikus. Loomadeni.

KRISTIINA GARANCIS

"Naiste paraad": *performance*'i-kunst, korralik sõnum naiste maailma tegelikkusest.

"Salapärased kõlad nii norskavas öös": tantsuteater, psühholoogiliselt läbitud segmentide ja misansteenide jada.

3X URMO UDRAS

Koonduslaagris peab inimene naerma

Martin Sherman, "Bent". Tõlkija Ott Karulin, lavastaja Georg Malvius, kunstnik Ellen Cairns, lavastaja assistent Mart Koldits (EMA kõrgema lavakunstikooli lavastaja eriala tudeng), kunstniku assistent Reili Evert. Osades Mait Malmsten (Eesti Draamateater), Andrus Vaarik, Andero Ermel (Tallinna Linnateater) või Priit Võigemast (Ugala), Raivo Rütel, Margus Tabor, Toomas Tross, Reigo Ahven, Imre Saarna (Eesti Tantsuagentuur). Esietendus Vanalinnastuudios 1. märtsil.

Inimesed jagunevad laias laastus kaheks: huumorimeelega subjektideks ja neiks, kellele taevaisa pole andnud võimet nalja mõista. Mõnel juhtumil omandab see iseloomuomadus lausa maailmavaatelse tähenduse. "Benti" lavastusega Vanalinnastuudios tuletas Georg Malvius meelde, et tal on huumorimeel täiesti olemas ja publik võib pärast peenetundelisi holokaustiteemasid hingata kergendatult: "Hea, et nii läks".

Huumoritunnetust ei jagu mitte ainult Malvius, ka "Benti" näitlejaskond on täie tõsidusega näidendist huumori väljakiskumise ametis. Viimse meheni ja järjekindlalt, niipalju kui kirjanik Shermanil seda va nalja-soont on. Ja nii see veenabki.

Lavastuse algusots, kus lavale tormab porandpaljas Imre Saarna Wolfi osas, on täis "Linnupuuri" nalju. Esitatakse Eesti publikulegi arusaadav kultuuriline tekst, millega tehakse siiski ootamatu pööre SA rünnakrühmlaste teemadesse ehk asetatakse süütu homohuumor kõrvuti jõhkra poliitilise vägivalda käsitlemisega.

Eesti kultuuriruumis pole selles midagi arusaamatut. Selline on näiteks siinne juutide vainamise vaatenurk, täis vastupandamatut lahistavat naeru ja mõrudat kibedust. Kes meist ei teaks näiteks poliitilisi anekdoote, mis algavad järgmiselt: ükskord öösel koputavad NKVD mehed ukse taga ja küsivad, kas Rabinovitš on kodus? Mille peale kostab muidugi Rabinovitši hääl, et ei ole...

Sellist anekdooti lugedes võib inimene kuulda kõrvus Eino Baskini häält. Seega on

"Benti" mängiva Vanalinnastudio ja selle teatri looja vahel kindel side – poliitika ja huumori kooslus. Aga ka erinevusi on küllaga. Päril kindlasti ei tule mingi osa vana Eino Baskini Vanalinnastuudiost selle uuega kaasa. Kindlasti on neidki, kes ütlevad endale: "Mina seda kakinokude värki näha ei taha." Ja selle ütluse järgi käituvadki. Kindlasti on aga neidki, kes pole varem oma jalga Vanalinnastuudiosse tõstnud ja nüüd sammud sinna teatrisse seavad.

Ei maksa sulgeda silmi asjaolu ees, et just homoteema on see, mis loob veelahkme vana Vanalinnastudio ja praeguse "Benti" vahele. Homoteema on Eesti ühiskonnale kõva pähele pureda. Seda kinnitavad netis rippuvad "Benti" puudutavad kommentaarid (nn. peldikuseina fenomen, Päevalehe arvustusele riputas üks härra juurde sõnumi: "No küll on kahju, et juba autori isa pederast ei olnud! Oleks meil ühe etenduse jagu vähem kõntsa."). Küll ikka "Bent" erutab rahvast! Justkui oleks see näidend Savisaarest. Tuleb välja, et lugu homoseksualistide vainamisest natsionaalsotsialistlikul Saksamaal võtab siin poliitilised mõõtmed. Diskussioon on igal juhul sünnitatud, kuigi mõnel juhul tuleks see sõna jutumärkidesse panna.

Muide, homofobia on normaalse ühiskonna osa, niikaua kui asi mahub kultuurse diskussiooni raamidesse. Miks ei peaks homofobiaidki nautima inimõigusi ja -vabadusi, mida jutlustab Shermani "Bent" nii kirglikult.

Kuigi "Bent" on heal tasemel meeskonnateater, sõltub tulemus siiski kolmest mehest: Mait Malmsteni Maxist, Andrus Vaariku Horstist ja Andero Ermeli Rudyst. (Priit Võigemast esimesel nädalal ei mänginud.) Ja kõik kolm meest teevad tööd, mis räägib tõusust nende loometeel. Eriti torkab see silma Mait Malmsteni puhul, kes ületab "Bentis" koduteatris tehtu. Malmsteni Max on algusest lõpuni lihas ja luust inimene, puuduste ja nõrkustega. Joodik, põhimõttelage, arg... Max ei ole kuskilt otsast kangeline, pigem kohaneja. Kuid mõnedes asjades aus ja vahetevahel omakasupüüdmalt heatahtlik. Nagu me

"Bent" ja tema kangelased: Horst – Andrus Vaarik, Max – Mait Malmsten. TEET MALSROOS

kõik. Malmsten mängib inimest, kellega saab samastuda, isegi kui vaataja seksuaalne orientatsioon ei klapi Maxi kujuga mitte üks raas.

Teine väärt asi näitlejatöödes seisneb klairilt ettemängitud oludes. Tegelaste mööda maad pagemine ja koonduslaagri okstraadireaalsus kerkivad teatrisaalis näitlejate poolt välja mängitud inimestevaheliste suhete psühholoogilise selgusega. See on maskuliinne vägivalda täis inimkeskkond, nagu ta diktaatoririikides vägisi tekib. Maxi ja Horsti suhe on pisike arglik inimsuseavaldus, nähtav, liigutav ja kõnekas just tänu poliitilisele taustsüsteemile. Tähtis polegi, kas see on see ainuke ja õige suur armastus. Muide, kui vabad on inimesed kinnipidamiskohas oma seksuaalpartneri valikus?

Ja ka siin, kahe mõttetu kivihunniku vahelises stseenis ei jäta näitlejad huumorit unarusse. Naer on inimelu helgeim pool ka natsikoonduslaagreis.

Näidend paneb omal moel paika natside homovainamise ja holokausti vahekorra. Igale juhul on tegu seotud nähtustega. David Vse-

viov kirjutab, et "juutidel pole holokaustiga mingisugust otsest pistmist, juudid pole holokausti ei välja mõelnud ega korraldanud". Sama kehtib ka homode kohta. Asi on olulistes inimväärtustes.

Vaadates "Benti", torkab justkui iseenesest pähe mõte, et Efraim Zuroff ei ole naljamees. Ei kujuta ette teda naeratamas. Ka Ameerika suursaadik Joseph M. DeThomas pole naljamees. Mõlemad on jutlustanud pikalt ja tulemuselt millegi, mis on nii lihtne ja arusaadav näiteks Eino Baskini poliitilistes juudi-anekdootides.

Mu äi jutustas, kuidas ta kohtas kurikuulsas Leningradi vanglas Leo Kalmetit, kes teadis mu äia ja ta Venemaale pagemist. Kalmet öelnud kohe: "Noh, kas siin on siis parem istuda kui Tallinnas?" Naljasoon ei jäta inimest maha ka siis, kui ta on esmapilgul lootusetus olukorras. Selles peitubki suur ja sügav inimlikkus.

ANDRES LAASIK,
Eesti Päevaleht

Helisev tarbekaup

"Helisev muusika", muusika Richard Rodgers, sõnad Oscar Hammerstein II, libreto Howard Lindsay ja Russel Crouse. Lavastaja Ivo Eensalu, muusikaline juht ja dirigent Anu Tali, kunstnik Silver Vahtre, soengu- ja grimmikunstnik Heli Printzthal, koreograaf Marge Erenbusch (Eesti Tantsuagentuur), valgustuskunstnik Eve Teras. Tõlkija Leelo Tungal, produtsent Eva-Maria Eensalu. Osades Maarja-Liis Ilus või Liisi Koikson, Marko Matvere, Mare Jõgeva või Silvi Vrait, Silvia Laidla, Egon Nuter, Annika Tõnuri või Marika Korolev, Peeter Oja, Hele Kõre jt. Esietendus 7. III Linnahallis.

Ühes esietenduse eelses intervjuus mainis "Heliseva muusika" lavastaja Ivo Eensalu, et ta ei tee Linnahalli muusikali mitte kriitikutele, vaid rahvale, võttes justkui juba ette sõnad suust lavastuse võimalikelt arvustajatelt. Huvitav, kas lavastaja aimas ette, et kriitikute ja rahva arvamus lahku

"Helisev muusika": ka Marko Matvere kapten von Trapp rõhub vaataja nostalgianärvile. RAIGO PAJULA/EESTI PÄEVALEHT

lähed? Nii see vist on ka juhtunud. Esietenduse ligi 4000 vaatajat aplodeeris "Heli-

sevale muusikale" tänuhõltselt, püsti seistes ja kaua, senised arvustajad aga pole superlatiive just heldelt jaganud. Jah, ega Evi Arujärve Postimehes ja Jaan Ruusi Eesti Päevalehes öeldule palju lisada pole. Lavastuse muusikaline teostus oli kaugelt üle lavastaja tööst, mistap seekordset "Helisevat muusikat" võiks pigem pidada Rodgersi igihaljaste meloodiate teatraliseeritud esituseks. Muusikali nähtuse-na võib tõesti võrrelda tarbekaupnaga, nagu ütleb Arujärv. Tegelikult võib Eensalude muusikalisooritust rahulikult nimetada ka tarbekaupaks, mis suurejooneliselt reklaamikampaaniaga tarbijale sisse söödetud. Ja nagu sageli, ei pruugi maitse vastata värvilise reklaamklipi ahvatlustele, klipist hoovavast muinasjutulikkusest pole Linnahalli kõledas saalis midagi järele jäänud.

Ent muusikali tootjad on osavalt vajutanud vaataja nostalgianärvile. "Heliseva muusika" teleklipp (ka reklaamfotod) viitab otseselt 70ndate alguses meiegi kinodes linastunud Hollywoodi filmile, mida teadupoolest vaatas üle poole miljoni eestimaalase. Publiku ootused on mõneti küll natuke kõrgele krüvitud, ent äratundmishetki pakub Linnahalli muusikal kindlasti: Eensalu ei häbene filmi tsiteerida ning publik võtab tsitaadid ka tänuhõltselt vastu. See on nagu retk minevikku, oma keskikka, noorusesse või lapsepõlve, mil üle Eesti sai busside-rongidega Tallinna Kosmose kinno filmi vaatama sõidetud (isegi rituaal on sama, esietenduse õhtul oli Linnahalli ees rivi autobusse). Küllap aplodeerisid paljud vaatajad "Heliseva muusika" lõppedes ka isenda-dale, omaaegsele filmielamusele, mis tookord

oli midagi rohkemat kui lihtsalt üks kinoskäik. Selles mõttes on perekond Eensalu muusikaliprojekt kindlasti oma ülesande täitnud, pak-kudes tõenaoliselt ligi 40 000 inimesele pre-tensioonitu nostalgiaelamuse.

Aga ikkagi on kahju, et professionaalses mõttes on "Helisev muusika" suhteliselt igav ja nii (vaimu)vaene lavastus. Tundub, nagu poleks Ivo Eensalu vaevunudki lähenema muusikalile kui teatrilavastusele ja pidanud olulisemaks pigem lavastamise organisatoor-set külge ehk hoolitsenud selle eest, kuidas ühed tegelased lavale ja teised lavalt ära saa-da. Kui vaid meenutada Kalju Komissarovi omaaegset, kümne aasta tagust lavastust Ugala, siis praegune sooritus mõjub selle kõrval kui sentimentaalne ja lüügevõitu vesi-piit. Loomulikult on väheste lavakogemustega lauljatega keerulisem "teatrit teha". Seda enam oodanuks lavastajalt säravaid ja origi-naalseid lahendusi nii karakterite kujunda-misel kui ka suhete, olukordade, misantstsee-nide lahendamises. Praegu jäi esiplaanile pi-gem Rodgersi muusika, dirigent Anu Tali ja muusikali orkestri nauditav koostöö ja üksikud vokaalpartiit, ehkki viimaste osas valitses kerge stilistiline segadus (kõrvuti kõlasid nii ooperlik, levimuusikalik kui ooperlik esitus).

Aga nagu kuulda, on kaup oma tarbija leid-nud ja ostjad enamasti ka rahul. Kummitama jääb ainult küsimus, kuidas on selle muusi-kalise ostu-müügi tehinguga seotud riiklik Eesti Riiklik Nukuteater, kelle logo figureerib Linnahalli muusikalitoote toetajate hulgas?

MARGOT VISNAP

Pimestseenide üledoos

Judy Upton, "Ashes and sand". Tõlkija Andres Roosileht. Lavastaja Annabelle Comyn (liri), kunstnik Kalju Kivi, muusikaline kujundus Ardo-Ran Varres. Osades Eva Püssa, Karin Lätsim või Liivika Hanstin, Ingrid Isotamm, Laura Nõlvak, Riho Rosberg, Tarmo Männard, Anti Kobin, Andres Roosileht. Esietendus Eesti Riiklikus Nukuteatris 21. veebruaril.

Judy Uptoni puhul võib päris julgelt tõmmata paralleele ühe teise tunnustatud ja tuntud briti näitekirjaniku – Mark Ravenhilliga. Kui Ravenhill on Eesti vaatajale juba tuttav (tänu Ingomar Vihmari lavastustele "Mõned teravad polaroidid" ja "Shopping & Fucking"), siis Uptoniga saame lähemat tutvust teha nüüd nukuteatris. Loomulikult pole vaid rahvus peamine paralleel ega ka kirjanike kaheaastane vanusevahe, vaid nende ühine sotsiaalne taust ja sellest tulenev sotsiaalkriitiline draamalooming.

Vahe on vaid selles, et Ravenhilli lootuse ja sihi kaotanud 20ndates-30ndates (gei)tegelased uitavad maailmas, mille arengujooned maalib HIVi nakatumise oht, narkomaania jne. Kui võrdlusele lõivu makstes veidi üldistada, siis Uptoni "Ashes and sand" kangelased on 15aastased tüdrukud, samuti lootuse kaotanud, on eelkõige noored naised, kes jõudnud elus etappi, kus armastusest saab äkki väga oluline teema. Ootamatult sarnane on ka mõlema näitekirjaniku teksti ülesehitus, loo edasiandmise vahendid: näidendis järgnevad üksteisele antud loo stseenid, kusjuures iga stseen algab ja lõpeb omaette, et siis anda teed uue stseeni algusele. Kõik algused ja lõpud kokku joonistavadki vaataja silme ette mingi loo, tegelikult küll osa suuremast narratiivist, sest lõpplahendusi ei paku kumbki autor, jättes oma tegelased lihtsalt mingis teekonna punktis maha.

Pimestseenide üledoos

Selline teksti ülesehitus kipub laval võrduma ohtre *black-outide* kasutamisega, mis markerivad ühe stseeni lõppu ja teise algust. Tunnistan ausalt, korduv ja põhjendamatu tulede mahakeeramine stseenide vahel on käsitööskuse puudumise märk. Need tapavad lavastuse kulgemise tempo, lõikavad ära loosse sisseelamise võimaluse (brechtliku teatri kontseptsioonis oleks seegi eesmärk ja seega põhjendatud, kuid mainitud lavastuse puhul ei anna miski alust arvata, et lavastaja just seda silmas pidas). Kui Vihmari Ugala lavas-

"Ashes&Sand": raevukaid tüdrukuid kehastavad Eva Püssa, Karin Lätsim ja Laura Nõlvak.

tuse "Shopping & Fucking" puhul kompenseeris pimestseenide rohkust nutikas ja sisuliselt tähenduslik muusikaline kujundus, siis Anabelle Comyni lavastust iseloomustab pimestseenide üledoos: ikka ja jälle korduv muusikaline teema oli küll meeolelu tabav, kuid... korduv (ega siis meeoleluga varjunditevaba ole). Tegelikult polegi probleem mitte muusikalisel kujundusel, vaid tõigas, et kui Ravenhilli teksti puhul oleksid sujuvad üleminekud kohati võimatud, siis Uptoni tekst jätab lavastajale võimaluse näidend lavastada ka sujuvate üleminekutega.

Näiteks: milleks oli vaja minna realismis nii kaugele, et iga kord, kui lavakujundusse kuuluv voodi omanikuks oli mõni uus tegelane (kas siis Daniel, Hayley või hoopis politsei), tuli välja vahetada ka voodit kattev päevatekk? See kõik ju võtab aega ja juba esimese vaastuse lõpuks muutus pimestseenide ajal näitlejate mööda lava siblimine ja voodilinate vahetamine (hale)naljakaks ja paraku tüütavaks. Ehk siis, võttes teema kokku: tinglikum lavakujundus ja sujuvad üleminekud oleksid lavastusele kasuks tulnud ja etenduse pikkuse taluvuse piirini vähendanud.

Liiga palju küsimärke

Jäädes hetkeks lavastaja ja lavakujunduse juurde, üks küsimärk veel. Stseenid, mille tegevuskohaks Danieli korter, olid lavastatud

nii, et need, kes mehe ukse taga klopisid, olidki sõna otsese mõttes ukse taga ehk vaatajate eest varjatud. Kuid eriti teises vaatuses, kus ukse taga on Hayley ja mängitakse ette üks näidendi sõlmstseen, tahaks näha ka Hayleyt. Ehk võinuks ukse paigutada lavale küljega, nii et näha on nii sees kui väljas olija?

Hüpan nüüd liitekohta silumata visuaalselt poolt sisulisele tagasi. "Ashes and sand" oleks nagu lugu neljast tüdrukust. Niisugust kontseptsiooni toetab igati ka lavastuse reklaamikampaania, mis on ka arusaadav, arvestades sihtgruppi, kelle lemmikute hulka on läbi aegade kuulunud kõikvõimalikud poiste- ja tüdrukutebändid (Eurovisiooni Eesti eelvooru publiku südame võitnud vanillimait-selised ninjad on vast viimane näide). Nukuteatri lugu räägib aga eelkõige naistelt mitu korda nuga saanud (otseses mõttes) kingafetišistist politseinikust Danielist (Riho Rosberg). "Tüdrukutebänd" (Eva Püssa, Karin Lätsim, Laura Nõlvak, Ingrid Isotamm) jääb taustale ning nende maailmavalu ja lootusetuse teisejärguliseks. Vaid Eva Püssa suudab oma Hayley mängida terviklikuks karakteriks, kelle lootus paremale elule kuskil mujal koos Danieliga õigustab iga tema tegu ja otsust. Kolme ülejäänud "bändiliikme" karakter jääb liiga üldiseks (kivi lavastaja Annabelle Comyni kapsaaeda, kes millegipärast pole leidnud piisavalt aega, et need tegelased koos näitle-

3X PRIIT GREPP

jatega välja joonistada). Kuidas ikkagi suhtub Lauren sellesse, et Jo on nüüd paar noormehega, kellest ta just lahku läks; kuidas suudab Anna andestada ja unustada, et just Jo ja Lauren olid need, kes Hayley korterist Balile sõiduks raha varastasid? Jne.

Suure plaani puudus

Ei oskagi hinnata, kas probleem oli küla-lavastajas, kes eesti keelt ei oska, kuid paljud olulised sündmused ja repliigid jäid lavastuses suurde plaani tõstmata, mistõttu suhete pinge ei kandunud edasisse tegevusse ega saanud seetõttu ka lõputseenis kulmineeruda. Seetõttu jäigi lahtiseks, mille eest tüdrukud Danielile kätte maksavad, ta riidest lahti rebivad, teda alandavad. Nii jättis lõputseen noortest naistest mulje, justkui oleks nad lihtsalt lapsed, kes suurest igavusest otsustasid veidi vanema mehega pulli teha. Aga kuhu jäi siis pettumus ja reedetuse tunne? Kipun arvama, et lavastaja tekstiraamatusse. Kahju, sest nii lahkusid noored, kes tükkki vaatama tulnud, saalist vaid eredate mälestustega sellest, kuidas üks mees näppis naistekingi, värvis huuli ja lamas lõpuks alasti põrandal – tema üle sai vähemalt naerda. Viva la friik!

OTT KARULIN

TEOD

Täna, 14. märtsil esietendub Draamateatri suures saalis sinu lavastatud Mihkel Ulmani "Kajakamägi". See on teine Ulmani näidend, mis sinu käe all lavale jõuab, 2000. aastal valmis Draamateatri väikesele lavale Uimani "Teekond kappi". Kas sama autori poole pöördumine on ju-

hus või seob teid mõttekaaslus, koostöö, mis viis "Kajakamäeni"?

Lugu lihtne. Ulman kirjutab lugusid mis on *life as it is*. See tähendab minu jaoks, et me võime jutuvada veeretada inimestele üksüheselt arusaadaval pinnal. Mihkil aga on alati ideid, mis tekitavad jutustatavasse loosse pinget. Mingi olukorra eristuse või struktuuri teistsuguse näol. Umbes kaks aastat tagasi sai selle näidendi sünni alguse. Rääkis tema, rääkis minna ja siis ta läks mäele ja tuli sealt tagasi looga, mis oli masendav nagu kaasaegne Gorki "Põhjas". Mõne aja pärast see lugu teisendus ja pöördus väljast sissepoole ja tuli välja väga mitmekihiline näidend *life as it is, or was*. Ja see juba võimaldas teatud vaba käsitlust ruumi, vormi ja ajaga lavaruumis. Kui Kivirähk on juba ette tugevalt kujundlik ja vähesema lihaga, siis Ulman on lihane, kuid

vähem kujundlik. Nii mulle meeldivad mõlemad. Saan lavastada ka natuke. Ise. Võibolla. Päris palju. See on koostöö, mis toidab nii kirjutajaid kui ka mängijaid. See on tegu, mis toidab vaatajaid. *Hand made*, vaim meid. Näidendi määratlus on komöödia kolmandast Eestist, loo peategelased prügimäe elanikud. Usud sa, et nende inimeste elu ja saatuse võiks üldse esimese või ka teise Eesti elanikke huvitada – olgu elus või teatris? Minu meelest ei huvita mitte ühegi ühiskonnakihi liikme elu teisi inimesi. Inimest huvitab ikkagi teatud isiklik vastandumine või kokkuklappimine. Ta mõtleb teist kritiseerides eelkõige enesekirjeldusest: see teeb nii ja on naa, sest ta on selline, aga mina teen ja olen hoopis teisiti. Olen teine. Olen teistsugune. Me valime väliste tegevuste järgi endale meelsaima vaimse keskkonna, kus on turvaline hinge-piinatada elada.

Kolmas Eesti on muidugi eksitav termin. See on 33. Eesti. Aga prükkar on ikkagi huvitav. Laval eksponeerunult kaotab ta oma iseloomuliku haisu. Kes meist tahab siis prükkarit kallistada, suudelda, temaga lauda ja voodit jagada, järglasi saada. Meie arusaam ühiskonnast jätab prükkarile alles vaid keha. Masina, mille mootori tuksumine seiskub meil kõigil. Käesolev lavastus aga räägib kehast väljunud prükkarist, kelle halo hõljub meist kõigist läbi. See pole enam Platoni koobas ega

Sokratese vann, vaid Zeusi mägi. Seetõttu pole oluline, mitmendasse kasti keegi ennast liigitab. Oluline on näha iseendas universumi kõige imelisemaid võrseid. Võrdle ennast ja sa saad teada, kes sa oled ja kes sa pole ja kui õnnelik sa seetõttu oled.

Oled sa elus ise ka prügimäe elanikega kokku puutunud? Vajab või vajaks üldse niisuguse näidendi lavastamine isiklikku kogemust, kokkupuudet selle maailmaga, Kajakamäega? Olen teinud kolm tretti prügimäele. Pildistanud, filmitud ja lahkunud. Sõnakestki nende inimestega vahetamata. See-eest olen suviti maal, käisin möödunud suvi Setos ja pigem see elu on inspireerinud seda lavastust sellisena valmis looma. Ma ei näind enam mingit erinevust. Inimesed elavad mingis kujuteldavas mütolooilises reaalsuses. Riik ei puutu siin enam üldse asjasse. Selle olemasolu tajutakse vaid väga ähmaste kokkupuutumiste näol. Kui näiteks prügimäe inimesed on kaotanud iga-suguse vajaduse enda ümber luua korrastatud maailmu, siis küldes see öhkörn vajadus siiski toimib. Nii et Kajakamägi on pigem laetud minu kogemustega linna agulitest ja maa küladest. Aga selles olen ma veendunud, et kui põhjani mõelda ei proovi, siis tulemus on mõttetu. Siis puudub telg, mis ulatuks sügavikku ja millest meie võiks kinni hoida.

"Kajakamägi" on ärritav ja torkiv näidend kaasajast. Teater pakub publikule enamasti

HENDRIK TOOMPERE

viisakat, sageli väikekoodanlikku äraolemis-mõnu. Miks pea(ks)b teater vaatajat üldse ärritama?

Ma olengi juba nii mandunud, et ärritamine on mind juba ärritama hakand. Samas ei suuda ma teha kodanlust rõõmustavat nalja. Kui ma seda teeksin, siis jookseks ta nuttes saalist välja. Selline oleks mu nali.

Teater on vajalik vaid seepärast, et vaataja silme all suudavad inimesed esile manada elu, millesse uskuda ja mille võib hetk hiljem illusoorseks pöörata. See on teatri ainus skandaalne jõud. Eluandev ja positiivne jõud. See muudab meie peas olevaid ilma- ja elumustreid. Loomulikult ärritab see kedagi. On inimesi, kes on veendunud oma mustri õigsuses. Näiteks nagu Osama ja George ja Karol. Ja siis nad lahendavad neid olukordi reaalse paugu vere ja hädaga. Mina aga ütlen, et tule vasakult, siin sure, nüüd verd pritsib, aga sina ole rahulik, kuni kõik vaibub. Ja siis kummar-date.

Küsis
MARGOT VISNAP

Arhitektuuripoliitika tegelikkuses – Norra variant

Näitus "Norra arhitektuur 1995 – 2000" Roteranni soolalaos kuni 16. III.

Oslo uude Gardermoeni lennujaama (1998) sattudes on kohe selge, et siin on midagi oluliselt teistmoodi kui teistes Euroopa lennujaamades. Läbimõeldult funktsionaalses lennujaamahoones on osatud vältida tuimi koridore ning orienteerumiskursusi: lennukilt tulnu satub esmalt ülemisele klaasgaleriile ning saab täieliku ülevaate suure halli alumisel tasandil toimuvast. Steriilsel metalli asemel on hoones kasutatud elegantseid puitkonstruktsioone (see oli põhimõtteline nõue), mis edastavad sõnumi keskkondlikkusest, kui soovite – norralikkusest. Lennujaamast välja tulles ei ole me silmitsi busside ummistuse ega agressiivse parkimismajaga – autod pargitakse sõna otseses mõttes pargis. Rohelise parkla mistahes sektorist saab terminaali bussi, mille peatused torkavad silma moodsa disainiga.

Uus lennujaam ja selle ümbrus on suurepärase sissejuhatuse Norra kaasaegsesse arhitektuuri, mille kindlaks tunnuseks on demagoogitsemisest vaba keskkonna- ja looduse-sõbralikkus. Nende kulunud sõnade taga pole Norra puhul mingi ratsionalistlik ökotrend, vaid kohati panteismini küündiv suhe oma maa mägedesse ja fjordidesse – või siis sellesse lõpmatusse, mida mägede ja metsade siluett piiritleb. Pole juhus, et see oli just norralane **Christian Norberg-Schultz**, kes taas-elustas *genius loci* – koha identiteedi mõiste.

Riik suunab arhitektuuripoliitikat

"Kas Oslos on ka probleeme kõrghoonetega?" küsisin Norra arhitektuurimuuseumi direktorilt **Ulf Gronvoldilt**, kes üle 15 aasta järel taas Tallinnas oli ning vahepeal kerkinud *cityt* takseeris. "Keegi ei kipugi neid Norras eriti ehitama, ülemisi korruseid on ju nii raske müüa, kes seal kõrgel olla tahab," vastas arhitektist kolleeg.

Norra maastikus ei laiuta rahvusvaheliste bensiinikontsernide logod ega teeäärsed reklaamid ning see on juba riikliku keskkonnapiolitika tulemus. Norra on Euroopa eesrindlikumaid, kus riiklikul tasemel nii põhjalikult arhitektuuri ja disainiga tegeletakse. 1990. aastate arengut on suunanud 1992. aastal parlamendis heaks kiidetud kultuuri ja keskkonda puudutav programmdokument ning 1993. aastal loodud institutsioon Norsk Form (Norra Vorm), mille tegevusväli ulatub riigiasutuste blankettide graafilisest kujundusest

Sverre Fehni projekteeritud Aukrusti muuseum-kunstikeskus Alvdalis. 1996. REPRO

linnakvartalite projektideni. Norsk Formi esimesi suurejoonelisi võite oli kokkulepe Esso, Fina, Hydro, Schelli, Statoili ja Texaco esindajatega, millega sätestati piirangud bensiinijaamade logode ja reklaamide kasutamiseks maanteed ääres reklaamide ja logode suuruse, kuju, värvide jm. osas. Keegi kunstiinimestest ei uskunud, et see õnnestub.

Ministeeriumidele on pandud vastutus oma valdkonnas ehitatavate avalike hoonete ja rajatiste arhitektuuri kvaliteedi eest. Avalike ehitiste projekteerimisel hoiab silma peal Norra ehitusamet (Statsbygg), millel on 95 regionaalset organisatsiooni ja kokku üle 650 töötaja. 4 miljoni elanikuga Norras on umbes 3000 arhitekti. 1990. aastate ühiskondlike ehitiste hulk räägib oskusest rasket naftaraha üldsuse huvides kasutada: rikkusega pole kaasnenud erasektori ambitsioonikate kõrghoonete paradi, kus loksaks triviaalarhitektuur, vaid tasemel ühiskondlikud hooned, koolid, haiglad, korras teed ning uued terminaaliid.

Norras ei räägita niivõrd arhitektuuripoliitikast kui niivõrd keskkonnapiolitikast ning

keskkond pole ainult arhitektide poolt loodav, vaid kõik, mis inimest ümbritseb.

Linna areng on selgelt ja läbimõeldult suunatud inimeste suurema rahulolu tagamiseks keskkonna parandamise läbi, ja need pole sõnakõlksud, mida ka Eesti planeerimisretorikas ette tulevad. Konkreetsemad suunad on asumite ekspansiivse kasvu koomaletõmbamine, sest see vähendab transpordiprobleeme, lokaalsete keskuste kontsentreerituse taga on soov suurendada kõikide elanike kihtide osalust linnaelus, sest inimeste kapselfumist ja passiivsust on teadvustatud meditsiinilise ohuna (haiguste kasv), linna keskkondlikkuses nähakse edupunkti linnadevahelises konkurentsis jne. Aastatel 1998 – 2001 läbi viidud programm "Planeerimine kõigile" keskendus paljus puuetega inimestele, selle jätkuna on praegu planeerimises võetud suund noorte ja laste huvide arvestamisele planeerimises. Möödunud aastal arutati parlamendis müra ja õhusaaste vähendamise programmi aastateks 2005 – 2010, mille raames läbi planeerimise ja kohaliku

omavalitsuste otsustega transpordi korras-tamise kohta luuakse vaikkeid linnaalaseid. Paralleelselt on keskkonnaministeeriumis käimas pikaajalised projektid "Roheliste linnade projekt" ning projekt "Arhitektuur koolides". Põhiprintsiibid kaasaegse linna probleemidega toimetulekuks planeerimise tasandil on lahti kirjutatud ulatuslikus dokumendis "Improving Urban Environment", mille ajakajastatud versioon võeti parlamendis vastu 2002 aprillis.

Norra arhitektid teavad, miks ja mida ehitada

Norra keskkonnapiolitika tegelikkuses – võiks olla Tallinna jõudnud Norra kaasaegse arhitektuurinäituse alapealkiri. Žürii on valinud Norra arhitektuuri paremiku aastatest 1995 – 2000, kus head arhitektuuri on esindama sattunud silmatorkavalt palju just ühiskondlikke hooned – koole, muuseume, kunstikeskusi, terminaale, juba nimetatud Oslo uus lennujaam ja haigla (1999), muinsuskaitseobjekte (varemete eksponeerimise paviljon Hamaris ja väike taastatud kirik Sola's), aga muidugi ka kortermaju, büroohooned, eramuid.

Norra arhitektuuris puudub see kramplik kõrgusesse pigmine ja väljapaistmise iha, mis nii sage Eesti uuemas arhitektuuris. Muidugi kasutatakse ka siin uusi moekaid võtteid, mis tänu põlvkonnavahetusele on süvenenud just 1990. aastate teisel poolel ning endastmõistetavalt avalikke diskussioone põhjustanud. Norras arhitektidest on ligi 30 protsenti õppinud mujal (peamiselt Inglismaal) ja see tähendab head baaskoolitust. Muidugi ollakse uhked Snohetta-arhitektide edule, kelle projekteeritud rahvusvaheline suurobjekt Aleksandria raamatukogu avati Egiptuses 2002. sügisel. Kuid olulisem on üldisem arusaam, et arhitektuuri ei tehta selleks, et ajakirja kaanele saada, vaid selleks, et ehitis keskkonda väärastaks ning laitmatult toimiks. Norra tuntuima arhitekti – poeetilise modernisti **Sverre Fehni** uued muuseumid ja kunstikeskused on siin suurepäraseks eeskujuks (Fehni vormisolekut kinnitas 1997. aastal prestiižikas Pritzkeri preemia). Tähelepanus detailide vastu peegeldub professionaalne kindlus ning moodustub esteetiline kvaliteet, selge suhe maailma aga määrab ära teadmise, miks üht või teist hoonet üldse ehitatakse.

KARIN HALLAS-MURULA

Betooni tähendus kasvab

"Betoon on Eesti ühe olulisema ehitusmaterjalina saavutamas järjest laiemat kõlapinda. Betoon on oluline kodumaine ehitusmaterjal, mille kõik põhikomponendid saadakse Eesti maavaradest. Betoonipäev on mõeldud selle ühe olulisema ehitusmaterjaliga kokkupuutujate laiale ringile: arhitektidele, projekteerijatele, ehitajatele, ehitusmaterjalide tootjatele, samuti tellijatele." Nii reklaamisid tänavust betoonipäeva 12. III As Kunda Nordic Tsemendi juhid ja teised korraldajad.

Ja mitte ainult nii. Nad rõhutasid just betooni kui vormitava ehitusmaterjali järjest laialdasemat kasutamist elamu- ja eramuehituses. Betoonipäeva sõnavõttes rääkis **Ralf Tamm** betoonist eramuehitamisel arhitekti ja **Viktor Uibo** inseneri vaatevinklist, **Aleksander Skolimowski** vaatles kaasaegset betoonkorterelamut arhitektuuriüliõpilase pilgu läbi.

Tänavuse betoonipäeva peaesineja oli hollandi nimekas arhitekt **Jan Richard Kikkert** (sünd. 1963), kelle väljapaistvaim saavutus on tema arhitektuurbüroo K2 viimase "Europan 6" konkursivõit projektiga "Hybrid Terri-

tories". Võidutöö tõi esile Põhja-Amsterdami kiiluna siseneva roheline võõndi ja linna infrastruktuuri ühendamise võimalused. Tegemist on skulpturaalse nn. üheksa majaga, millesse on koondatud terviklik elukeskkond. Samas saab igasse üheksast majast luua omaette keskkonna vastavalt elanike elustiilile, harjumustele, ootustele. 1989. aastal lõpetas Jan Richard Kikkert Delfti tehnikaülikooli ning 1996. aastal Amsterdami Berlage instituudi. 1992. aastast on ta ise olnud külalislektor peamiselt Delfti tehnikaülikoolis, aga ka Tilburgis, Arnhemis, Amsterdamis ja Utrechtis. 1997. aastal oli ta üks arhitektuurbüroo K2 asutajaid. (vt. www.architectenbureau-k2.nl).

Kikkert rääkis betooni esteetilisuse kujunemisest XX sajandil uute programmeerimisvõimaluste ja uute valmistamise tehnoloogiate kaudu. Tema sõnavõttu võib kokku võtta teesidena: tänapäeval on Hollandi parimad betoonivalmistajad puusepad; uued programmeerimisvõimalused muudavad tööstusharu vajadusi; uued betooni valmistamise tehnolo-

giad muudavad drastiliselt üldlevinud arvamust betoonist; ära süüdistata kellut, kui maja on halvasti ehitatud.

AS Kunda Nordic Tsement vanemnõunik Aadu Kana sõnul kasutati 2002. a. Eestis tsementi ehituseks 239 kg inimese kohta, aastaga kasvas tsemendi kasutus Eestis 24 protsenti. Euroopas olid suurimad tsemendi kasutajad möödunud aastal Luksemburg (1227 kg per capita), Hispaania (1083 kg per capita), Portugal (1041 kg per capita), Kreeka (986 kg per capita) ja Iirimaa (798 kg per capita). Eestist vähem oli kasutatud tsementi arenenud Euroopa riikidest vaid Suurbritannias (218 kg per capita) ja Rootsis (176 kg per capita). Leedus kasutati 144 kg ja Lätis 142 kg tsementi inimese kohta.

Betoonipäeval kuulutati välja aasta betoonehitis 2002. Aasta betoonehitis on **Tartu vangla** kui betooni kõige paremini kasutatav ja demonstreeriv hoonetekompleks. Konkursi peapreemia sai **Kalle Rõõmuse arhitektuurbüroo**, eripreemia arhitektuurse lahenduse eest **Erki Valdre (Arhitektuurbüroo KVA)** pro-

jekteeritud **Tuvi tn. 12 korterelamud Tallinnas**, projekteerija eriauhinna sai **AS Eesti Projekt Linnamäe hüdroelektrijaama** taastamise eest ja uue toote kasutuselevõtu eriauhinna ehitusmaterjali tootjale **AS E-betonelement** uut tüüpi katuseelementide STT kasutuselevõtmise eest.

Konkursi žüriisse kuulusid **Avo Lillemäe** Eesti Ehitusettevõtjate Liidust, **Vello Otsmaa** Eesti Ehitusinseneride Liidust, **Vallot Mangus** Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liidust, **Ra Luhse** Eesti Projektbüroode Liidust, **Aadu Kana** AS Kunda Nordic Tsemendist, **Raul Vaiksoo** arhitektuurbüroost R.Projekt ja ajakirjanduse esindajad **Heli Lehtsaar** Äripäevast ning **Ivo Pilve** Ehitajast. Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liidu tegevdirektor **Enno Rebane** on kindel, et võistlusega saab kaasa aidata betoonarhitektuuri, betoonitehnoloogia ja betoonehituse arengule ning tõsta betooni mainet. 2001. aasta betoonehitiseks tunnistati kuivpuisteainete terminal **Muugal** ja 2000. aasta. betoonehitiseks **Rocca al Mare** koolimaja.

Etüüd C-duur Leili Muugast

Leili Muuga isiknäitus "Valge valgus" Adamson-Ericu muuseumis 23. märtsini.

Etüüd tähendab õppeülesannet või harjutust, aga, nii nagu see Chopinil, Liztil jt. iseseisvaks kontsertpalaks kujunes, omandas XIX sajandi jooksul omaväärtuse suuresti ka kujutavas kunstis, mõjutades selle arengut. XIX – XX sajandi vahetusel kubisesid looduslikult kaunid ja neitsilikud paigad etüüde maalivatest kunstnikest. Praegu istutakse niisama andunult arvutite taga ja mõned aastakümned tagasi maalitud etüüdegi ümbritseb juba ajalooline aura. Mitte ainult sellepärast, et "tänapäeval enam nii ei osata", nagu nii mõnigi kunstnik Leili Muuga etüüdide ees esimese hooga pahvatas; endisaegne realistlik baaskoolitus on tõepoolest vajumas minevikku.

Ajalooks on aga muutunud ka neisse vanadesse etüüdidesse kätetud loodusetunnetus. Mis siin rääkida erinevatest generatsioonidest – kunstnik ise vaatab oma noorusaegseid töid nostalgiaga kui tagasipöördumatut algust. Algustel on ikka kordumatu värskus. Näiteks, hilisemad hümnid võivad olla küll vormilt lihvitumad ja vägevamad, ent niisugust naiivtõsidust ja naiivpidulikkust kui "Kuningas Gudea templihümnil", mille on meile sumeri keelest eesti keelde tõlkinud Sven-Erik Soosaar ja Amar Annus, vaevalt kuskilt leiab. Kiitkem tõlkijaid!

Kiita tahaks ka Leili Muugat selle eest, et ta otsustas Adamson-Ericu muuseumi keldri paeseinte taustal eksponeerida oma etüüde Gurzufist (1956), Port Vladimirist Norra piiril (1956), Veneetsiast (1972) ja Tartumaalt (1968). Tänu neile saab selgemaks näituse pealkirja "Valge valgus" valik. Leili Muugat pole algusest peale kõitnud valguses pihustuv värvspekter, tema lähenemine värvile on ikka olnud üldistav, kujutatava olemust karakteriseeriv. Koola etüüdide peened diskreetsed värvikooskõlad õhkuvad kaljude karmust ja mere jäist hingust Põhja poolhäämaruses. Veneetsia etüüdid paeluvad vanade paleede luitunud heledusega, tantsiskleva veepeegeldusega. "Molto luce," olevat öelnud üks üle kunstniku öla maalimist seiranud itaallane. Etüüdidest nagu 1980. aastate algupoole Saaremaa sarjastki, mida näitusel esindab avar ja õhuküllane "Saaremaa maastik lamastega" (1984), nähtub peamiselt portree- ja kompositsioonimaalijana tuntud Leili Muuga peisažistisoongi.

Kuigi Muuga suurtest lillekompositsioonidest on väljas vaid "Lilled Mozartile" (1991 – 94, Eesti Muusikaakadeemia), mis ületab nagu "Õitsev õunapiigi" (1989) oma nägemuslikkuses õieti žanripiire, kinnitab tosinkond lillemaali ja natüürmorti ometi selle žanri tähtsust kunstniku loomingus läbi kõigi perioodide. Siin on valgusest läbi imbunud õrnu lilleportreid ("Hüatsindid" I, 1974; "Nartsissid", 1990), üks rokokoolik bukett Aime Undi kingitud kuldkrundiga lõuendil ("Sügislilled", 1982), kuulsad "Orhideed" (III, 1971, Eesti Kunstimuuseum).

Ühtaegu jõuline ja peen "Lilla natüürmort" (1965) märgib näitusel kunstniku ühe loominguperioodi lõppu, mille algust võiks tähistada kaunis "Autoportree" (1957, Eesti Kunstimuuseum). 1950. aastate teine pool – 1960. aastate algupool oli Muugal tähelepanu aeg, mil ta saavutas küpsuse maalijana ja tunnustuse. Sellesse aega jääb üldtuntud kompositsioon "Orkester" (1962, EKM), aga ka ohtralt töid, mis olid vahepeal autoril eneseltgi peaaegu ununenud, nagu näiteks maali paar "Vitraaže meenutades" (I – II, 1964 – 65), nood on inspireeritud Chartres'i katedraali vitraazidest ja lapsepõlvemälestustest ("Vitraaže meenutades II" – autoportree koos emaga). See nn. karmi stiili aeg võimaldas vabamalt avaldada kunstnike individuaalsusel, luua isiklike impulsside ajal ning juba siis tuli selgelt esile Muuga lüüriline andelaad

Aheldatud mees (Peeter Mudist). 2002. Õli, lõuend. Viinistu kunstimuuseum.

otse liigutavalt puhta ning ülla suhtumisega inimestesse ja ellu. Viimati mainitud omaduse poolest sarnanes ta Nikolai Kormašoviga, kellega koos tegi oma esimese personaalnäituse 1965. aasta Tartu Kunstimuuseumis.

Selle perioodi portreeloomingu iseloomulikuks näiteks on "Vive Tolli" (1960, Tartu Kunstimuuseum), kelle nooruslikult habras ja graatsiline imago tundub olevat sisemises korrelatsioonis tema graafika põhijoontega. Seal samas "Evi Tihemets" (1964) oma avatud, valusalt tundliku olekuga ja paljud teised – näitusel, muidugi, vaid paarikümnelises valiku. Leili Muuga loodud rikkalikult portreegaleriis domineerivad naised, enamjaolt kunstnikud, muusikud, vaimuainimesed, kellest hoovab tundeerkusust ja tarkust. Kesksel kohtal ses galeriis omab "Anna Ekstoni portree" (1967, Eesti Kunstimuuseum), sädeleva vaimu ning jutuga modell on mõjunud eriti inspireerivalt. Ent kunstnikku on kõitnud ka analoogiline meesteseltskond: üks uudisteo-seid näitusel on näiteks "Aheldatud mees", s.o. Peeter Mudisti portree (2002, Viinistu kunstimuuseum), mille lahendus õigustaks ka pealkirja "Palangus mees". Üks vähem nähtud portreid on "Isa ja poeg" (Andres Haamer poeg Tõnisega, 1975, erakogu), mis väljendab perekondlike suhete hellust ja soojust eriti sugestiivselt, läbi helge ja valgust kiirgava maalilise koe.

Näitust kroonib saal, millesse koondatud kompositsioonide peategelaseks ongi valgus – valge valgus, milles saavad üheks kõik värvid. Need tööd on kohati peaaegu abstraktsed, peaaegu, sest Leili Muuga abstraktsioonide tuntavaks lätteks on ikkagi loodus, nagu näitavad sellised suurepärased lõuendid nagu "Õhu võnked" (1996, Saku muuseum) või "Roheline heli" (1997, Eesti Muusikaakadeemia). Need on sündinud peamiselt viimase mõneteistkümne aasta jooksul; mõni üksik osutab "valge valguse" teadvustamisele juba varasemal ajal ("Valguse mängud", 1972). Meeleolud on ses saalis väga erinevad: on suurt harrast rõõmu tormakast õitsemisest ("Õitsev õunapuu", 1989), on mõraseid noote, halli tusatuju ("Maja", 2002). Viimasest vaevalt keegi pääseb oma 80. sünnipäeva aegu.

Ent päike särab taas ning ateljeeseinal ripub roosa kleidike, uue väikese modelli poseerimiskostüüm. Loovus ei anna loojale rahu – inimeste rõõmuks!

MAI LEVIN

GALERII

Annus inimpsühholoogia avastamise teel

Siim-Tanel Annuse "Maalid" Hausi galeriis 28. märtsini.

Siim-Tanel Annuse ateljees on mind tabanud kummaline aimdus, et seisan mütolooilise kaardi ees. See kaart ei viita ühelegi reaalsele või muinasjutulisele paigale, puuduvad kohanimed, kõrgussamasused, puuduvad marsruut ja teeviidad. Pigem on Annuse filigraanne joonestik tekitanud niidistiku, mis püüab kaardistada kunstniku sisemaailmast tõukuvat äratundmist, seda ettevaatlikult kombates ja tasahilju nähtavaks tehes.

Hausis on väljas Annuse kõige uuemad tööd, mis on valminud kas möödunud või juba sel aastal. Vähem kui paarkümmend tööd on paigutatud ruumi nõnda, et tööde vahele tekivad tühimikud, mida võib nimetada pigem jutupausedeks. "Olen väsinud tihedast seinast," ütleb kunstnik. Need on maalid, mis näitavad kunstniku reserveeritust ning reedavad Annuse igatsuse tehnilise täpsuse ja läbimõelduse järele.

Seda poolt esindab eriti hästi kuue maali-ga maaliseeria, kus lõuendilt lõuendile kordub üks motiiv, mis oma teekonnal teeb läbi vaatenurkade vahetumise protsessi. Maalide kaudu rulluks justkui lahti pärgament, mis näitab ühe hetke kuut eri seisundit. Nihe on vaeuamärgatav, aga oluline ja olemuslik.

Ent Annuse maalide puhul ei saa (ei tohi!) piirduda maalitehnilise omapära rõhutamisega. Need on pildid, mis võimaldavad liikuda laiemale tasandile ning lasevad teha järel-

dusi, mille tulemused ulatuvad psühholoogia ning religiooni piirialadele. "Eks ma sellise igavikulise maailmapildi poole ikka pürin," on Annus ise öelnud. Kunstniku süvenemine ühte mõttesse (mitte teemasse!) moodustab omalaadse taevatrepi (meenutagem siinkohal ka Annuse "Taevatornide" seeriat). Tundub, et nende töödega jõuab ta päris viimaste sammudeni, taevas ja kõik selletagune on juba käeulatuses. Musta fooni asemel kasutab kunstnik nüüd pruunikaid, isegi roosteseid toone. Ent hoopis olulisem on märgata nende tööde erilist emotsionaalset laetust, isegi eksalteeritust. Maalipinnale lisatud esemed (suled, lehed, kraaped jms.) oponeerivad kontrollitud selgepiirilisele ning loovad emotsionaalselt ambivalentse üldmulje. 1970ndate lõpu stabiilne kardiogramm on nüüd Annuse loomingus asendunud impulsiihvema ja äkilisemaga, kunstnik on loobunud teadlikkusest ning annab järele oma emotsioonidele, paisates selle joontesse ning joonte kaudu maalidesse. Annuse religioosse ning pühaku mõõtmega kõiksusetajusse on käesoleva näitusega lisandunud tugev psühholoogiline moment: osutades inimese siseilma vastuolulisusele, osutab Annus ka harmooniale. Mingis mõttes ongi tegu kahe erineva kunstniku ühishäitusega. Ent viis, kuidas Annus suudab oma maalide abil kaardistada inimsügavusi ning leida sealt selle, mis on ühine kõigile, on imekspandav.

PIIA AUSMAN

Naistepäev ikka hinnas

Naistepäev oli, on ja ilmselt ka jääb üritusterohkeks. Märkimisväärsed kunstüritusi oli vähemalt kaks: Pärnus Taave Tuutma kureeritud tegevuskunstipäev 9. III ja Tallinnas Ku galeriis ning Linnagaleriis Reet Varblase organiseeritud "Naised, ühiskond, ilu ja hügieen" 8. III.

Ku galerii jututuba võiks nimetada ka naistepäevaseks häbemepuhastuseks, sest arutlus toimus Ivika Kivi ja Dagmar Kase näituse "ID 2002" video taustal. Ekraanil üritas kaks neidu kordamööda puhastada oma häbet karvadest, lõppematult ja lõppkokkuvõttes ilmselt ebaõnnestunult, sest karvad kasvavad, sinna kasvavad nad ikka tagasi ja vähemasti raseerimine küll seda protsessi ei lõpeta.

Jututoa juhatas sisse Reet Varblane, kes markeeris naisekeha, selle tähenduslike fragmentide temaatika viimaste aastakümnete kunstis, iseäranis feministliku suunitlusega kunstis. "ID 2002" kuulus selles markeerimise 1980ndate tähendusrikka keha alla: "Naise keha on tähenduslik, on võitlusväli ja selle tunnetamine on naisele tähtis". Tühikutega tekstid viitasid konkreetsele, kuid iga vastuvõtja jaoks oma loole. Kunstnikud Ivika Kivi ja Dagmar Kase rääkisid ilu otsingutest oma keha abil: eksperimentidest juuste pikkuse, värvi, näomeikidega. Eesmärk on erinevatel puhkudel neile olnud küll jaht komplimentidele, kindlustunne, sobivus, naturaalsus ja küllap vahel ka nende kombinatsioonid. Teatrikunstniku haridusega Dagmar Kase ning tema õppejõud Maiu Rõõmus ei välistanud ka professionaalset kogemust: enne näitlejate kujundamist tuleb enda peal ära proovida. Günekoloog Galina Litter, psühhiaater Anti Liiv ning jumestaja Agnes Kerge vaatavad naise välimuse kujundamist, antud juhul (häbeme)karvade olemasolu või eemaldamist oma professionaalsetest vinklist. Kuigi Litter keskendus anatoomilisele küljele, on ta ka arstina pidevalt kokku puutunud sellega, et naised tunnevad oma keha kõigi osade vastu ka esteetilist huvi: kas nende häbememokkade kuju on normaalne või ei, kas peaks midagi muutma.

Foto Dagmar Kase ja Ivika Kivi näitusest "ID". 2002.

JAANUS HEINLA

Kuid jah, oma töös keskenduvad günekoloogid raudselt patsiendi meditsiinilistele probleemidele, välistades muu. Anti Liiv, juhatanud oma ettekande sisse perversioonidega – inimsöömise, zoofiiliaga, keskendus inimsöö võimalikule hääbumisele. Mitmedki inimekhitumise mallid on muutunud aegade jooksul märgatavalt, kusjuures ja liigi püsimisele mitesoodsalt. Mehed ei käitu mees-tena, naised naistena, inimene nautleb ega taha teha sugu. Provotseerimine osaliselt õnnestuski ja tekitas vaidlusi, kuulajaskonna hulgas oli arvamusi, et natuke häbi oleks tervitatav ja kogu oma alastust ei maksa eksponeerida kogu maailmale. Agnes Kerge kõneles, kuidas jumestajakogemus on muutunud tema hinnanguid ja hoiakuid.

Kohal oli mõnikümmend inimest, huvi oleks võinud suuremgi olla, sest naistepäeval midagi asjakohasemat kui see näitus ja üritus on raske ette kujutada – oli asjalik, asjakohane, igale ligiastujale huvitav ja naisi tähtsustav, nii nagu peabki. Kuid taas, kuulajate seas oli vaid kolm meest ja needki asjaga tihedamalt seotud.

Kuid see polnud kõik. Linnagaleriis lõpetas Meiu Mündi maalinäituse Oksana Titova lühike, kuid väga mõjus tantsuetendus. Noore tantsija liikumisjoonis ja veel enam emotsionaalsus olid väga heas dialoogis Mündi maalidega. Ka videopilt tantsijast grafiti taustal tõi pieteeditundeliselt juurde veel ühe reaalsuse.

Naistepäev.

IVAR JUNG

Viie tegutsemisaasta teetähis

Riho Sibul,
Estonian Dream Big
Band.
Dirigent Jüri Leiten.
© 2003 Global
Music OÜ.

Aastal 1998 trompetisti ja dirigendi Jüri Leiteni initsiatiivil kokku tulnud Estonian Dream Big Bandist (EDBB) on viie aastaga saanud meie bigbändimuusika lipulaev. Omamaiste projektide kõrval on nüüdseks esinetud ka Count Basie' orkestri kauaaegse solisti Frank Fosteri taktikepi all, on tehtud koostööd selliste maailmatippudega nagu New York Voices ja tromboonilegend Ray Anderson. EDBB kõnealune plaat, millega orkester märgib oma viiendat sünnipäeva, on mitmes mõttes eriline. Esiteks seetõttu, et helikandjale on jäädvustatud mullu alguse saanud koostöö Riho Sibula kui lauljaga ning teisalt tänu traditsioonilise bigbändimuusika piiride tuntavale avardamisele. Ei seostu ju selle CD mitmete lugude autorid Nick Drake, Van Morrison ja Tom Waits sugugi mitte jazziga. Varalahkunud Nick Drake'i (1948 – 1974) peetakse ikka folk rocki poeediks, iirlast Van Morrisoni on nimetatud "keldi rütmibluusi laulikuks" ning Tom Waitsi ballaadides kuuldav isikupärane hää on kriitikutele andnud põhjust võrdluseks kareda ja konarliku kruusateega (vt. "Guinness Rockopedia", 1998).

Selle CD teinud võtmefiguuridest veel niipalju, et kui Riho Sibul on plaadil nii otseselt nähtav (esikaanel) kui mõistagi kuuldav, siis enamuse arranžeringute autoriks on Raul Sööt. Pili-mehena ta CD salvestamises ei osalenud, küll aga läbimõeldud seadete väljamõtlejana. Lisaks temale figureerivad arranžeri-jatena veel Göran Strandberg ja Tõnu Kõrvits – kumbki ühe looga. Nüüd plaadi kuulamismuljetest lähemalt.

Avaloos "River Man" (Nick Drake) kõlab Riho Sibula laul lüüriilise, kohati intiimsegi varjundiga. Seade on Raul Söödil selles mõttes paindlikult tehtud, et jätab vokaalile piisavalt dünaamika- ja kõlaruumi. Loo aeglaselt hajuvas lõpuosas kõidavad aga tähelepanu trummar Markus Ketola peened rütmifigu-ratsioonid taldrikutel. Järgnev "Solid Air" on helilooja John Martyni järelehüüe kadunud Nick Drake'ile. See on rütmiergas ballaad, kus sordiiniga trompetitel on oluline värve kujundav roll. Sibula vokaalis ilmuvad siin juba ka talle iseloomulikud veidi "kähisevad" intonatsioonid. See-eest "Yesterdays" (Jerome Kern) mõjub pisut melanchoolsegi ballaadina, milles läbiv bassipartii (Raul Vaigla) moodustab huvitava kontrapunkti saksofonide laskuvate käikudega. Mõne aja pärast saab kuulda ka Meelis Undi sopransaksofoni soolot, mis tundub olevat küll viimse detailini läbi mõeldud, kuid interpreeditunnetuslikku vahadust ei näi niisugune mõistus pärane lähenemine õnneks vähimalgi määral piiravat.

Üks plaadi auditavamaid numbreid on aga "Do You Know What It Means" (L. Alter, E. De Lange, arr. G. Strandberg) – nii lugu ise kui Sibula laulmismaneer kõlavad siin mugava, pisut nagu hooletu elegantsiga. Tunnetuslikult kandub see orgaaniliselt üle ka Aleksei Saksi uneleva karakteriga flüügel-horni soolosse. Võiks resümeerivalt lisada, et kogu esitus toonitab tegelikult muusika emotsionaalselt rahustavat atmosfääri, nii et sõna otseses mõttes "lahe kuulamine". Pärast fusioni-tunnetusega esitatud Van Morrisoni tuntud "Moon-dance'i" saab plaadil kuulda järgmist kõrgpunkti, Nick Drake'i lugu "Parasite", mis tugineb korduval ja sugestiivsele harmooniajärgnevusele. Riho Sibula vokaalis on siin kogu aeg tunda nagu mingit varjatud ängi ja peidetud pinget.

Tähelepanuväärsed on ka plaadi lõpulood, millest "Unforget-table" (I. Gordon) mõjub kui lüüriiline kõrvalepöige pisut salapä-rastele fantaasiaradadele. Esituslikult paelub siin kõigepealt ehk muusika vabalt voolav rütmitunnetus ja rubato-karakter. Ning Tom Waitsi "Johnsburg Illinois" (seade Tõnu Kõrvits) on kordumatult võluv lühike ballaad eeskätt südamlikkuse tõttu ning Riho Sibula laulmismaneer väljendab seda märkimisväärselt ehedalt ja veenva sisseelamisega.

Olgu lõpetuseks lisatud, et EDBB viienda sünnipäeva kontserti saab kuulata homme, 15. märtsil Sakala keskuses, kus külalisteks Riho Sibul ning Lõuna-Aafrikast pärit lauljatar Audrey Motaung. Siinkirjutaja julgeb igatahes tungivalt soovitada.

IGOR GARŠNEK

KONTSERDIPEEGEL

Tagasiside Rannapile

19. veebruarist 1. märtsini oli Rein Rannap järjekordsel tuuril, "Opera" kuulamisjärg jõudis 28. veebruaril Tallinna kätte.

Ei saa öelda, et ma "Opera" etenduselt täie selgusega oleksin lahkunud. Kuigi ma ei arva, et instrumentalist peaks tegema ainult puhast klassikat või puhast poppi ja et ta ei võiks kaasata oma etendusele tantsijaid, akrobaate või videot, tunnen sellegipoolest tungi näha asju kindlais lahtreis. "Opera's" olid kunstiasjad lahtreisse segi paisatud ja jäidki sinna. Ja ma ei tajunud, et see segamini olek andnuks lõpuks kätte tervikliku pildi.

Enne kontserdi algust püüdsin kavaraamatust leida seletusi uue "tunnetusüksuse" kohta – tegu ei olnud ju tavalise klaveriõhtuga. Peale Rannapi enda oli esinejaisks märgitud kuue pillimängijaga (Monika Mattiesen, Ele Raik, Hele-Riin Urb, Allan Jakobi, Eduard Akulin, Kristjan Kungla) Commedia dell'i Instrumenti. Ettekandele tuleva seletuseks järgnesid mittemidagiütlevad jutud heliloojaist ja nende ooperitest à la tuntuim, edukaim, kuulsaim Verdi, Puccini või, et see ja teine ooper esi-etendus sel ja sel aastal. Seejärel kirjutas, kus öeldi, et videokunstile on selline klassika interpreteerimine *tabula rasa*. Kõige selle peale olin ka ise *tabula rasa*. Enne kui saal pimedaks lõi, nägin veel, et kõigepealt tuleb Weberi "Nõidkütist" midagi, siis Puccini "Turandot" ja Rimski-Korsakovi "Kimalase lend".

Kui mõned ooperilood kuulatud, hakkas muusika osas selgeks saama, et Rannap proovib, mida tuntud viisidest teha saab: keerab "Isolde armusurma" lõtva hüplevasse džassi, Glinka "Ruslani ja Ludmilla" avamängu rocki, svingib siin-seal, võimendab pateetikat lõhkemiseni, lööb

detsibellid lakke.

Video pidanuks omal postmodernistlikul viisil muusika haakuma. Haakuski niiviisi: küll oli seal "eighties coming back" stiilis žigulisid ja spordisärke, asju (Richard Rodgersi "Minu lemmikasjad"), tumm-dekla-matsiooni Händeli teemadel, Eliza laulu "Minu veetlevast leedist" käsi ringutava ja suud maigutava blondiini ja Rannapi ühistööl. Need suumaigutamised läksid päris naljakalt ühte muusikas säriseva tobe-pateetikaga. Meelde jäi veel üksik steppija "Porgys ja Bessis", otsiv silm Margarethe pärlikeearias ning lõpuks lapse kankaan Jacques Offenbachi saatel.

Commedia dell'i Instrumenti esitas oma (väga tasemel) Colombina, Arlecchino jt. kostüümides *commedia dell'arte* stiilis pantomiime, näitles ja kõneles pillide abil. Kuigi kõik oli veel natuke välja töötamata, stseenid hakkasid korduma, oli see minu arvates kava perspektiivne osa. Tegelikult olid kõik osad perspektiivsed, ainult üheks multimeediaks kokku ei sulanud – uus robot vajab veel programmeerimist. Aga kui sellest teater-muusika-kino kolmikust iga osa veel eraldi lihvida ja siis uuesti kokku panna, võiks saada põneva asja. Ja rohkem seletusi juurde, publik ei haara tundmatut lennult. Mitte lek-sikoniteksti, Rannap võiks ise kirjutada.

Ei hakka siin mõistatama, kas "Opera" oli leiutatud selleks, et laiemale inimehulgaale ooperit tutvustada, intrigeerida või mida tahes muud mõeldud. Rannap on Eesti ainus suure kaliibriga instrumentalist-showman, talle tulevad ideed pähe, ta proovib üht, proovib teist. Realiseerib. Ei hooli tabudest. Ja – kes vaatab tema ettevõtmisi huviga, kes mõistmatusega.

Festival "Klaver" esitleb

Eesti Kontserdil on saanud heaks tavaks klaverifestivalil silma paistnud interpreete tagasi kutsuda. Nii esines siin taas Angela Hewitt, peagi on oodata Marc-André Hamelini. 8. märtsil toimus Estonia kontserdisaalis aga Prokofjevi gala, ettekandel Esimene, Kolmas ja Neljas klaverikontsert ning süit "Romeo ja Julia". ERSot dirigeeris Paul Mägi, solistiks festivalil "Klaver 2000" samuti publikut vaimustanud pianist Frederick Chiu.

Oma pianistlikeks lemmikuteks ja eeskujudeks Horowitzi, Richterit ja Glenn Gouldi nimetav Frederick Chiu on Ameerika tunnustatumaid Prokofjevi-interpreete. Juuli-liardis õppinud Chiu pianismi iseloomustab silmapaistev sõrmeväledus, teatav väline ekstsentrilisus (istub mängides madalal tavalisel toolil) ning üllatusleiud faktuuris, vahel ka tempodes. Festivalil kuulnud klaveriõhtuga võrreldes oli Chiu seekordne Prokofjev talitsetum, väärikalt väljapeetud.

Avalugu Esimene klaverikontsert, mis peaks energiast pulbitsema, mõjus mõnevõrra ettevaatlikult. Tundus, et orkester ja solist veel nagu otsisid ühiseid temposid, püüdsid kujutelmi kokku viia, ülesehitust vormida. Järgneva Neljanda klaverikontserdi ajaks oli tee juba "ette sõidetud". Neljas, vasaku-käe-kontsert kuulub Prokofjevi üliharva esitatavate teoste hulka. Esimeses maailmasõjas parema käe kaotanud austria pianist Wittgenstein, kes kontserdi tellis (temale on muuhulgas kirjutatud ka Raveli ja Richard Straussi vasaku käe kontsert), põlgas teose ära

kui talle täiesti arusaamatu. Chiu ettekannet kuulates süvenes aga arvamus, et teos ei jää alla Prokofjevi ülejäänud kontsertidele, on ainult läbipaistvam, orkestriseadelt õhem. On nagu suur kammeransambel septimite-noonide karmivõitu maailmas. Vene muusika läheb sügavale põhja; ka kõige sügavamal põhjal tundmata imponeeris Chiu mängu tõsidus, loomulikkus, aga ka osavus teose interpreteerimisel. Ei tekkinud absoluutselt sellist tunnet nagu Hollywoodi "Anna Kareninat" või "Sõda ja rahu" vaadates.

Kontserdi teise poole orkestri vahepala "Romeo ja Julia" oli üles ehitatud meeletutele kontrastidele. Kuigi "Montecchi ja Capuletti" ning "Tybalti surma" kõlajõud suutis vahel kaasagi haarata, ehmatas sellest jälle välja mõni keelpilli- või puhkpillirühma ebapuhas intoneerimine. Prokofjevi Kolmandas kontserdis pani Chiu oma tahtmise maksma, mängis seda tõepoolest ülimalt eredat muusikat nii nagu kirjas, kõiki võtteid vallates. Sellest siin piisab, lugu kõneleb ise enda eest; ka ilma püüdata "teha teistmoodi kui teised".

Lõpuks nendiksin veel, kui tänuväärsed on sellised mitme soolokontserdiga õhtud, neid võiks sagedaminigi olla. Igatahes on kolme soolokontserti vaheldusrikkam kuulata kui Schuberti "taevalikus pikkuses" Suurt sümfooniati või Schumanni sümfooniati.

IA REMMEL

Heliloomingu konkurss

Aprillis 2004 toimub viies rahvusvaheline konkurss "Noor muusik", mõeldud nagu neli eelmistki 8 – 13aastastele klaveri-, viili- ja tšelloõppuritele. "Noor muusik" on järjest populaarsem, osavõtjaid on olnud 17 riigist, mullu isegi USAst ja Mongooliast. Üheks edu põhjuseks peale hea muusikalise taseme ja lastesõbraliku korralduse on võimalus esineda teises voorus koos kammerorkestriga.

Et propageerida eesti muusikat ja anda žüriile paremat võrdlusvõimalust, on pianistide kavas juba neljal korral olnud Lepo Sumera võistlusele kirjutatud "Kolm maailm-maimet". Et need "imed" on tõesti maailma jõudnud, sellest annab tunnistust Lõuna-Aafrika Vabariigist saabunud palve partituuri saamiseks. V konkursiks on kõikidel meie heliloojatel võimalus kirjutada uus ja huvitav kohustuslik pala klaverile ja kammerorkestrile (keelpillid). See peab kestma 5 – 7 minutit ja aitama välja selgitada kõik 8 – 10aastaste tublide mängijate tugevad küljed.

Konkursi korraldajaks on MTÜ Noor Muusik, preemiad paneb välja Eesti Autorite Ühing: I koht 15 000, II 10 000 ja III koht 7000 krooni. Loomulikult võib žürii mõne koha välja andmata jätta, kõik oleneb esitatu tasemest ja sobi-vusest. Tööd peavad olema esitatud partituurina 25. augustiks 2003 ja laekunud Eesti Autorite Ühinguks. Lisainfo telefonil 056 150525. Head pealehakkamist!

MÄRT HUNT,

MTÜ Noor Muusik juhatuse esimees

900 miljonit džässile

Lembit Saarsalu avas prestiižika džässifestivali USAs

Veebruaris oli mul harukordne võimalus külastada üht maailma prestiižikamat, juba 36. korda toimunud Lionel Hamptoni jazzifestivali. Sõitsin 9. – 22. II toimunud festivalile selle peadirektori, Ameerika ja Kanada tunnustatud kontserdikorraldaja, jazziasjatundja, helilooja ja ülikooliprofessori dr. Lynn J. Skinneri kutsel, eesmärgiks tutvumine suurfestivali korraldusega, kontaktide loomine, aga ka festivali ajaloo ainsa eestlase osaluse kajastamine kodumaises ajakirjanduses.

Festivali korraldab Idaho ülikool ja iseenesest on üllatav, et maailma tunnustatuim ja pike-ma ajalooga jazzifestival toimub 20 000 elanikuga farmerite väikelinnas Moscow Idaho osariigis. Üllatab seegi, et festivali põhimeeskond koosneb vaid kuuest inimest, kes panevad käima masinavärgi, millest saab igal aastal osa üle 40 000 kuulaja. Meeskonda oli kaasatud 300 palgata vabatahtlikku, arvukalt professionaalset tehnilist personali, 50 üliõpilastest autojuhti festivalikülaliste transportimiseks. Haruldane oli seegi, et korraldaja ei teinud vahet, kas sa oled produtsent väikeriigist, millest USAs pea keegi midagi ei tea, või üks tänapäeva eredaim mustanahaline laulja Lou Rawls – kõiki külalisi koheldi võrdselt tähelepanu ja austusega, neist igale oli koostatud temanimeline päevaplaan, mis läh- tus professionist ja eeldatavatest huvidest.

Festivali eel toimusid muusikatudengite konkursid, millest võttis osa 18 000 muusikut Ameerika 15 osariigi ja Kanada 400st koolist. Hämmastab sealse muusikahariduse järjepidevus, tänu millele on kontserdisaalid publikut pilgeni täis – näiteks noortekonkursside võitjate kontserte kuulas 11 000 huvilist. 18. veebruaril, festivali eelõhtul, toimus Idaho ülikooli saalis "Hamp'i gala", korraldajaks Lionel Hamptoni muusikakool. Kontserdi avas tervet lava täitev ülikooli kontsertkoor, mille liikmed olid ülikooli tudengid läbi aastate, seega eakatest lauljatest praeguste tudengiteni. Kontserdi avapala "Ood Idaho" pani publiku pühalikult püsti seisma. Järgnesid traditsionaalid ja ameerika rahvalaulud. Kontserdi teine pool tekitas palju elevust – lavale astus Idaho ülikooli jazzkoor ja *Jazz Band*. Tudengite särav musitseerimisrõõm oli põhjamaisele natuurile igati nauditav. Vastupidiselt eeldatavale akadeemilisusele sai näha-kuulda pigem justkui lavakunstitudengite muusikalist etendust. Nende juhendaja Daniel Bukvich hiilgas harukordse fantaasiaga. Noori jätkus nii lavale, pingiridade vahele kui fuajeesse, toimus pidev väga hästi koordineeritud liikumine, kusjuures seda kõike kroonis igati kõrge muusikaline tase. Eriti intrigeerivalt mõjus Bukvichi sulest pärit teos "Missa Samba", mis koosnes küll traditsioonilise missa osadest, kuid meenutas kõlaliselt pigem muusikali.

Peafestival kestab neli päeva, igal õhtul 4-5tunnine kontsert. Suur, 10 000 istekohaga spordihall oli kohandatud suure lavaga kontserdisaalist. Publikut kogunes festivali kontsertidele 30 000, kusjuures massides jäi mulle korralvalvurina silma vaid üks relvastatud ja naerata politseinik. Seekordne festival oli pühendatud Lionel Hamptoni ja Ray Browni mälestusele – nii legendaarne jazzvibrafonist kui ka maailma enim plaadistatud tippbassist lahkusid oma austajate hulgast läinud suvel. Kuni viimase festivalini oli Hampton (93aastaselt!) omanimelisel jazzisündmusel auküla- lisenä alati kohal ning musitseeris veel 80ndates eluaastates hoogsalt kaasa.

Eestlastel on taas põhjust uhkust tunda – festivali avamise au langes 19. II õhtul Lembit Saarsalule ja tema duopartnerile Leonid Vintskevitšile. Samal ajal kui Eesti valmistus vabariigi 85. aastapäevaks, sai meie mainekaim jazzmuusik viia jazzi kodumaale järjekordse kiillukese eesti kultuurist. Muuhulgas esitati Tiit Pauluse pala "Eino ja Leino", mille ülimõjuv meloodia ja harmoonia vakatas tuhanded ameeriklased vaikusesse – see oli otsekui jumalagajätt Hamptoniga – oli see ju esimene kord, kui teda kohal polnud.

Omapäraselt hakkasid koos mänglema lava tagaseina paigutatud suuremõõtmeline taustapilt ja ugrilik meloodika. Minu kõrval istuv vanaproua ütles hardalt: "Nii kaunis!" Publiku tõi hingelisest tardumusest välja Lembit Saarsalu pala "*Blues Hamp'ile*", mille elu- jaatav olemus andis Hamptoni austajatele kindlust, et vaimses mõttes on vanameister festivalil siiski kohal. Publiku vaimustunud reaktsioon andis tunnistust meie muusiku kõrge professionaalsusest.

Mitmeid kordi nimetati ka seda, et duo Saarsalu – Vintskevitš oli omal ajal esimene muusikute paar omaaegsest N. Liidust, kes sai kutse festivalile ning kaheaastase läbirääkimise tulemusel ka Nõukogude valitsuse loa sinna sõita. Siinkohal duo tänusõnad Valter Ojakäärule. Meenutati ka Hamptoni üllatust, et Saarsalu-sugusel meistril pole korralikku instrumenti. Muusikute heaolu eest võitlev Hampton tellis kohe Selmerist Saarsalule pilli ja andis festivali lõppkontserdil (1998) selle talle pidulikult üle. Huvitav on seegi, et äsjasel festivalil kohtus Saarsalu esmakordselt ka Terry Gibbsiga, kes talle pilli toona välja valis. Vahemärkusena niipalju, et festivali raames toimus ka löökpillimängija-vibrafonisti Terry Gibbsi CD "From Me To You" esitus; plaad oli salvestatud austusavaldusena suurmeistrile.

Kontsert jätkus emotsionaalse, pingevaba ja isikupärase etteastega suurepäraselt **Freddy Cole'i kvartetil**. Kui Freddy Cole oli pikka aega oma kuulsu venna Nat King Cole'i varjus, siis festivali avakontserdil kuulus tema etteaste mõjusaimate hulka. Nõudlikul eesti publikul on kindlasti huvitav teada, et kõigil neljal kontserdil oli laval kaks rütmigruppi, kelle ette astusid tippsoolistid. Ka solistid kordusid väikeste erinevustega terve festivali jooksul, kuid vaatamata sarnastele esituskooslustele jätkus arvukat publikut igale kontserdile. Pole liigne nimetada, et enamik rütmigruppi kuulunud muusikutest on jazzitaeva eredaimad tähed, olnud nii Grammy nominandid kui ka auhinnavõitjad ning teinud koostööd suurimate staaridega. Rütmigruppi kuulunud üle seitsmekümne kõrget klassi kitarrist **Bucky Pizzarelli** tõstis publiku korduvalt püsti; pianist **Kenny Barron** mängis võrratult elegantse stiiliga; tšehhi päritolu bassist **George Mraz** näitas väga usaldusväärset rütmikat; löökpillimängija **Lewis Nash** vaimustas publikut ülihea tehnika ja efektsete soolodega. Teise rütmigruppi kuulus virtuoosse sõrmeharika pianist **Benny Green**, jazzkitarrimängu võimsa evolutsiooni kandjaks nimetatud **Russell Malone** ilmutas suurt fantaasiat ja esitas kordumatuid soolosisid, Amsterdamis Filharmoonia-orkestri endine peabassist **John Clayton** võlus oma pillist välja festivali mõjuvaimad esitused nii jazzis kui klassikalises stiilis, kindla *drive*-ga löökpillimängija **Jeff Hamilton** toetas oma koosseisu mängleva kergusega. Rütmigruppide ees hullutasid publikut vaid üli- võrdeid väärivad solistid: trompetistid **Roy Hargrove** ja **Claudio Roditi**, trombonistid **Bill Watrous** ja **Siide Hampton**, vokalistid **Lou Rawls**, **Ethel Ennis**, **Ernie Andrews**, saksofonistid **Igor Putman**, **Lembit Saarsalu**, **David Fathead Newman**, Kõrgöstanist pärit ja nüüdseks Ameerikasse elama asunud imelapsest pianist **Eldar Djangirov**, Ameerikas ja Euroopas suurt populaarsust võitnud ja sel suvel ka Eestis kontserttuuril ukraina vokaalgrupp **Man Sound** jpt. Festivali kõige mõjuvama etteaste tegi trio **John Calyton**, **Jeff Hamilton** ja

AUTORI FOTO

Jamaicalt pärit vapustavalt hea pianist **Monty Alexander** – kõik olid varem koostööd teinud Ray Browniga ning mängisid tema mälestuseks jazzimeeste nn. ärasaatmise pala "Jango". Väike trio pakkus sedavõrd palju värve, et publiku austusavaldused ei tahtnud vaibuda. Isegi Lynn Skinner, kes on seda sündmust vedanud 27 aastat, ühines minu hinnanguga, et pole midagi nii head varem kuulnud. Mulle jäi tunne, et ameerika jazz on palju loomulikum ja vabam kui pisut forsseeritud euroopa jazz. Publik võtab pakutava vastu rõõmuga, milles pole kohta närvesöövale kriitikale. Arvukas puberteediiga, tudengid, aga ka silmatorkavalt kõrges eas jazzisõbrad avaldasid oma vaimustust igale eredale hetkele.

Festivali kindlaks osaks olid ka meie koolikontsertidega sarnanevad nn. kliinikud. Pea-aegu kõik festivalile kutsutud staarid esinesid linna 18 saalis, "kliinikute" külastamine on tasuta ning noortel on võimalik oma ala meistritelt küsida kõike, mis neile iganes huvi pakub. Kohtumised toimuvad sedavõrd sündimatus õhkkonnas, et keegi ei häbene oma küsimust välja öelda ning sõbralikud ja humoorikad vastusedki ei jää tulemata. On tähelepanuväärne, et staarid ei pea paljaks musitseerida ka koos noorte, veel kujunemisjärgus muusikutega ega väljendu kõrgilt. Mitmed kümned autogrammid kuulusid iga kontserdi juurde. Ka üks Lembit Saarsalu läbi viidud koolikontsert sai armsalt emotsionaalse järeleka ja ning oli meie saksofonisti sõnul tallegi üks hingeminevamaid hetki. Nimelt lähenes kaheksa-aastane, hoidlodega väikest kasvupoisst Saarsalule, prillidega väikest kasvu maas ja ütles selge häälega: "Suurepärane esitus!" ning lahkus samamoodi, silmad maas. See, et algastme õpilased kuulasid naudinguga meie mõistes elitaarset muusikat ning elavalt ja asjatundlikultki soolodele reageerisid, oli seal igapäevane nähtus.

Festivali lõppkontserdil esinesid veel kord ühe palaga kõik staarid, kõigil rinnas punane nelk – sümbol, millela Hampton lavale ei astunud. Lõppkontserti jäi kroonima Lionel Hamptoni **New York Big Band**. Suurele lavale pääsesid staaridega esinema ka noortekonkursside võitjad, neist üks, mustanahaline vibrafonist, tegi bigbändi saatel kõiki neid trikke, mida omal ajal Hamtongi.

Mis toimus lava taga? Festivali külalised sõidutati spordihalli sisenemise järel lava taha väikese avatud autoga, nagu siseneksime

lõbustuspargi hirmutuppa. Läbinud neonvalgusega turvavärava, võttis sisenejat vastu kena interjäär. Lavatagust piiras busside kolonn (busside sisustus sarnanes köögi, elu- ja magamistoaga hotelli luksusnumbriga), seal said muusikud ette valmistuda. Lavataguse keskel olid maitsekate kompositsioonidega lauad, mille ümber toimus nii toitlustamine kui ka omavaheline suhtlus, küünlavalgus tegi spordihallist romantilise paiga. Kontsert dubleeriti lava taha suurele ekraanile, ka pealava kõrval paiknesid ekraanid, millelt oli põnev jälgida muusikute ilmeid ja emotsioone, aga ka haruldasi kaadreid varasematelt festivalidelt. Muidugi müüdi ka mitmesugust sümbolikat ja festivalil osalevate muusikute CDsid. Väärib märkimist, et saadud tulu ei läinud mitte suurürituse kulude katteks, vaid Lionel Hamptoni muusikakooli hüvanguks. Kuna selline suurüritus vajab kümneid miljoneid, tekib küsimus: kust tuleb raha? Üllatus-üllatus – eraisikutest (mitte firmadest!) toetajate suurimad annetused küündisid 100 000 dollarini.

Kord aastast toimuv Lionel Hamptoni jazzifestival on saanud rahvusvaheliselt oodatumaks sündmuseks ning see on ainulaadne jazzifestival terves maailmas. Legendaarne jazzvibrafonist ja üks maailma kõrgema honorariga muusik Lionel Hampton kuulub XX sajandi haruldasemate muusikute hulka. Äärmiselt tegusa meheena rajas ta oma kirjastuse, aga näiteks ka arengukorporatsiooni, mis korraldas linnasest elamuehitust madala sissetulekuga inimestele. Alates 1980ndatest sidus ta end Idaho ülikooliga, mis peagi andis oma pika traditsiooniga festivalile Hamptoni nime, ülikooli juures tegutsev muusikakoolgi hakkas kandma Lionel Hamptoni muusikakooli nime. XX sajandi lõpu-aastail astus Idaho ülikool pretsedenditu sammu – lugupidamisest Hamptoni vastu otsustati rajada 60 miljonit dollarit maksev Lionel Hampton Center. Hamptoni kauane unistus rajada jazzile kodu teostatakse 2,5 aastaga. Keskuse eesmärgiks on kõigile kättesaadava muusikahariduse andmine ning jazzi kui kultuuripärandi säilitamine. Keskuses toimuvad festivalid, tegutseb Hamptoni-nimeline muusikakool. Koha leiab ka üle miljoni haruldase salvestusega fonoteek, jazzmuusika väärtuslikud arhiivimaterjalid. Keskuse kaudu teostub Hamptoni kreedo: "Las jazzmuusika vaimsus täidab nii noore kui vana südame!"

MERLE KOLLOM

Minevikuta tulevikku

Soome agul ehk sotsiaalne realism Kaurismäki pildis.

“Mees ilma minevikuta” (“Mies vailla menneisyyttä”, Soome 2002, 97 min.). Režissöör ja stsenaarist Aki Kaurismäki. Osades Markku Peltola, Kati Outinen, Sakari Kuosmanen, Eso Nikkari, Anniki Tähti jt.

Meil, kes me elame Soome külje all ja oleme ka Aki Kaurismäe loominguga piisavalt kursis, on vist raske mõista, kui veider see film tegelikult on. Tänu kokkupuutele mingi kergelt sarnase reaalsusega oleme pigem valmis tõlgendama seda sotsiaal(kriitil)ses kontekstis. See aga ei ütle midagi Kaurismäe teose kohta, mis on, ükskõik mis nurga alt seda ka vaadata, üks friigimaid filme, mida ma kunagi näinud olen. Seetõttu pole ka ime, et Ameerika Filmiakadeemia selle auhindadest ilma jättis. See peaks olema liiga veider peaaegu kellele tahes, ammugi siis veel neile. Kuid Cannes'ist, jah, ta oma auhinna muidugi sai.

Juba žanrilise määratlusega tekib hulganisti probleeme. Tegu on ülimalt stiliseeritud realismiga, millest jääb (näitlejate ülikummalise mängu ja repliikide tõttu) mulje kui värssideta värssdraamast, muusikata muusikalist vms. Jabur? Minu meelest ülimalt. See on jaburuse kõrgeim aste, ülim pilootaž, kus jaburus on nii kõikehõlmav, et paljudel juba täiesti kahe silma vahele jääb. (Vähemalt on jäänud selline mulje mõningatest tutvustusarvustustest, mis seda jaburust adekvaatselt välja tuua pole suutnud.) Kaurismäki mängib väga peent mängu, mis paljudel vaatajatel ja kirjutajatelgi vist üle mõistuse (täpsem oleks öelda: mõistusest mööda) käib. Muusikali meenutab ka filmi stseeniline ülesehitus, visuaalne minimalism, eredad, samas sügavad ja puhtad värvid. See realism (kui see seda ikka on) on stiliseeritud nii ebarealistlikuks kui vähegi võimalik. Ka karakterid, tegelased, on liialt eredad ja puhtad, et näida “tõelised”, st. realistlikud. Kuid usutavad nad vist olema ei peagi. Selle välistab juba ülimalt ebausutav repliik, mis nende nukulike lõugade vahelt väljub. See film on nagu üleni mingi sadamas üles võetud paraooper. Kriitikuil – neil, kel selle filmiga mingis mõttes võibolla kõige rohkem asja (“kana kitkuda”) peaks olema, peaks paratamatult tekkima lausa põletav küsimus: mis film see selline on? On's herra lõplikult hulluks läinud? Jmt.

Mitte et ma kõigile neile küsimustele vastata oskaks, aga midagi peaks nagu ütleva. Esiteks väärub märkimist, et tegu on hea filmi-

ga. Tundub, nagu oleks Kaurismäki mingi oma kujuteldava publikuni lõplikult välja jõudnud (mis seletab ka filmi suhtelist ebapopulaarsust Soomes, sest on kindlale auditooriumile tehtud). Kaurismäki ise näeks ilmselt meeeldi, et tema filmi vaatavad needsamad heidikud, kelle idealiseeritud analoogid “Minevikuta mehes” ringi jalutavad. Kahjuks see päriselt vist nii ei ole, kuigi mõneti ehk on ka. Ma pole Soome hoolekandesüsteemiga kuigi kursis, kuid näib küsitav, kui palju sellised inimesed üldse kinos käivad, ja kui käivad, kas nad soovivad siis näha para-Bollywoodi versiooni omaenda elust. Millegipärast kahtlen selles.

Aga filmisõbrad rõõmustavad kindlasti, rääkimata juba tõelistest friikidest, kellele see on täielik maiuspala.

“Minevikuta mehe” põhiteema, mälukaotuse tagajärjed, on viimasel ajal olnud kinos erakordselt populaarne. Sellel põhineb ebataavaliselt suur hulk filme, protsentuaalselt kahtlemata palju rohkem, kui rasket amneesiat tegelikkuses esineb. Näiteks “Mulholland Drive”, “Memento”, “Kakluskubi”... (rohkem ei tule praegu meelde, aga neid on kindlasti palju-palju rohkem).

Miks on see teema nii populaarne? Põhiliselt muidugi stsenaariumi nõuetest tingitult – amneesiat aluseks võttes saab kirjutada tunduvat ootamatuid, rajuma arenguga stsenaariume. Aga võibolla on veel mingi üldkultuuriline põhjus. Võibolla on mälu (ja seega identiteedi) kaotanud kangelane tänapäevases ajas midagi sama enesestmõistetavat kui oli muinasjuturüütel omal ajal. Miks? Vastus on üsna ilmne: mälukaotus ei tähenda tänapäeva maailmas enam mitte kaotust, vaid võitu. Võimaluste paljus, millega meediaühiskonnas inforaju meid kostitab, on niivõrd üüratu, tohutu, kujuteldamatu, et selles orienteerumise eelised on kindlasti inimestel, kel identiteet puudub – nullist alustades suudavad nad sellele palju adekvaatsemalt reageerida, on (kuna minevik neid ei kammitse) oma valikutes paindlikumad ning seetõttu võimelised vastu võtma tunduvalt paremaid otsuseid. Olukorras, kus valikute hulk on peaaegu piiramatult, tahaks ju igaüks meist elada mõnd teist elu, teha teisi valikuid, kuid on oma mälu (st. kogemuse) tõttu ikkagi aheldatud mingi kindla protseduuri külge. Kuid mälu kaotanu on vaba. Ja seda kolmes mõttes: esiteks vaba sellest protseduurist,

teiseks iseendast (oma identiteedist), kolmandaks vaba mõttetust infost, mille lademetel all mälu omanik meediaühiskonnas viireleb. Selline vabadus on nii lähedal jumalikkusele, kui tänapäeval üldse võimalik. (Kultuuriliselt pole mälu enam nii oluline muidugi ka elektrooniliste andmekandjate võidukäigu tõttu.)

Seega, võimalus alustada uut elu puhta lehena. Kes ei tahaks endale sellist võimalust? Mälukaotusest vestvate filmide abil saab vaataja selle fantaasia otsestelt välja elada. Mingis piiratud mõttes on iga filmi vaatamine võimalus elada (samastumise kaudu) teist elu, amneesiale keskendunud filmide puhul on see efekt aga kahetasandiline (kuna ka peategelane seda parasjagu läbi elab). Umbes selline võibolla ongi amneesiate populaarsuse kul-

tuuriline tagamaa.

Kitsamalt kunstilises mõttes, pidades silmas kunstnikutööd, kaadrite kompositsiooni jne., samuti näitlejate mängu, on “Mees ilma minevikuta” täistabamus. Suurteos, mis kahtlemata teenitult pälvis Cannes'is Kuldsel Palmioksa. Visuaalses ja verbaalseski mõttes näeb harva nii stiilpuhast ja väljapeetud filmi. Kui üldse. Antud juhul võimendas seda efekti veel kujutatud olude justkui taotluslik tavalisus (kuna film oli nii pööraselt ülestiliseeritud, siis ainult taotluseks see muidugi jääda saigi). Ülimalt minimalistlik, väljapeetud kaader, sama interjööri, sama (kuid tugeva nihestusega) dialoogis. Film verbaalne osa oli nagu teiselt planeedilt; mina küll ei tea, et keegi varem mingi nii räige veidrusel hakkama oleks saanud. Sisult täiesti tavaline kõne oli lihvitud viimse piirini, ülima minimalismini (ühesõnaga: stsenaariumide tavalise täiuslikkuse), ja siis sõnade järjekord fraasides ära vahetatud, nii et need kõlasid kunstiliste ja ebausutavatenä. Sõna otseses mõttes kõva sõna, mis veereb näitleja suust nagu kivi. Näitlejad, vähemalt osa neist (peategelased muidugi välja arvata), nägid kaamerat loode-

tavasti esmakordselt. On ju teada, et Aki Kaurismäki kasutab väga palju amatööre. See on väga sümpaatne. Mind tõesti ei huvita, mida, mis tegelast näitleja kaamera ees omast arust parasjagu kujutab, vaid huvitab see, et ta oma asja, olgu see siis mis tahes, lihtsalt ära teeks. Kõige kindlam on ikka mängida iseennast ning sellise arvestusega Kaurismäki endale näitlejaid võibolla valibki. Mõned (antud juhul nais- ja meespeategelane) on tal muidugi juba ilmsed ja teada-tuntud soosikud, kes vähemalt teatud rolle väga kindlalt ja suurepäraselt esitavad (Outinen sai Cannes'is parima naisnäitleja preemia), aga muidu on ta näitlejate valikul vist väga paindlik.

Kõik muidugi teavad, et oma lemmiknäitleja, nüüdseks surnud Matti Pellonpää leidis Kaurismäki baarist. Pellonpää oli talent Juma-la armust, ja mees, kellele keegi peale Kaurismäe poleks usaldanud isegi mitte surnud statisti rolli. Kaurismäki aga andis talle peaosa ja tabas kohe kümnesse, et mitte öelda satta. Pellonpää oli muidugi geenius, kuid tõenäoliselt kohtab selliseid geeniusi kõikjal. Kuna elus on neile reserveeritud statisti (täpsemalt kaotaja) roll, ei jõua keegi neist kunagi kusa-gil kuhugi (rääkimata peaosast).

Ses mõttes on see, millega Kaurismäki selliseid geeniusi üles kaevates tegeleb, jumaliku (st. kaasagsetes oludes: sotsiaalse) loogika ennekuulmatu mõnitus, sotsiaalsele ja kultuurilisele pühapildile oksendamine ja sittumine. Ja selles seisnebki tema ülim erakordsus, ülim geniaalsus (kui see siinkohal liiga ülespuhutuna ei kõla, arvatavasti kõlab küll, aga vahet pole). Purjus mehe ülbe enesekindlusega valib ta endale eksimatult osatäitjaid kaotajate leerist. Võibolla jätkab Peltola, “Minevikuta mehe” nimiosaline, Pellonpää väärikat traditsiooni (ma ei tea tema tausta), kuid ta jättis (kahjuks!) siiski professionaalsema, mitte nii ükskõikse, lootusetu, toore (ja seetõttu juba pealtnäha nii nurjunud) juhtumi mulje nagu viimane.

Tundub, et mida film edasi, seda äravahtamiseni sarnaseks kõigi oma peategelastega muutub Kaurismäki ise. Temas nagu ka tema üliväärimates tegelastes kehastub vist Suure Kaotaja (ning joodiku?) arhetüüp – elule lootusetult alla jäänud, sellega leppinud ja nüüd mingisse uude olemisse jõudnud juhitamatu, lootusetu ja ükskõikne substans. Võibolla ta sellepärast Soomes masside hulgas nii ebapopulaarne ongi, et pole osanud või tahtnud end ümbritseda edukuse nürimeelse auraga, milleks tema tegevuse edu talle täieliku õiguse annaks. Ja nii hullumeelset väärtustamist rahvas juba andeks ei anna...

ERKKI LUUK

REPLIIK

Vägistamine Virve moodi

V eesti filmi päevade kavas esilinastus teisipäeva õhtul Tallinna Kinomajas Tõnu Virve dokumentaalfiktsioon “Armuelmad”. Novembris korraldas stuudio Freya Film sama “dokumentaalfilmi” nn. kontroll-linastuse, et testida ja vaataja arvamust filmi viia. Tehti ja nikerdati vahepeal mida tahes, aga ikka ei näe ma mingit sisust ega kunstist tõukuvat põhjust, et Virve “linastele” filmikriitilist hinnangut anda. Näidatud materjal on skandaalselt nahaalne ja provotseeriv, ülbe ja idiootlik. Tegu paistab sauna akna taga pihkulöömisena, millele püütud anda kunstilist mõõdet, aga välja on tulnud isikuanalüüsile pretendeeriv debiilne filmipusserdis, väärdunud rosolje, et mitte öelda AV-okse.

“Filmis” kaude kujutatud peategelane keelas Virvel enese portreerimise. See keeld aga ei pidurdanud režissööri filmiindu – vaba loojana projitseeris ta oma haiglase luulu peategelasele, tegi “filmi” täies elujõus kaasagsest eesti kunstnikust teda kordagi

filmimata! Justkui surnud, teise ilma lahkunud loojast. Samal ajal manipuleerib Virve ohtlalt tema teostega, rakendab fotosid oma “psühhoanalüütiliselt” ilatseva nägemuse väljamängimiseks, linale aga luriseb armutult kokkutraageldatud kinnisidee pildistus, meesšovinistlik luul, tüütute korduste jada, eklektiline tundlemine, mille õige koht oleks hullumaja prügikastis.

Tõnu Virve on jäärapäist kunstnikku manges osutunud eetilisel lurjuseks, kes hiilinnud nagu šaakal portreeritava selja taga, et temale leppimatute erimeelsuste peale nuga kunstiliselt selga lüüa. Kui Virve veel üldse mingit filmikunsti teha tahab, siis peaks ta selle “filmi” põletama, et puhastada. See oleks aus *performance*, pretsedenti loov kunstiline akt.

“Armuelmad” on esilinastunud, turule toodud, Tõnu Virve julgenud ja end režissöörina täiesti täis teinud. Poleks ime, kui ta ise nuga saaks.

TARMO TEDER

Halastamatute imede aeg

Ulmedraama "Solaris", USA 2002, 99 min. Režissöör Steven Soderbergh. Osades George Clooney, Natasha McElhone, Viola Davis, Jeremy Davies, Ulrich Tukur, Shane Skelton, jt. Muusika Cliff Martinez.

Rääkisid mõned aastad tagasi Ameerika filmide suure asjatundja Lauri Jürisooga, kes ütles, et ameeriklasi ei huvita linatöös, mille tegevus toimub väljaspool Ameerikat USA-lastele mittemõistetavate kriteeriumide järgi. Sel samal põhjusel kukkus läbi nende suur Tiibeti-film Brad Pittiga peaosas. Sellepärast on imestamisväärt, et nad on sattunud "Solarise" kullasoonele. Ekraniseeritud on Euroopa üks psühheedelsemaid ulmejutustusi ja küllap on selleks oma eeskujud andnud ka Andrei Tarkovski "Solaris" (1972).

Film on tõsine ja traagiline, planeet on filmis täielik põrgu. Ausalt öeldes läheb silm märjaks. On eraldatud Hollywoodi põhikaanonist. Asi on mitmes mõjuvas ja üsna euroopalikus kunstilises võttes. Selles, et muusika koosneb teravatest nukraste dissonantsidest, interjöörid on tumedad. Pimedusest hiilgavad kullakarva raamatute seljad. Kompuutrid seevastu, mis näitavad elektrivälju, sümmetriaadide energiat, gravitatsioonilisi impulsse, planeedi pöörlemishäireid, loidete ja protuberantside ulatust – on sinaka ekraaniga, puhas vedelkristall. Natasha McElhone mängib hästi välja Rhea (romaanis Harey nimega) püsiva juurdlemise, alatise pooleldi maailmas oleku.

Ja mis veel on ameerika filmile ebatüüpiline – tehnikaimede kujutamise pole sugugi liialdatud.

Soderbergh jõuab oma filmiga Tarkovski kannule. Mõlemad mehed soovivad ju ütelda, et elu on mingi teise, kõrgema elu peegeldus, et vabadus ja paratamatus on ainult fiktsioonid, et ka kõige igapäevasemalt esinev armastus on tegelikult universaalse ulatusega. Lem nägi geniaalselt läbi ülevat ja madalat, rõhutas, et kui lugupeetud Chris Kelvin, ülitark läbilõikeinimese moodi mees, näeb vaimusilmas oma surnud armastatud nii palju, et see saab Solarisel "F-olendi" kuju, siis mõni pervers näeks pesutükki, mingeid püksikesi, "kiindumus millesse – võib ulatuda Romeo tunneteni Juliasse". Stanislaw Lemi kunstilisest kreedost kumab läbi tomistlik kontseptsioon: kõik asjad on üldises hierarhias kõige ülevamast kõige madalamani, hierarhia tipus on Jumal. Jumala asemel tuleb solariaanliku loogika kohaselt teksti lugeda: liikumisi jälgendav Planeet, mõtle Ookean. Psühhotroopne ja vormitu nähtus, mis inimesi hulluks ajab.

Stanislaw Lemi kangelaste suhet Jumalasse on vähe uuritud. Filmis seisab dr. Kelvini õine naiskõltsaline akna juures ja kurdab mõtlevalle ookeanile oma muret: "Chris ei usalda mind, tal on tegemist kõigi teistega peale minu." Eelkõige on Clooney kehasutatud Chris Kelvinil tegemist füüsik Snaudiga, kes alles lõpus, surma eel näitab end tõelise suurmeistrina. Mehena, kes tõestab oskuslikult: F-olendite hävitamiseks käivitatud aparatuur on suurendanud planeedi massi, Solaris tõmbab nüüd Jaama rohkem allapoole, Higsi väli on tõmmanud kütusepaagid tühjaks (tähtis erinevus romaanist).

"Solaris" oli ebamugav romaan. Ebamugav praktiliselt, "kasudega" lugeda ihaldavale inimesele, ebamugav isegi kodupere-naisele. Ehkki "Solaris" oli paljude filosoofiliste (ja sedavõrd rahustavate) allusioonidega, demonstreeris ta veenvalt, kuidas armastus lõikab luust ja lihast läbi, et armastus on ühteage jumalikkus, mäss ja ka teatav nurjatus: "Nüüd aga kujutle, et kohad ootamatult päise päeva ajal teiste inimeste hulgas SEDA kehastunud, sinu külge kuuluvat, hävitatut, mis siis? Mis siis saab?"

Ma vaikisin. /---/

"Sina oled ju psühholoog, Kelvin! Kas keegi pole siis ealeski sellist unenägu näinud? Või muidu soninud? Kujutle... fetišisti, kes on armunud, ütleme, määrdunud pesutükki, kes oma nahka turule viies mureseb endale palvete ja ähvardustega selle temale kõige kallima, vastiku hilbu, mis peaks ju olema naljakas, ah? Kes ühtaegu jälestab oma ihalusobjekti ja samas läheb tema pärast arust ära ning on valmis selle eest elu andma, tõustes võib-olla Romeo tunneteni Julia vastu..."

Ka Aquino Thomas kirjutas nagu Lemgi, et maailma esemete hierarhia kõige alumisel astmel on madalaim, vastikuim asi; ent sedagi on võimalik reprodutseerida; ja juhul kui on olemas

George Clooney mängib psühholoogi.

matriits, mille järgi luua, siis ka "peegeldada" (nagu Lemi kangelased ütlevad): "Jumal teab kõiki häid asju ja samuti asju, mis iganes on loodud. Ja kõiki halbu asju ta teab ja samuti neid, mida Jumal võiks luua, aga mida ta mitte ealeski ei loo." ("Summa theologiae", Prima pars 18.4.)

Ehk selgitagem lihtsamalt. Ma käitun oma ilusa naisega ebamääraselt ja mittemidagiütlevalt. Ta sooritab enesetapu. Ma usun Jumalat (loe: Solarise Ookeani). Jumal (Ookean) annab mulle uue naise samal kujul, ainult väikeste mälulünkadega. Jumal on selle naise varem loonud, ta teab, kuidas ja mille järgi seda uuesti luua. Lemi romaanis ja Soderberghi filmis on külmkambris magavad inimesed, näiteks Sartoriuse jaoks on loodud hiiglaslik külma kätte suikunud soojade pehmete varvastega neegrinaise (filmis on seda ideed küll mõnevõrra teisendatud). Järelikult pole muud kui väita, et Jumal on varem loonud ka selliseid neegrinaiseid, ainult mõtlemaid ja tegutsevaid vupleid ei ole ta kunagi varem loonud, ta ei saa neid ka põhimõtteliselt üldse luua, ehkki nende ebatõenäosuse idee on tema mõistuses olemas.

Niisi paneb "Solaris" inimesed seisatama ja järele mõtlema, mida nad siis õigupoolest tähtsaimaks peavad. Film aga teeb tegelikult haiget. See on ju kohutav, et Jaam langeb Solarisesse, et neegrinaise tõmbab raketiga uttu ja et algavate pianiinootide taustal ütleb Kelvin Clooney häälega: "Maa. Kui võõrastav on taas siia tagasi tulla... Mida pean ma peale hakkama siin, nendel lõpututel tänavatel?"

Stanislaw Lemi järgi filmi vantage peab pidevalt tõlkima Lemi taustsüsteeme ja konteksti. Romaani Rhea (alias Harey) teeb endale lihtsalt surmava mürgisüsti. Seda tegevust ei saada mingid kommentaarid, teame vaid, et abikaasa on temaga halvasti käitunud. Kelvin lendab romaani ja stsenaariumi järgi kolmkümmend kuud Solarisele ja tagasi, teadmata, et ta kohtub seal oma surnud kallimaga. Surnud kallima viljatus, tema põlgus tühise seltskonna vastu on aga kõik ameeriklasest stsenaaristi töö.

Näiteks loeb Rhea Dylan Thomast, jätab lehekese Thomase tekstiga hüvastijätku oma surivoodilegi: "On maa teinud konid puhtaks ja needki kadunud / ja neil on ainult tähed, tähed küünarnukil ja jalal / ja ehkki need inimesed on hullud, on neil aru, aga surmal ei ole mõju / ja armastajad kaovad, arm mitte." ("Surmal ei ole mõju" – see luuletus ei ole süžesse asjata valitud).

See kõik suurendab kurbust, suurendab seda maksimumini. "Solarise" puhul sõltub palju sellest, mis hingeseisundis sa seda vaatama asud. Väga suures leinameeleolus seda ju kah teha ei maksa. Sest siis läheb kaduma Lemi värviline paatos, millest kumendab romaani hea lõpp: "Lahkumine tähendas loobumist sellest kaduvväikesest, võib-olla ainult kujutluses eksisteerivast šansist, mida varjas tulevik. Niisiis, aastad esemete, asjade keskel, mida mõlemad olime puudutanud, hingata veel seda õhku, mis mäletas veel tema hõngu. Mille nimel? Tema tagasituleku lootuses? Mul ei olnud lootust. Kuid minus elas ootusärevus, ainus, mis mulle temast oli jäänud. Milliseid täideminemikuid, mõnitusi, milliseid piinu ma veel ootasin? Ma ei tea. Ent ma uskusin kindlalt, et halastamatute imede aeg pole veel möödunud."

AARNE RUBEN

FILMIMAILM

Alejandro Jodorowsky hispaanlasena

74aastane Alejandro Jodorowsky on oma pika ja töömahuka elu jooksul mänginud paljusid rolle. Ta on loonud koomikseid ja maale, olnud lavastaja, stsenaarist, kirjanik, näitleja, helilooja, miim, guru, müstik, tarot-kaartide meisterdaja, budist, provokaator ning ennekõike väsimatu eneseklaamija. Veel kolmkümmend aastat tagasi olid selle kentsaka elusaatusega sürrealisti tööde ja tegemistega kursis paljud tõsisemad filmihuvilised. On ju tegemist David Lynchi ja Peter Greenaway nimeka eelkäijaga.

Tšiilis vene-juudi päritolu immigrantide perekonda sündinud Jodorowsky parimad saavutused said teoks Prantsusmaal ja Mehhikos. Tema kuuest filmilavastusest saavutasid kiiresti kultusemaine Luis Buñuelile pühendatud allegooriline vestern "El Topo" (1971), sürrealistlik-allegooriline satiir "Püha mägi" (1973) ja must õudusfantasia "Püha mägi" (1989). Hetkel on Jodorowskyst taas põhjust rääkida. Nimelt mängib ta prantsuse tippteelajakirjaniku Bernard Rappi kolmandas filmilavastuses "Pasi simple" peaosas. Põnevuskomöödia keskmes on hispaanlasest skulptor Pablo, kes on juba üle poole sajandi elanud pagulasena Prantsusmaal ning töötanud, et ei pöördu enam kunagi kodumaale tagasi. Enne surma teatab vanamees kolmele kasupojale oma viimse tahte, et nad läheksid Hispaaniasse ja rööviksid sealt ühe neitsi kuju. Reisi ajal õpivad pojad tundma maad, mida nad seni ei tundnud, mõistavad paremini isa minevikku ja ka iseennast.

Ilmselt kõige kunstipärasem pilt Alejandro Jodorowskyst.

Lahkunuid

Alberto Sordi (15. VI 1920 – 25. II), itaalia näitleja ja filmilavastaja. Debüteeris Hollywoodi koomiku Oliver Hardy hääledublandina. Oma 65aastase filmikarjääri jooksul jõudis osaleda umbkaudu 150 filmis ja lavastada ise 18 linatööst. Sordi tipprooliks peavad omamaised kriitikud Nando Mericonit komöödias "Ameeriklane Roomas" (1954). Kindlasti väärib äramärkimist ka näitleja koostöö Federico Felliniga filmides "Valge šaik" (1952; Fernando Rivoli), "Memmepojad" (1954; Alberto) ja "Rooma" (1972). Teisi rolle: krahv Emilio Ponticelli ("Seiklused õhus", 1965), Peppino ("Kaardimäng teaduslikel alustel", 1972), Mimmo Adami ("Tähetolm", 1973; koos Monica Vittiga). Alberto Sordi 80. sünnipäeval nimetati ta Rooma aulinnapeaks.

Horst Buchholz (4. XII 1933 – 3. III), saksa näitleja, kelle edukas filmikarjäär sai paljuski võimalikuks tänu heale inglise, prantsuse, hispaania, itaalia ja vene keele oskusele. Rahvusvaheline tuntus tuli peaosaga Thomas Manni romaani ekraniseeringus "Seikleja Felix Krulli pihitused" (1957). Teisi meeldejäävaid rolle: ärakaranud poola meremees Korchinsky põnevikus "Tiigrilaht" (1959), Chico vesternis "Seitse vaprat" (1960), Johann Strauss noorem "Suures valsis" (1972), nimirollid "Marco Polo imetabastes seiklustes" (1965) ja "Cervanteses" (1966), idealistlik idaberlinlane Otto Ludwig Piffli Billy Wilderi satiiris "Üks, kaks, kolm..." (1960), Mark Kalvin Krzysztof Zanussi krimifilmis "The Catamount Killing" (1974).

AARE ERMEL

Režissöör Billy Wilder ning näitlejad Pamela Tiffin, James Cagney ja Horst Buchholz (pildil paremal) satiirilise komöödia "Üks, kaks, kolm..." (1960) võtetel.

TEATER

Agnes – Ksenja Kutepova, Maggie – Madlen Džabrailova. VIKTOR SENTSOV

Fomenko Studio Tallinnas

18. ja 19. III annab Vene Draamateatris kaks etendust Pjotr Fomenko Studio. Mängitakse Brian Frieli näidendit "Lõikuspeo tantsud", mis valmis 2001. aasta kevadel Priit Pedajase käe all.

Frieli lavastajana tuntud Priit Pedajas valis Moskvas lavastamiseks Frieli "Lõikuspeo tantsud", mille lavastas Endlas 1994. aastal Kaarin Raid. Nüüd näeb eesti teatripublik huvitavat sümbioosi, milles on kokku saanud eesti, iiri ja vene kultuuriruum. Ene Paaver on "Lõikuspeo tantsude" kohta kirjutanud: "Pedajase lavastuste laad esitab näitlejale küllaltki kõrgeid nõudmisi – olgu musikaalne, plastiline, hea koomikatajuga. Seda kõike Fomenko teatri näitlejannad on – nõtked, tundlikud, temperamentid. Pedajas kasutab neid registreid hästi ära. Ta on tihti rääkinud, et hea lavastus on näitlejate pidu – kui etenduses eksisteerib näitlejate mängurõõm, kus näitleja saab oma sarmi esile tuua ning oma oskused täiel määral mängu panna". "Lõikuspeo tantsudes" pakuvad mängurõõmu Ksenja ja Polina Kutepovad, Polina Agurejeva, Galina Tjunina, Madlen Džabrailova, Kirill Pirogov, Rustem Juskajev ja Karen Badalov. Lavastuse kunstnik on Vladimir Maksimov, kostüümide autor Aljona Sidorova, koreograaf Ramune Hodorkaite.

Rakveres kaalutakse heategusid

Tänast emakeelepäeva tähistab Rakvere teater esietendusega väikeses saalis. Kuigi tegemist on inglise näitekirjaniku Michael Fryani näidendiga "Heategijad" ("The Benefactors", tõlkinud Anne Lange), puudutavad lavaloo probleemid kõige otsesemalt just eestlasi.

Neli inimest, kes üksteist hästi tundma peaksid, käivad koos ja joovad teed, kuid ühel selguse hetkel avastab jabur teelauseseliskond, et neil kõigil on oma soovid ja sihid, mille saavutamiseks hargnevad teed eri suunda. Põhieesmärk on aga kõigil paradoksaalsel kombel ühine: kõik neli tahavad head. Lavastaja on Peeter Raudsepp, kunstnikutöö on Hardi Volmerilt. Osades Erik Ruus, Marika Varik, Toomas Suuman ja Ülle Lichtfeldt.

Vanalinnastuudios alustab Supiteater

17. III alustab Vanalinnastudio väikeses saalis Supiteater (igal nädalal E – N kl. 13). Tunni aja sisse mahub korralik lõuna päevasupi näol ning lisaks kuni 40minutilise etendus.

"Supiteatril peab olema etendus mõõtu, haltuurat ei saa teha. Lool peab olema algus ja lõpp ja miskit ka öelda või pildikesi meelde jätta. Meelelahutust ja valmutoitu, lisaks mõnus köhutäis," iseloomustab uut nähtust Supiteatri programmijuht Toomas Tross. Iga päev on Supiteatri laval erinev esineja. Märtsikuus on lubanud üles astuda Diana Klas ja Jüri Aama, kelle muusika vahele loeb delikatessluulet Karl-Martin Sinijärv. See supilavastus kannab nimetajat "Gurmaani ohe". Veel saab näha kaasaegse prantsuse näitekirjaniku Matei Visneci absurdikomöödiat "Aga mis me tšelloga teeme?" (mängivad Garmen Tabor, Hans Kaldoja, Mart Kampus ja Kaido Kelder tšellol, lavastaja Ülle Dreifeldt), Jürgen Wittenbachi teost "Encore" näitlejannale (Kärt Tomingas) ja tšellole (Aare Tammesalu), Arena kaubamärgi all sügisel esietendunud "Kurv", üles astuvad Raivo Mets ja Peeter Kaljumäe, Operetta Scretta jt. Sisepääs Supiteatrisse maksab 75 krooni, hinna sees on päevasupp ja etendus.

Helena Merzin mängib Rootsis peaosas Vanemuise teatri näitleja Helena Merzin mängib peaosas Rootsis Värnamos, 15. III esietendub lavastuses "Pikk-pikk teekond", mis valmib Rootsi

ja kolme Balti riigi teatritegijate ühistöona.

"Pikk-pikk teekond" põhineb Astrid Lindgreni lasteraamatute illustraatori Ilon Wiklandi autobiograafilisel teosel, mille on kirja pannud Rose Lagercrantz ja illustreerinud Wikland ise. "Pikk-pikk teekond" on ilmunud eesti keeles 1995. aastal kirjastuselt Huma. Lagercrantz tegi oma raamatu põhjal lavastuse tarvis dramatiseeringu: lugu räägib väiksest eesti tüdrukust, kes on sunnitud põgenema sõja eest Rootsi. Olude sunnil kiirelt täiskasvanuks saamise eest tuleb tüdrukul maksta kallist hinda. Alles maalimine aitab tal masendusest üle saada, annab talle tagasi elutahte. "Pika-pika teekonna" on lavastanud nüüdisaja üks tuntumaid rootsi lavastajaid Birgitta Englin, kes võitis 2001. aastal peaaegu kõik olulisemad Rootsi teatriauhinnad. Merzini kõrval mängivad "Pikas-pikas teekonnas" Baiba Valante Valmiera teatrist, Valentinas Klimas Klaipeda teatrist ja Jimmy Lindström Rootsist. See lavastus on osa suuremast teatrilavastusest "Kangas üle mere", mille eesmärk on ühise ajaloo kaudu ühendada Läänemere-äärseid maid ja rahvaid.

► 15. III kl. 12 avab Viljandi kultuurikolledž taas uksed võimekatele teatrituhvilistele noortele, kes soovivad omandada professionaalse näitleja või lavastaja elukutset: toimub 2003. aasta sügisel alustava VI lennu I eelvoor. "Meie eelkatsete eesmärk on anda võimalus kandidaatidele ennast võimalikult mitmekülgselt näidata ning tajuda teatrilaval olemise ja tegutsemise reaalsust, tutvustab toimuvat lavakunstide osakonda juhataja Kalju Komissarov. "Katseteks palume kõigil ette valmistada mõned lühemad erilised luuletused või proosakatkendid, tervitatud on laulu- ja liikumisnumber. Kes oskab pilli mängida, võtku julgelt kaasa, klaver on kohapeal olemas. Riietus olgu niisugune, mis lubab vabalt liikuda. Samas saate ka vastused kõigile küsimustele." Komissarov julgustab huvilisi: "Teadke, et komisjon on heatahtlik. Meid huvitab teie hääleulatus ja tugevus, füüsiline vorm, liikuvus, keha väljenduslikkus. Meid ei huvita väline vorm, vaid sisu."15. III eelvooru oodatakse neid näitleja eriala kandidaate, kel ei olnud võimalik osaleda jaanuari eelvoorus või kes jaanuari alguses edasi ei pääsenud. Edasipääsenud lülituvad eksami üldisesse korraldusse. Eelvoorudele pole varasem registreerimine vajalik. Lavastajasuuna üliõpilaskandidaatidele on voores otsavõtt tungival soovituslik ning eelduseks on 1. märtsiks esitatud kodutöö.

► 18., 19. ja 20. III alates kella 16 toimub Vanalinnastuudios konkurss sügisel Linnahallis esietenduva suurmuusikali (lav. Georg Malvius) kooriliikmetele ja solistidele. Kõigil osalejatel palutakse ette valmistada üks enda valitud laul mõnest muusikalist. Registreerimine konkursile toimub kuni 17. III õhtuni (kl. 17) telefonil 668 8797.

FILM

Riho Unt sai Tampere diplom

Riho Undi patsifistlik animafilm "Hing sees" võitis 5. – 9. III peetud Tampere 33. rahvusvahelisel lühifilmifestivalil diplom.

Festivali võistlusprogrammi valiti 2000 kandideerinud filmi hulgast 75 filmi 36 maalt, *grand prix'* ehk Suure Suudluse võitis Austraalia režissööri Michael Batesi osaliselt animatsioonitehnikas lühimängufilm "Kinomehaanik". Parima animafilmi auhinna pälvis Suurbritanniat esindav Suzie Templeton nukufilmiga "Koer", parima dokumentaalfilmi auhinna sai Iraani "Päikesesära tütre" ("Dokhtar-e-afshar") ja parimaks lühimängufilmiks valiti Singapuri film "Viisteist" ("Tan Royston"). Žürii eriauhinnaga läks koju moskvalane Aleksei Šipulin filmiga "Kaasan-Moskva-Kaasan". Unti tunnustanud žürii põhjendas diplomit nii: "Hing sees" on kasutanud ära kõik filmimeediumi võimalused, näidates läbi lapse silmade sõja julmust ja kangelaslikkuse küsitavust. Leidlik ja sügavalt liigutav film."

MUUSIKA

Kütson tõi lavale Verdi ooperi

Hannoveri Ooperis esietendus laupäeval suure menuga Giuseppe Verdi ooper "Trubaduur", mille muusikaliseks juhiks ning dirigendiks on sealne esimene külalisdirigent, Vanemuise muusikajuht ja peadirigent Mihkel Kütson.

Esmaspäevases Hannoversche Allgemeine Zeitungis kirjutas kriitik Rainer Wagner: "Kuigi orkestri, solistide ja koori vahel esines rütmilisi kõikumisi, võib selle panna esietenduse ärevuse arvele. Mihkel Kütsoni dirigeerimist iseloomustas paindlikkus ning targalt kaalutletud impulsivsus, millega ta suutis Verdi muusikat esitanud orkestrile elu sisse puhuda." Wagner võrdles "Trubaduuri" esietendusel kõlanud ovatsiooni 11pallise tormiga. Kriitik Henning Queren aga kinnitas oma artiklis, et selle lavastuse muusikaline tase on vaieldamatult hea. "Ärgas dirigent Kütson tõlgendas Verdi partituuri hoogsalt ja täpselt," kirjutas ta.

Paavo Järvi lisraeils ja Kölnis

Paavo Järvi andis 2. – 8. III viis kontserti Iisraeli Filharmoonia Orkestriga selle residentsis Tel Avivis, samuti Haifas ja Jeruusalemmas. Sergei Prokofjevi mälestuskuu puhul koosnes üks kavadeist tema loomingust, mis kõlas neljal õhtul: "Romeo ja Julia" süit nr. 1, I viiulikontsert (sol. Julia Fischer) ning VI sümfonia. Teises Tel Avivi kavas olid Raveli "Hane-ema", Wieniawski II viiulikontsert (Julia Fischer) ning Bizet' I sümfonia ja Dukas' "Nõia õpipoiss". Täna õhtul juhatab Paavo Järvi taas Lääne-Saksa Raadio orkestrit Kölni Filharmoonias, kava avanumbriks E.-S. Tüüri "Insula deserta", siis Brahmsi "Viiulikontsert" (Frank Peter Zimmermann) ja Prokofjevi VI sümfonia. Seejärel sõidab Järvi ette valmistama oma esmakordset kontserdireisi USAs Cincinnati SOga. Esimest kava mängitakse ka kodusaalis (28.-29. III, Tüüri "Exodus", Sibeliusi "Viiulikontsert" Vadim Repiniga ja Šostakoviči X sümfonia) ja viiakse seejärel Long Islandile, New Yorgi Carnegie Halli (31. III) ja Bostoni Symphony Halli (2. IV). Teine kava (Sibeliusi "Finlandia" ja "Viiulikontsert", sol. Vadim Repin, Stravinski süit 1919. a. "Tulilind" ja Raveli "Bolero") kõlab 3. IV Worcesteris ning reisi lõpetuseks Washingtoni Kennedy Keskuse kontserdisaalis 5. IV.

PRIIT KUUSK

Kooriedu

Eesti Raadio osales esmakordselt Euroaraadio kooride konkursil "Let The Peoples Sing" ning finaali jõudis ETV laulustuudio tütarlastekoor Aarne Saluveere juhatusel.

12. X Londonis South Banki koorifestivali raames toimuvast finaalis osaleb 10 koori: 3 laste-, 3 noorte- ja 4 täiskasvanute koori kaheksast riigist. Lastekollektiividest pääsesid ETV laulustuudio tütarlastekoori kõrval finaali Riia katedraali koorikooli tütarlastekoor ja Laudate Dominum Poolast.

Uus jazziplaat

26. II esitleti Koppenhaageni Jazzimajas jazztrio The Dynamite Vikings debüüt-CDd "Vikingology". Trio koosseisu kuuluvad eesti kitarrist Jaak Sooäär, rootsi kontrabassist Thommy Andersson ja taani trummar Karsten Mathiesen, külalisena lööb kaasa taani kitarrilend Pierre Dörge. Plaadil kõlab trio liikmete omalooming, mis on inspireeritud progressiivse euroopa jazzist suundumustest. CD andis välja taani jazzplaadifirma Cope Records.

"Jazzkaare" esinejad aastal 2003

14. korda toimuvale jazzifestivalile tulevad esinema silmapaistvad jazzmuusikud 15. maalt. 17. – 27. IV toimuva festivali kava vaata www.jazzkaar.ee! Tänavu täieneb festivali osalevate maade geograafia Lõuna-Aafrika ja Trinidadiga. Kontserdid jõuavad Tartusse, Haapsallu, Viljandisse, Pärnusse, Võruse ja esmakordselt Paidesse ning Põltsamaale. Väljaspool pealinna on 11, Tallinnas 36 kontserti, lisaks veel kümnekond kontserti klubides ning sama palju Tallinna ja Harjumaa koolides.

Tänavusel "Jazzkaarel" on mitmeid uusi tahke. Kunsti ja muusika päeval 19. IV toimuvad tasuta kontserdid heade eesti jazzmuusikute osavõtul Tallinna, Tartu ja Pärnu näitusaalides. Esimaskordsest teelt "Jazzkaar" koostööd klassikalise muusika kollektiiviga, Hortus Musicus esitab kesk-aegset muusikat koos rahvusvahelise löökpillide ansambliga Tanel Rubeni juhatusel. Esimest korda on kavas üritus "Tallinn Underground", mis seob alternatiivse muusika, improvisatsioonilist tantsu ja moodi. Festivali muusikaskaala on taas avar ja põnev: Brad Mehldau, Jan Garbarek ja Richard Bona on tänavuse festivali peaesinejad. Festivali avab 12. IV Sakala keskuses maailmamainega 32aastane USA virtuoos Brad Mehldau. Samal kontserdil astub üles ka eesti jazzpianistide eliit. Norra saksofonisti Jan Garbareki Grupp ja Kammeruni laulja-bassisti Richard Bona ansambel on tagasi kutsutud kui "Jazzkaare" kuulajate lemmikud.

Kontsert "Kurvastuse vägi"

Homme TÜ aulas ja pühapäeval Tallinnas Mustpeade Majas annab kontserdi Taani metsosopran Agnethe Christensen: kõlavad keskaegsed laulud Prantsusmaalt ja Itaaliast ning eesti, rootsi ja ukraina vaimulikud rahvalaulud. Pärast Taani Kuningliku Muusikaakadeemia lõpetamist pühendus Agnethe Christensen varajase muusika õpingutele Andrea von Rami juures Schola Cantorum Basiliensis ja Londonis. Suure kogemustega lauljana ulatub tema repertuaar Euroopa varajasest ja klassikalisest muusikast džässini ning nüüdismuusikani. Ta on osalenud paljude teoste esietekannetel, esinenud tihti ka ooperilaval. Varajase muusika alal on ta teinud koostööd selliste kollektiividega nagu Les Ars Florissant, Concerto Palatino, R. Goebel ja Musica Antiqua Köln, Concerto Copenhagen jpt.

"MAAjalLM" toob

ungarlased ja valgevenelased

Tartu muusikapäev "MAAjalLM", mis aasta tagasi juba äratas talvise rahvamuusikasündmusena tähelepanu, koondub tänavu 14. – 16. III rahvusraamatukogusse Tallinnas (14. III) ja Sadamateatrisse (15. III), lisaks pühapäevane pidu pealinna Von Krahli baaris (16. III).

"MAAjalLM" on muusikapäevad, mis kutsuvad siinseid esitajaid oma rahvamuusikat ja kogemusi võimalikult allikundlikult uueks ja isikupäraseks, maailmas esmakordseks, kuulatavaks ja tantsitavaks muusikaks arendama ja välisesinejaid oma kogemusi pakkuma. Seekord tulevad külla kodumaal ülituntud Ungari ansambel Kaláka (madjarite Kukepillid). Teiseks saabub täiesti üllatav leid Valgevenest, etnotrio Troitsa, vägimehed, kes on oma rahvamuusika kogujad, elushoidjad, suured asjatundjad, aga samas ka loovalt ja väga veenvalt tänaestesse kõladesse toojad. Sadamateatri homme pikk õhtu sisaldab erikõlalisi eesti ansambleid ja muusikuid: Saba&Sarved, Kiritöö, Hannes Kivi jt. Korraldajad usuvad, et Sadamateatri tantsukontserdiklubi keskkonnas sünnib ka uut omakultuuri kasvanud muusikat.

Kontsert Kandlekoja heaks

20. III kell 19 toimub Sakala keskuses kevadkontsert "Pärimusmuusikud Kandlekoja heaks".

8. I põles Raplamaal Kumma külas Rait Pihlapi Kandlekoja pillitöökoda. Tules hävisid tööriistad, tulevaste pillide tarvis kogutud 10 aasta materjalid, 15 vana unikaalset kannelt, mis olid kogutud tulevase kandlemuuseumi jaoks ning osa kandlemeistri valmistatud pille. See, mis hävis, ei olnud ainult töökoda, vaid kogu Eestile oluline kultuurinähtus. Heategevuskontserdi eesmärk on koguda Kandlekoja pillitöökoda taastamiseks raha. Celia Rose ja Jaak Johanson eestvedamisel astuvad lavale meie pärimusmuusika pärlid: Johanson ja Vennad, Eesti Keeled, Elu Õied, Laudaukse Kääsutajad, Wirbel, Virre, Vägilased ja Sofia Joons, Ando Kiviberg, Margus Põldsepp, Tuule Kann, Pille Karras. Kõik muusikud, näitlejad ja kontserdi korraldajad osalevad projektis tasuta. Loodetavasti saab kandlemeistri rahvamuusikutest sõprade peal sündinud ideest alguse hea kontserdisari, mis korra aastas tõmbab laiemalt tähelepanu pärimusmuusikale. Loodame kujundada traditsioonilise pärimusmuusikat laiemalt toetava ja propageeriva heategevuskontserdi, võttes igal aastal fookusse mõne kindla rahvapilli.

Parimad vokalistid Tartus

21. III kell 19 toimub Tartu Vanemuise kontserdimajas järjekordne vokaalfestival "Estvokaal", Eesti parematele noortele solistidele ja vokaalansambelitele mõeldud võistlus. Üritust korraldab 2000. aastast vokaalansambel Noorkuu, kes esineb ise üritusel konkursiväliselt. Finaalvõistlusel Vanemuise kontserdimajas osaleb tänavu 12 solisti ja 7 vokaalansamblit, kes kõik läbinud suhteliselt range eelvooru.

Võistlusel ei tohi kasutada elektrilisi saatetulle ega fonogramme, seega peab kõik olema ehe ja otse lavalt esitatav. Need tingimused toovad esile artistide tegelikud vokaalsed võimed. Võistlejad esitavad kaks laulu, millest üks peab olema eesti helilooja kirjutatud ning eesti keeles esitatud propageerimaks eesti muusikat. Vokaalansamblitele on kohustuslik esitada üks laul *a cappella*. Žürii esimeheks on lubanud tulla Eesti Kooriühingu juhataja esimees Aarne Saluveer. Seega tuleb põnev ja huvitav õhtu, kuhu kõik laulusõbrad on oodatud.

Programm "Süvamuusika ja

muusikaalaste trükiste väljaandmine"

Vastavalt Eesti Muusikanõukogu ja kultuuriministeeriumi koostöölepingule on ministeerium delegerinud ja EMN võtnud endale programmi "Süvamuusika ja muusikaalaste trükiste väljaandmine" toetuste jaotamisega seotud kohustused.

8. II käskkirjaga moodustas kultuuriminister komisjoni koosseisus Peep Lassmann (esimees, EMNi president), Olav Ehala (EHL), Jüri Leiten (Tallinna Filharmoonia), Marje Lohuaru (Eesti Interpreetide Liit), Marko Lõhmus (Pärnu Linnaorkester), Arne Mikk (Rahvusoper Estonia), Margit Peil (Kultuuriministeerium), Toomas Siitan (EMA), Timo Steiner (Eesti Muusika Infokeskus), Jaan-Eik Tulve (Eesti Muusikafestivalid), Andres Uibo (Eesti Kontsert). 6. III toimus komisjoni koosolek. I jaotuseks (21. veebruariks) laekus 40 taotlust kogusummas 1 289 805 krooni. Komisjon esitab oma ettepanekud toetuste eraldamise kohta kinnitamiseks kultuuriministrile. Toetuse saajad avalikustatakse aprilli alguses. II jaotuse taotluste esitamise tähtaeg on 21. VIII.

JAANUS HEINLA

Kalli Sein. Öngu. Sulatus. 2003.

Jää ja klaas Tallinna Linnagaleriis

12. III avati Tallinna Linnagaleriis Fred Jüssi, Kalli Seina, Tiina Sarapu ja Maret Sarapu näitus "Jää, jää!".

Kolme klaasikunstnikku Kalli Seina, Tiina Saraput ja Maret Saraput seob ühine kunstihariduslik taust EKA klaasikunstiosakonnas ning viimastel aastatel ka oma klaasikunsti ettevõttes OÜ Ideeklaas. Ka nende hoiakud on õige ühesugused: pieteeditunne looduse vastu, maailma ühtsuse, seotuse, süsteemsuse tunnetamine ning armastus klaasi kui imelise materjali, reaalse ja irrealse piiriala vastu. Kuid väljapanekut "Jää, jää!" poleks olnud loodus-fotograafi, innuka looduse propageerija ning, mis kõige olulisem, elu puhtuse ja järjepidevuse austaja Fred Jüssi. Ühel pedagoogikaülikooli loengul Fred Jüssi jäaslaide ja fotosid nähes said klaasikunstnikud nagu ilmutuse: kõikvõimalikud klaasistruktuurid, mida nad olid keeruliste tehniliste võtetega saavutanud või alles saavutamas, on looduses alati olemas olnud. Tehnitsistliku, medialiseerunud maailma müra on nüristanud meie meeled ja nõrgendanud võimet mikroskoopilises fragmendis tervikut näha. Nii ongi "Jää, jää!" üks võimalikest jäaslaidide, -fotode ja klaasi sümbioosidest, mida saadab tagasihoidlik punariina hääl.

REET VARBLANE

Kuulbuschi mustrid

29. märtsini on G-galeriis vaadata Aime Kuulbuschi isiknäitus "Mustrid ja veel midagi... II"

Teenekas skulptor eksponeerib seekord kipsist ja pronksist reljeefe. Kipsreljeefid "Muster" moodustavadki näituseruumi seintel dekoratiivseid pindu, millele ilu- ja eluõiguse annab lihtsate kujundite kombineerimine ja rütm. Kunstniku kindlakäelisus ulatub kujundil põhineva reljeefi loomisest mustri- lise pildimängu kaudu näituse üldkujunduse allutamiseni mustrimõttele. Väiksem näitusepool on pronksreljeefide päralt ühisnimetuse "Tsitaat" all. Tsiteerib aga kunstnik iseennast, kasutades varem modelleeritud teoste fragmente. Need on portreed fragmentid, seega konkreetsete inimeste näovormide tsitaadid. Ajakestvasse materjali põlistatud tsitaadid moodustavad näitusepildis samuti isepäise mustri, kuid mõjuvad samas ka nostalgilise meenutusena ajast, mil Kuulbusch oli eesti parimaid ja viljakamaid portretiste. Näitus on kavakindlalt tervik, mis jätab õhku küsimuse võimalike valikute suhtes. Käänukoht kunstniku loometeel on mõjuvalt märgitud – mis edasi? Vahel sekkutakse tekkinud kunstiruumi karmil väel: näituse avamise eel langesid ühelt seinalt reljeefid maha. Elutõde muutis ilutõde mustrit, tekkinud kunstitõde põhines kaose ja korra kontrastil, et seejärel kunstniku mõtte kohaselt jälle järk-järgult harmoonilisuse poole kulgeda. *Panta rhei.*

JÜRI HAIN

► 7. III avati Kastellaanimaja galeriis Kelli Kagovere graafika näitus "Viikingistiilis". Kelli Kagovere (1952) on viimastel aastatel töötanud palju Taanis ja saanud impulsse vanadest ruunimärkidest. Ruunikividele, keraamikale, ehetele, tööriistadele jne.

kantud ornamentikast on ta arendanud isikliku viikingistiili. Staatilisi ruunimärke on kunstnik oma värvirikastel ja dünaamilistel lehtedel töödelnud, näidanud neid sageli liikumises, põhjendades seda aja kulgemisega. Programmilisusest hoolimata mõjuvad Kagovere tööd looduselähedaselt ja märguliselt. Näituse kuraator on Anne Lõugas.

► 5. III avati rahvusraamatukogu V korruse galeriis Tarvo Aro Metti klaasinäitus "Mustri ilu". Väikese väljapanekuga tutvustab autor oma viimaste aastate loomingut. Eksponeeritud on lai valik vitraaže ja mõned tarbekunstiesemed. Tarvo Aro Mett (s. 1970) elab Hageris ja töötab vabakutseliseks. Ta on õppinud mitme kunstniku käe all joonistamist, maalimist, keraamikat ja klaasikunsti.

► 7. III avati rahvusraamatukogu VI korruse galeriis Ants Heina koostatud fotonäitus "Mõisate Eesti". Enamik näitusest on koostaja pildistatud, kuid tänapäevaste ülesvõtete kõrval saab näha vanade mõisavaadete reproduktioone. Eesti Instituudi egidi all toimuv näitus rändab edasi Sakamaale ja Rootsi, mistõttu pole keskendunud vaid mõisahoonete arhitektuuriliste lahenduste uurimisele, vaid vaadeldud ka nende sotsiaalmajanduslikku rolli. Väljapaneku on kujundanud Aadam Kaarma disainifirmast Labor.

► 7. III avati Ühispanga galeriis laste omaloomingu võistluse võitjate näitus "Kõik on kokku unenägu". Vanalinna Hariduskolleeegium korraldab laste omaloomingukonkurssi 1997. aastast peale. Laiema avalikkuse tähelepanu all on üritus aga kolmandat aastat, kui hariduskolleeegiumi kunstimaja on koostöös Hausi galeriiga toonud laste loodu professionaalse kunsti keskkonda. Nii Ühis- panga kui ka Hausi galerii viivad näitust läbi heategevuslikus korras, võttes enda kanda nii näituse korraldamise kui ka avamise kulud.

► 5. III avati Tallinna kunstikooli fuajees (Kevade tn. 4) kunstõpetaja Leena Kuutmaa ja Urmas Orgusaare õpilaste tööde näitus. Väljapanek on koostatud 2002. aasta suvel Ruhnu saarel, Luun- jas ja Häädemeestel valminud suvepraktika töödest. Maastikke, talumaju, Ruhnu puukirikut ja mereäärset miljööd on maalitud ja joonistanud 12 – 18aastased autorid. Lennukaid värvilisi pilte saadavad tekstid laste meenutustega suvisest maailmest ja joonistamisest. Tegemist on juba teise näitusega Tallinna kunstikooli hiljuti renoveeritud ja kaasaegse galeriivalgustuse saanud fuajees. Näitus on lahti kuni 14. IV. Tallinna kunstikool on avatud E – R kl. 14.30 – 19.30 (koolivaheajal suletud).

Malini mälestusõhtu

Homme kell 18 oodatakse Tartu Kunstimaja väikesesse galeriisse kõiki, kes tahavad mäletada Ilmar Malinit.

Malin on meie kultuurilukku jäänud eelkõige kui sürrealismi järjepidevaim viljeleja eesti maal, joonistuses ja assamblaažis-installatsioonis. Kuid selgelt sürrealismiga haakuva kõrval kõneldakse ka kunstniku makrokosmoseperioodist ja portreedest. Öhtut juhivad Ants Juske ja Jaan Malin. Sõna saavad Raivo Kelomees, Enn Tegova, Vaino Vahing, Hando Runnel, Ain Kaalep. Üritust ilmes- tavad erakogudest korraks avalikkuse ette toodud Ilmar Malini tööd.

► Täna kell 17 oodatakse kõiki Dieter Peterseni näituse külastajaid, kes täitsid loosisedeli Tartu Kohvrigaleriisse näituse pidulikule lõpetamisele. Välja loositakse ööbimine Tallinna Grand Hotellis kahele koos öhtusöögiga, Saksa saatkonna kingitud hinnaline kunstialbum "Der Rhein. Kunstland- schaft Europas", kaks lõppeva näituse pilti, Dieter Peterseni autogrammiga näituse plakatid ja Chris- tian Ivar Hammerbecki kunstikaartide komplektid. Looside tõmbamine on usaldatud Tartu abilinnapeale Laine Jänesele, kes auhinnad ka võitjatele üle annab.

Mooste külalisstuudio uued asukad

Märtsipäike on meelitanud Mooste külalisstu- diosse (MOKS) selle aasta esimesed külalis- kunstnikud: Hongkongi kontseptualisti Jjoey Luk Pui Mani ja nomaadist Ameerika video- ning helikunst- niku John Grzinichi.

Jjoey Luk Pui Man sai eelmisel aastal bakalau- reusekraadi Hongkongi ülikoolis (City University of Hong Kong) loova meedia (*Creative Media*) erialal; ta kasutab oma keha kui kunstiteose toomaterjali. Noore hongkonglanna loominguga saab lähemalt tutvuda tema koduleheküljel: <http://bite.to/the>. Grzinich väisas Moostet lühikest aega eelmise aasta oktoobris ja esines siis tunniajase video- ja heliprojektiga Tartu Kunstimaja monumentaalga- leriis. Viimased kaks aastat on Grzinich eksperim- menteerinud digitaalvideoga ja katsetanud video kui ka heli integreerimist ühes teoses. Audio ja video on talle keskkond, kus avastada tajutavat müra, mis, arenedes läbi kihtide dünaamilise koosmängu, tekitab vaatajais isiklikke tõlgendusi ja kujutlusi. Vt. veel: <http://www.kaon.org/~jgrzi- nich/>. 17. – 23. III viib Grzinich Moostes läbi nädalase digitaalvideo *workshopi* kunstnikele ja kunstiuüliõpilastele.

► Kuni 28. III on Rakvere Kesklinna galeriis vaa- data mitmekülgse harrastuskunstniku ja luuletaja Hilda Elisabeth Saaremäe (s. 1918) näitus "Helid ja kajakad". Pika loomeea vältel on ta viljelenud nii õlimaali kui akvarelli, graafikat, tema loomingulises biograafias on leidnud koha ka skulptuur, puulõike- ked, rüüvaibad jpm. Saaremäe töid iseloomustab selgelt isikupärane maailmanägemine ning siiras ja vahetu suhtumine ainesesse, tänu millele need ületavad pelgalt lokaalse tähenduse.

Arraku maalid Berliinis

Kuni 1. V on Berliinis Eesti saatkonnas vaadata Jüri Arraku esinduslik näitus "Ülestõusmine".

Väljapanek, nagu juba nimetuskki osutab, on õige mitmetähenduslik. Näitus avati Eesti Vabariigi aastapäeval, näituse lahtioleku aega jäävad lihavõttepühad ning näituse vanim, 1979. aastal maalitud ja ühtlasi ka võtmetöö kannab nimetust "Ülestõusmine". Kokku on väljas 20 maali, enamik neist on valminud viimasel paaril aastal. Kuid Berliini väljapanek pole ainus Jüri Arraku aktiivse näitusetgevuse märk. 9. III lõppes Tartus Eesti Rahva Muuseumis kunstniku retrospektiivne väl- japanek, eksponeeriti peamiselt kunstniku 1970ndate ja 80ndate loomingut.

R.V.

► Laika, Belka & Strelka võitsid Tartu Jaani kiriku sisekujunduse võistluse. Kokku laekus Tartu Jaani kiriku sisekujunduse konkursile 7 tööd, millest võistlustingimustele vastas 6. Žürii koosseisus Vello Asi, Kaur Altoa, Anneli Randa, Udo Tiirmaa, Wilhelm Poser, Pille Lausmäe ja Juhani Jaeger otsustas välja anda I ning III preemia. I preemia (50 000 krooni) anti Tallinna disainibüroole Laika, Belka & Strelka (Malle Jürgenson, Tea Tammelaan ning Krista Lepland) märgusõna "Ote" all esitatud tööle ning III preemia (30 000) sisearhitektide Aet Seire ja Marje Karu ning graafilise disaineri Taavi Torimi märgusõna "Vaata ja näe" all esitatud tööle. Žürii üksmeelsel arvamusel vastas võidutöö kõige paremini konkursi tingimustele.

► 2003. aasta maikuu viimastel päevadel avatakse Tallinna Kunstihoones näitus "Kättevõt- mise asi", mis on üle aastate esimest korda tarbe- kunstiharudis hõlmav näitus selles paigas. Näi- tusele ei oodata tarbekunstigaleriide müügiiriuileile sobivat pudi, vaid värsket, energilist, sisukat, pro- fessionaalset tarbekunsti. Oodatud on ka objekti- ja esemekunstilaadsed teosed, mis ei pruugi mahtu- da tarbekunsti alla. Näituse teema võiks inspireeri- da kolme- või enama(!)mõõtmelisel mängu aine ja sõnaga. Esinemise soovist palun teatada lähinä- dalate jooksul (soovitatavalt 17. märtsiks) meilitsi: maargau@solo.ee või kirjalikult Eesti Kunstnike Liitu (ümbrikule lisada "Kättevõtmise asi").

EMAKEELEPÄEV

► Tallinna Pedagoogikaülikooli aulas toimub täna algusega kell 12 emakeelepäeva kõnekoosolek "Sõna ja võim". Ürituse avab TPÜ rektor prof. Mati Heidmets ning tähtpäevakõne peab prof. Toomas Liiv. Ettekannetega esinevad Kristjan Rääk, Katrin Aava ja Reet Kasik, vaadeldakse näiteks propagan- da osakaalu erakondade ajalehtedes ning valimisi kui kommunikatsioonikampaaniat. Kõnekoosolekul antakse üle ka Jakob Prantsu nim. stipendiumid.

► Täna kell 14 avatakse Eesti Akadeemilise Raa- matukogu fuajees näitus "Eesti uue põlvkonna teadlasi IV: keeleteadus". Kell 14.30 toimub vestlusring "Keelehoiakud ja nende kujundamine" konverentsisaalis. Diskussiooni juhib TPÜ profes- sor Martin Ehala.

► Eesti Üliõpilaste Selts ja Emakeele Selts korral- davad täna kella 15 – 18 Eesti Üliõpilaste Seltsi saalis (Tõnissoni 1, Tartu) emakeelepäeva kõne- koosoleku teemal "Emakeel ülikoolis". Kavas on järg- mised ettekanded: Ain Kaalep, "Emakeel ja harit- laskond"; Jüri Valge, "Eesti keele arendamise stra- teegia ja ülikool"; Kersti Lepajõe, "Emakeel ema- keelses ülikoolis"; Piret Toomet, "Eesti keel ja kultuur välisülikoolides"; Nikolai Kuznetsov, (Komimaa), "Komi keel: olevik ja tulevik"; Øyvind Rangøy, (Norra), "Norra keel Norras – emakeel isamaal".

► Täna kell 14 tähistatakse Eesti Kirjandusmuu- seumis (Vanemuise 42) emakeelepäeva. Tänavu- ne emakeelepäev on kantud Kreutzwaldi aasta meeleoludest. Oma teekonda alustab kirjandus- muuseumis valminud rändnäitus "Kreutzwaldi sa- jand". Näitust esitlevad autorid Kristi Metste, Marin Laak ja Peeter Laurits. Täna möödub 100 aastat teeneka Kreutzwaldi-uurija Liis Raua sünnist. Kir- jandusteadlast ja lastekirjanikku, Eesti Kultu- uriloolise Arhiivi teadurit ja juhatajat meenutab Heino Räm. Avatakse näitus "Liis Raud 100". Kristian Jaak Petersoni sünniaastapäeva puhul on võimalik taas näha Petersoni käsikirjalist pärandit. K. J. Petersoni materjalidest kirjandusmuuseumis räägib Piret Noorhani.

► Soomes 1920. aastal loodud Alfred Kordelini Sihtasutuse juurde 1994. aastal moodustatud Eesti fondil on saanud traditsiooniks jagada ema- keelepäeva eel (sedapuhku juba üheksandat korda) stipendiume Eestis tegutsevatele eesti keele ja teiste soome-ugri keelte uurijatele ning soome kirjanduse eesti keelde tõlkijatele. Tähtjaks oli fondile laekunud 13 taotlust kokku 11 747 eurole. Helsingi 7. III koosolekul otsustas fondi komisjon koosseisus professor Seppo Suhonen (esimees), sihtasutuse tegevjuht Hannu Heikkilä (mõlemad Soomest), kirjandusteadlane Piret Viires ja allakir- jutanu anda käesoleval aastal välja abirahad all- pool nimetatud isikutele seoses järgmistega: TPÜ assistent Reli Argus – uurimus "Keelelis- pragmaatiline areng: kolmikud ja üksik laps" (500 eurot), TÜ dotsent Heinike Heinsoo – vadia keele olukorra uurimine (400 eurot), EKI teadur Marja Kallasmaa – "Lääne-Eesti loodus- ja viljelusnimed" uurimus (400 eurot), TPÜ assistent Krista Kerge – osalemine Barcelona foneetikakongressil (495 eurot), TÜ lektor Kersti Lepajõe – osalemine keeleteaduse päevaldel Joensuu (595 eurot), EKI haldusdirektor Meelis Mihkla – osalemine Barce- lona foneetikakongressil (500 eurot), bibliograaf Mare Onga – bibliograafia "Soomes-ugri keeletea- dus Eestis 2001 – 2003" koostamine (700 eurot), TÜ doktorant Heili Orav – uurimus inimese iseloomu kohta käivatest omadussõnadest eesti keeles (500 eurot), EKI assistent ja TPÜ magist- rant Maria-Maren Sepper – uurimus "Vahendatuse väljendamine eesti kirjakeeles saja aasta lõikes (refereerimist väljendavate kaassõnade grammati- kaliseerumine kõnelemisvõrde baasil)" (500 eurot), terminoloog Epp Ehasalu – Hannu Mäkelä lasteraamatu "Pönttölän väkeä" tõlkimine eesti keelde (800 eurot).

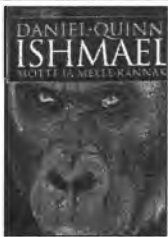
Esmaspäeval, 10. III austati Estonia talveaias meie levimuusika *grand old man*'i Valter Ojakäär, kes tähistas sel päeval oma 80. sünnipä- va. Juubilari laule esitasid G. Otsa nim. Tallinna Muusikakooli jazz-pop

osakonna õpetajate Mare Väljataga, Elo Toodo-Jakobsi ja Kare Kauksi õpilased ning ansambel Jürmo Eespere juhendamisel. Auväärset juu- bilari olid tulnud õnnitlema sõbrad, kolleegid, tuttavad.

Täna kõiki õnnitlejaid, kes pidasid mind mees mu 80. sünnipäeval! Eriline tänu korraldustoetuse eest Raadiole, Eesti Heliloojate Liidule, Eesti Kultuurkapitalile ja G. Otsa nim. Tallinna Muusikakoolile.

Lugupidamisega, Valter Ojakäär

RAAMATUTUTVUSTUS

Daniel Quinn
ISHMAEL

Mõtte ja meele rännak. Igatahes kuulub see raamat mingi laadi öko filosoofia alla; igatahes õpetab siin telepaatiliste võimetega gorilla minategelasele üht-teist maailma kohta; igatahes on see kirjutatud ladusas keeles ja haaravalt. Inglise keelest tõlkinud Toomas Trapido. Toimetanud Irja Pärnapuu, kujundanud Kristjan Mändmaa. Varrak, 2003. 220 lk.

Mart Kivastik

KUI SA MIND EI ARMASTA, ÄRA MINE ÄRA

Kivastiku jutukogu. Parju toredate nimedega tegelasi: Olku, Kribu, Nults, Väints jne. Palju argiabsurdi, isegi naturalismihõngu. Tasub lugeda küll. Kujundus ja küljendus Mali Vahtre. Tartu, 2003. 192 lk.

Artur Vahter

KUI MINA ALLES NOOR VEEL OLIN

Mälestuspilte karjapõlvest, koolitee algusest, õppimisest algkoolis, Rakvere Õpetajate Seminaris ja Tallinna Konservatooriumis, kohustuslikust kaitseväge teenistusest ning kutsetööst algkooliõpetajana. Artur Vahter, 2003. 241 lk.

Artur Vahter

KONSTANTIN TÜRNPÜ

Põhjalik käsitus mitmekülgse muusikamehe elust, loomingust, tööst orelkunstniku, helilooja, koorijuhina. Lisaks helitööde nimestik, noodinäited, fotod. Toimetanud Monika Topman, kaane kujundanud Kuulo Vahter, noodigraafika Jüri Valkonen, Rines Takel, SP Muusikaprojekt, küljendanud Maarja Kasema. Eesti Muusikaakadeemia, 2003. 200 lk.

Artur Vahter

EESTIKEELSE MUUSIKATERMINOLOOGIA KUJUNEMINE JA ARENG

Uuritud on tänapäeval kasutusel muusikatermiinide kujunemist ja arenguteed. Esindatud on üle 60 muusikaraamatu autori, kes on andnud panuse eesti keelse terminoloogia arengusse. Toimetanud Maris Valk-Falk. Scripta Muscialia, 2003. 92 lk.

TEATER. MUUSIKA. KINO 2003, nr. 2

Käesoleva aasta teise Teater. Muusika. Kino filmiosas saab Kristiina Davidjantsi ja Mihhail Rõklini vahendusel ülevaate noorelt hukkunud Venemaa filmirežissööri ja näitleja Sergei Bodrovi loomingust. Teatriosas leiab põhjalikumalt käsitlust Bernard-Marie Koltési näidend "Robert Zucco", rubriigis "Mõttevaramu" tutvustab Peeter Torop vene filosoofi ja esteetikut Aleksei Lossevit, muusikaosas jätkab Toomas Velmet eelmises numbris alustatud sissevaadet eesti muusika tšellokontsertide traditsiooni jpm. Peatoimetaja Madis Kolik.

Erik Tohvi

KASEVÄLJA

Pealtnäha loetav realistlik maaelutükk, jätk romaanile "Kollaste lehtede aegu". Toimetanud Linda Uustalu, kujundanud Mari Kaljuste (kaanel Epp Maria Kokamäe akvarell). Varrak, 2003. 263 lk.

Asko Künnap

JA SISALIKUD VASTASID

Kolmes kirjas (Bodoni, Gill Sans, Kosmos 3). Giambattista Bodoni tüpograafiakäsiraamatu remake luulekoguna. Arvatavasti üks ilusam Eesti luuleraamat, seda õige mitmes võttes. Siin on väga palju ka salateadust. Selles raamatus ei ole kasutatud sõnu "postmodernism", "diskursus" ja "paradigma". Näo Kirik, 2003. 66 lk.

Diagrammil seisab Shinkmani probleem aastast 1903. Valged: Kd3; Vh4; Of2 ja g2; Ea2, a3, a4. Mustad: Ka5; Ea6. Matt kolme käiguga.

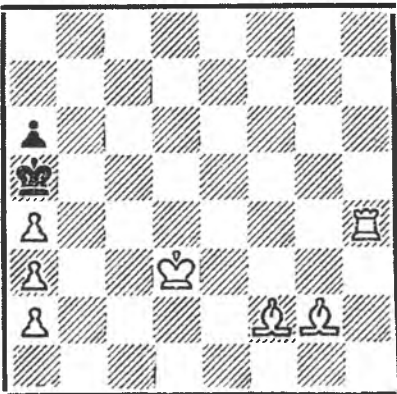
Lisaküsimus: mis aastal meie praeguse kalendri järgi andis José Raúl Capablanca Tartu Werneris simultaani?

Lahendus palun saata kolmapäevaks: tarmo@sirp.ee

7. III Sirbis antud ja Lenini poolt kõrgelt hinnatud etüüdi lahendasid (1. Of6 d4 2. Re2 a1L 3. Rc1! La5. 4. O:d4 jne.) õigesti:

Ants Aaslav	(4)	Ants Siirus	(7)	Kalju Soo	(7)
Ilmar Aasmets	(8)	Tõnu Sild	(2)	Enn Tali	(3)
Paul Korroviits	(10)	Avo Sirp	(8)	Hindrek Tamvelius	(10)
Kadri Kõusaar	(6)	Lauri Sirp	(9)		

Matt kolme käiguga

RAAMATUKAUPLUS

► KRISOSTOMUS

RAAMATUTE TELLIMINE VÄLISMAALT www.kriso.ee

Suurima valikuga on-line-raamatukauplus Eestis – üle 1,5 miljoni nimetuse iga päev, 24 tundi ööpäevas. Külastajatele avatud Tartus Küttri 16, E – R kl. 10 – 18, tel. 07 441 627, faks 07 423 345. e-post: kriso@kriso.ee

► APOLLO RAAMATUKAUPLUSED

Tallinnas Viru 23 avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 18, P kl. 11 – 16.

Tartus Ülikooli 1 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Pärnus Riiu 41 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Internetikauplus www.apollo.ee Eesti- ja võõrkeelsete raamatute, kunsti- ja kirjatavete müük. Raamatute tellimine välismaalt. Iga nädal sooduspakkumised. ISIC- ja ITIC-kaardi omanikele 5%ne soodustus kõigilt ostudelt. Klienditugi (0)654 8485, e-post: info@apollo.ee

► EURO PUBLICATIONS

Tallinnas Eesti Kunstiakadeemia majas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 17. Müügil raamatud inglise, eesti, vene jt. keeltes, noodid, postriid jm. Info müügil olevate raamatute kohta ja tellimine tel. 661 2210, faks 626 7121, e-post: epeou@online.ee, www.europublications.ee

► AS ALLECTO

Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 11 – 16. Inglise-, saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse õppematerjalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed, postkaardid ja kalendrid. Aastaringised sooduspakkumised. Tel. 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post: allecto@online.ee

► BUKINIST J. Hammer: www.oldbooks.ee (reaalruumis Voorimehe 9, Tallinn)

► MAURUSE RAAMATUKAUPLUS

Tallinnas Sõpruse pst. 179 avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. Müügil laias valikus eesti- ja venekeelseid raamatuid, kontori- ja koolitarbeid, lõngad, niidid jms. käsitööhuvilistele ning majapidamiskaubad. Tel. 652 9613.

► LOGOSE RAAMATUTUBA

Tallinnas Toompuiestee 23 avatud E – R kl. 10 – 17. Müügil kristlik kirjandus. Tel. 661 3713, <http://www.logos.ee>, e-post: logos@logos.ee

► TARTU ÜLIKOOI RAAMATUPOOD

Tartus Ülikooli 11 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 16. Esimesel korrusel lastekirjandus, ilukirjandus ja kantsleikaup, teisel korrusel erialane ja teaduskirjandus, kunstialbumid ja võõrkeelse kirjanduse tellimine. Tel. (07) 441 102, faks (07) 441 465, <http://www.ut.ee/Raamatupood>, e-post: bookshop@ut.ee

TARTU KÕRREM KUNSTIKOOL

kuulutab välja konkursi **dotsendi** (osakonnajuhtaja) ametikohtade täitmiseks **alates 27.08.2003:**

- mööbli kujundamise ja restaureerimise dotsent kuni 31.08.2008
- nahakunsti dotsent kuni 31.08.2008
- maalimise ja maaligute restaureerimise dotsent kuni 31.08.2008

kuulutab välja konkursi järgmiste ametikohtade täitmiseks **alates 01.09.2003:**

- arvutigraafika osakond
- erialaainete lektor (0,5) kuni 31.08.2008
- erialaainete lektor (0,15) kuni 31.08.2008
- digitaalvideo lektor (0,15) kuni 31.08.2008
- 3D graafika lektor (0,15) kuni 31.08.2008

- fotograafia osakond
- erialaainete lektor (0,25) kuni 31.08.2008
- erialaainete lektor (0,15) kuni 31.08.2008

- skulptuuriosakond
- eriala ajaloo lektor (0,15) kuni 31.08.2008

- tekstiilkunsti osakond
- teoreetilise ja praktilise kangatehnoloogia lektor (0,5) kuni 31.08.2008

- üldainete keskus
- maalimise lektor (0,3) kuni 31.08.2008
- värvusõpetuse lektor (0,15) kuni 31.08.2008

Konkursist osavõtuks esitada **28. märtsiks**

- Tähe 38b, 50103 Tartu
- * kirjalik avaldus
- * elulookirjeldus (sh. ülevaade loomingulisest või teadustegevusest)
- * kõrgharidust või teadus- või kutsekraadi tõendava dokumendi koopia
- * muud kandidaadi arvates olulised materjalid.

Täpsem teave

tel. 07 309 812, 309 822, 051 09 656.

Ülikooliseaduse § 36, lg. 2; § 37, lg. 1

Rakenduskõrgkooli seadus § 23, lg. 2, 3

Näidisloengu vorm (loeng, seminar, praktikum) ja teema lepitakse kokku vestlusel. Näidisloengute

ajakava kooli veebilehel www.art.tartu.ee.

Aino Põldra 1. VIII 1923 – 5. III 2003

Teatame kurbusega, et raske haigus viis jäädavalt kaasa sisearhitekt Aino Põldra. Tema loomingus on julgust ja monumentaalsust. Lõpetanud sisearhitektuuri eriala Tallinna Riikliku Tarbekunsti Instituudi esimeses lennus 1949, kujunes tema loometee mitmekülgseks. Loomeperioodi algul kujundas ta unikaalmööblit, näitusi ja interjööre (ajaloomuuseum Pikas tänavas, Kunstifondi Kombinaadi müügisalongid, Linnamuuseumi klaasisaal). Edaspidi lisandusid Venemaale loodud suurejoonelised interjöörikujuandused. Nende aktseptsioon

klaasdetailidest valgusobjektid, mis hämmastavad oma monumentaalsuse ja pidulikkusega. Hiljem on ta loonud arvukalt autoritehnikas õnnitluskaarte. Aino Põldra viimaseks ja suuremaks tööks jäi E. Lenderi gümnaasiumi mälestusraamatute kujundamine, millele ta kooli vilistlasena pühendas palju hingejõudu. Aino Põldra kunstnikusisust iseloomustas nõudlikkus oma loomingu suhtes ja kiindumus oma erialasse.

Eesti Kujunduskunstnike Ühendus, Eesti Kunstnike Liit

Ingrid Sarv 24. II 1931 – 6. III 2003

6. märtsil lahkus Eesti nimekas vanema põlve folklorist Ingrid Sarv, kes sündis Otepääl Pilkuse vallas Alakülas. Pärast eesti filoloogi kutse saamist Tartu ülikoolis 1955. a. töötas ta lühemat aega õpetajana, astus 1957. a. aspirantuuri rahvaluule erialal ning kaitses 1964. a. kandidaadiväitekirja "Eesti kõnekäändude alaliikidest ja funktsioonidest". Põhiosa Ingrid Sarve teadlasteest on seotud tuntud Soome folkloristi Matti Kuusi algatatud rahvusvahelise suurprojekti "Põhja-Euroopa rahvaste ühised vanasõnad", mis käivitus 1964. a. Projekti eeltöödena valmisid viieköiteline akadeemiline väljaanne "Eesti vanasõnad" (1980 – 1988), samuti vadja, liivi ja vepsa vanasõnade ammendavad teaduslikud publikatsioonid. Ingrid Sarve õule langes peagi Eesti töörihma juhi raske ja vastutusrikas roll, mida ta täitis ennastsalgava missioonitundega. Töö esimene faas lõppes suurteose "Proverbia septentrionalia" ("Õhtumaa vanasõnad") publitseerimisega

maineka folkloristikasarja Folklore Fellows' Communications 236. numbrina 1985. aastal. Hiljem uuris Ingrid Sarv pärisnimede esinemust eesti vanasõnades ja kõnekäändudes ning osales lühemat aega eesti mõistatuste akadeemilise väljaande ettevalmistamisel ja läänemere-soome ühisvanasõnade jätkuprojekti. Ingrid Sarve teine suur panus eesti folkloristikasse on Emakeele Seltsi rahvaluule sektsiooni juhtimine aastail 1975 – 1988, mil rahvaluule sektsiooni töö edenes hüppeliselt niihasti osavõtjate arvu, koosolekute regulaarsuse kui ka neil peetud ettekannete hulga ja taseme poolest. 1980. aastail ulatusid rahvaluule sektsiooni ettevõtmised rahvusvahelisse dimensiooni. Mälestus Ingrid Sarvest, teenekast humanitaarist, alati heasoovlikust ja abivalmis töökaaslasest jääb meid saatma alati.

Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu ülikool, Eesti Keele Instituut, Emakeele Selts, Akadeemiline Rahvaluule Selts

KONTSERT

EESTI KONTSERT

L. 15. III kl. 19. Valga kultuuri- ja huvialakeskuses, K. 19. III kl. 18. Kuressaare kultuurikeskuses "Uno Naissoo – 75". Marko Naissoo kvintett. Marko Naissoo (loolkpildid), Mihkel Mälgand (basskitarr), Jorma Toots (klaver), Mihkel Metsala (trompet), Ivo Lille (saksofon), Kaire Vilgats (laul). Uno Naissoo pojapoeg Marko Naissoo esitab koos oma kvinteti ja solist Kaire Vilgatsiga Uno, Tõnu ja Marko Naissoo laule ning instrumentaalpalu.

R. 14. III kl. 19. Estonia kontserdisaalis, L. 15. III kl. 19. Pärnu kontserdimaja kammersaalis "Upbeat". Klaveritrio Fratres: Mikk Murdvee (viul), Kristjan Saar (tsello), Sten Lassmann (klaver). Kavas Siimeri uus teos, Šostakoviči Trio nr. 2 e-moll op. 67. Ingela Bohlin (sopran, rootsi), Tove Dahlberg (metosopran, rootsi), Eerik Skarby (klaver, rootsi). Kavas Poulenc, Fauré, Delibes, Stenhammar, Fernström, Koch, Saint-Saëns, Rosenberg, L. 15. III kl. 16. Väravatornis "Väravatorni muusika". "Tae-vane ja maine armastus" Hortus Musicus. Kunstiline juht Andres Mustonen. Rüttilite ballaadid ja pillilood armastatud daamide, looduse jumalikule ilule ja kõige loojale XII – XIV sajandi truuaaridelt ja trubaduuriidelt Prantsusmaal.

L. 15. III kl. 16. Ruusa kultuurimajas, P. 16. III kl. 17. Tõrva kirik-kammersaalis Schuberti-Liszi "Luigelaul". Lauri Väinmaa (klaver), Aarne Üksküla (tekst). Kavas Liszi transkriptsioone Schuberti laulusõulikest "Luigelaul", "Talvine teekond", "Ilus mõldrimeu".

P. 16. III kl. 16. Estonia kontserdisaalis lastekontsert "Emakeelepäev". Üks isearaline laulu ja kõne pidu saab dr. K. A. Hermannit auks olema. Eesti Rahvuseeskoor. Helitööde juhataja Ants Soots. Kõneleja Alari Tamm.

P. 16. III kl. 16. Tartu linnamuuseumis "Linna muusikud linnamuuseumis". "Vaiki odalisk". Oksana Sinkova (fiid), Tanel Joamets (klaver). Kavas Piazzolla Kuus tango-etiüüdi soolofiidile, Sumera "Vaiki odalisk", Jolivet "Loitsud" soolofiidile, Paganini "Kapris", Poulenci Sonaat fiidile ja klaverile.

P. 16. III kl. 19. Viljandi kultuurimajas, T. 18. III kl. 19. Tallinna raekoja Anna-Liisa Bezrodny (viul), Jelena Fomina (klaver). Kavas Beethoveni Romanss F-duur op. 50, Beethoveni Sonaat nr. 8 G-duur op. 30 nr. 3, Chaussoni "Poem", Elgari Sonaat op. 82.

E. 17. III kl. 15. Vanemuise kontserdimajas lastekontsert "Kaleidoskoop – värvilisi pildikesi teatri- ja muusika-loost". V. pilt. Emakeelepäev. Üks isearaline laulu ja kõne pidu saab dr. K. A. Hermannit auks olema. Eesti Rahvuseeskoor. Helitööde juhataja Ants Soots. Kõneleja Alari Tamm.

MINI esitleb: T. 18. III kl. 19. Vanemuise kontserdimajas, K. 19. III kl. 19. Estonia kontserdisaalis, N. 20. III kl. 19. Pärnu kontserdimajas The King's Singers.

Brittide vokaalne tulevärk ja vaimukas lavashow.

N. 20. III kl. 18. Rápina rahvamaas Break-Dancin' Machine. Tutvustamisele tulevad breaki elementaarfiguurid vebod, footwork, flying steps, Hard spin, head spin, electric boogie. L. 22. III kl. 19. Otepää kultuurikeskuses "Kapten Hume'i muusikalised tujud". Ansambel väike ring. Väljapaistva XVII sajandi inglise gambisti, helilooja ja ohvitseri Tobias Hume'i markantsed väikevormid ja laulud kogumikest "Poetically Music" ja "Musically Humors".

Festival "Klaver" esitleb:

P. 23. III kl. 17. Estonia kontserdisaalis Marc-André Hamelin (klaver, Kanada). Kavas Mozarti Sonaat C-duur K. 330, Schumanni Fantaasiapalad op. 12, Szymanowski masurkad, Albéniz Iberia III.

P. 23. III kl. 17. Kadrioru lossis lossikontsert "...kui kuningad valitsevad ka kunste". Hortus Musicus. Kunstiline juht Andres Mustonen. "Vana hea Inglismaa" auväärt traditsioonidele rajanev õukonnamuusika Elisabeth I ajast, XVI ja XVII sajandi inglise fantaasiad, laulud kirikust ja salongist.

P. 23. III kl. 14. Mäetaguse mõisas "Helletused". Oksana Sinkova (fiid), Kullil Mõls (akordion), Kuldar Kudu (kitarr). Kavas Eller, Tubin, Tüür, Eespere, Jõelet.

Piletid müügil Eesti Kontserdi piletikeskus (Estonia pst. 4), Kassa on avatud E – R kl. 12 – 19 ja L kl. 12 – 17, tel. 614 7760, faks 614 7769; e-post: info@concert.ee ja www.concert.ee. Vanemuise kontserdimaja piletikeskus (Vanemuise 6) on lahti E – L kl. 12 – 19, tel. 07 377 537, faks 07 377 553, e-post:pilet@vkm.ee. Piletipunkt Tartu kaubamajas tel. 07 315 040. Pärnu kontserdimaja piletikassa (Aida 4, 80011 Pärnu) on avatud E – R kl. 10 – 19 ja L kl. 10 – 17 ja P 1 tund enne kontserdi algust, tel. 044 55 800, e-post:www.concert.ee

NYYD ENSEMBLE

T. 18. III kl. 19.30 Kanuti Gildi saalis NYD Ensemble. dirigent Olari Elts. Kavas Pärt, Lindberg, Sumera, Tulve, Reinvere, Tüür.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

L. 15. III kl. 19. Metodisti kirikus Tallinnas Eesti Filharmoonia Kammerkoor. Dirigent Tõnu Kaljuste. Kavas P. Tšaikovski, S. Rahmaninov, A. Pärt, G. Mahler, J. Sibelius, B. Bartok, B. Holten, V. Tormis.

EESTI MUUSIKAKADEEMIA

R. 14. III kl. 18. EMA kammersaalis Eesti Muusikaakadeemia segakoor. Dirigent Robert Cowles.

L. 15. III kl. 16. EMA kammersaalis dots. Urmas Vulbi viiuliklass, klaveril Lille Randma.

P. 16. III kl. 16. EMA kammersaalis magistriskontsert. Lembi Mets (tsello), kaastegevad: Elo Ivask (viul), Reinut Tepp (klavessiin), Nataly Sakkos (klaver). Kavas Beethoven, Ravel, Boismortier, E. Mägi. Kl. 18. EMA oreisaaits ma-

gistriskontsert. Pille Prans (viul), klaveril Reinut Tepp. Kavas Bach, Beethoven, Ysaye, Britten.

K. 19. III kl. 18. EMA kammersaalis prof. Lilian Semperi klaveriklass.

N. 20. III kl. 18. EMA kammersaalis dots. Tõnu Reimanni viiuliklass. Klaveril Reet Ruubel.

R. 21. III kl. 18. EMA kammersaalis prof. Mari Tampere-Bezrodny viiuliklass. Klaveril Elena Fomina.

L. 22. III kl. 16. EMA kammersaalis magistriskontsert. Elo Ivask (viul), kaastegevad: Lembi Mets (tsello), Reinut Tepp (klavessiin), Kai Ratasapp (klaver). Kavas Bach, Ravel, Prokofjev.

P. 23. III kl. 13. EMA oreisaaits oreitund – EMA ütiopilased. Kl. 16. EMA kammersaalis klaveriduode kontsert.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

L. 15. III kl. 17. Kadrioru lossis esinevad Niina Murdvee (viul), Nata-Ly Sakkos (klaver). Kavas H. Eller, J. B. Vanhal, Fr. Poulenc.

P. 16. III kl. 12. Mustpeade Maja Olavi saalis esinevad Tiit Peaske viiuliklassi õpilased.

P. 16. III kl. 13. Eesti Muusikaakadeemia Kammersaalis esineb Jaan Kapp õpetaja A. Kuuseksa klaveriklassist.

L. 22. III kl. 15. Matkamajas esinevad Laine Leichter, Leho Karini ja Mart Laasi tselloklassi õpilased.

FESTIVITAS ARTIUM

L. 15. III kl. 19. Tartu ülikooli aulas,

P. 16. III kl. 18. Tallinnas Mustpeade Maja kontsert "Kurvastuse vägi". Agneth Christensen (metosopran, Taani). Kõlavad keskaegsed laulud Prantsusmaal ja Itaaliast ning eesti, noarootsi ja ukraina vaimuliku rahvalaulud. Piletid hinnaga 50 ja 35 kr. (Tartus) ja 60 ja 40 kr. (Tallinnas) on saadaval tund enne kontserdi algust kohapeal. Rohkem infot Festivitas Artiumi internetilehelt www.ut.ee/festival, e-posti aadressil: helena23@ut.ee ja tel. 056 568 097.

KEVADKONTSERT

N. 20. III kl. 19. Sakala keskuses "Kevadkontsert - pärimusmuusikud Kandlekoja heaks!". Pilet 150 kr. (sooduspilet 100 kr.) piletilevis, piletipunktis ja kohapeal. Lisainfo www.kandlekoda.ee.

R. 21. III kl. 19. Tartu ülikooli kunstimuuseumis (Ülikooli 18) kevadkontsert "Hümid Vana-Kreeka jumalaile". Musitseerivad Toivo Sömer (lauto), Raho Langsepp (fiidid) ja Mari Murdvee (laul, sõna).

LOENG

IMELINE KESKAEG

Tarbekunstimuuseumis (Lai 17) toimub 23. III – 13. IV kunstiajaloo huvilistele pühapäevane loengusari "Imeline keskaeg". Kunstiteadlane Inge Teder tutvustab neljal järjestikulisel pühapäeva ennelõunal Tarbekunstimuuseumi

galerii keskaja esemelist kultuuri ja selle imelise ajaga kaasnenud traditsioone. Loengud on illustreeritud slaididega.

P. 23. III kell 12 "Lembekastid ja rüütlikultuur". Rüütellikultus eeldas kingituste tegemist oma armastatud daamide. Selle ülandmiseks vajati väärrikat pakendit. Nii tekkisid rikkaliku armuteema kujutisega nahkarbid, nn. lembekastid. Oma kujunduslikus mitmekesisuses on need XIV ja XV sajandi nahakunsti suursaavutusi.

P. 30. III kell 12 "Reliikviad ja relikviaarid". Reliikviakultus, pühade säilmete kummardamine, võimaldas kristlastel osa saada pühadusest ja pühakute imetegudest. Oli oluline kaunistada reliikvia ümbris vastavalt selle väärtusele. Juba varasemal ajal tekkis relikviaarid, kullassepakunsti üks kunstiliselt mitmekesisemaid ja kõrgetasemelisemaid alasid. P. 6. IV kell 12 "Gooti vaibakunsti suurteosed: Angers'i "Apokalypsis" ja vaibaseeriad "Daam üksisarvikuga". Keskaja vaibalooming on tekstiilkunsti ajaloos üks suure-

jooniselisemaid peatükke oma monumentaalsuses, dekoratiivses ilus ja vaimukas detailinõngemises.

P. 13. IV kell 12 "Aldinused, grimaldid, grolieed, maiolused – kas maitsvad pirukad?" Need on raamatukoidete kuulsad kujundussüüdis. Nendes stiilides kujundatud köited kuuluvad maailma kultuuripärandi suurteoste hulka. Loengutasu 25 kr. Kunstnike Liidu liikmetele ja kunstilõpilastele 10 kr.

Eesti Kirjanduse Selts esitleb Kolmapäeval, 19. märtsil kell 18 Tartu Kirjanduse Majas (Vanemuise 19) seminarisari "Lapsepõlv ja kirjandus. Kirjanikud lapseeä eedamatest lugemiselamustest". 5. seminaril kõneleb Piret Bristol.

TALLINNA FILHARMOONIA ESITLEB:

LAUPÄEVAL, 22. MÄRTSIL KELL 18

MUSTPEADE MAJAS

TALLINNA KAMMERORKESTER 10

DIRIGENT JUHA KANGAS

R. STRAUSS METAMORFOOSID
J. S. BACH - M. REGER O MENSCH, BEWEIN' DEIN SUNDE GROSS BWV 622
J. S. BACH BRANDENBURGI KONTSERT NR 3
W. A. MOZART SÜMFOONIA NR 36 "LINZ"

PILETID PILETIPUNKTI MÜÜGIKOHTADEST
Või EESTI JA WWW.PILETIPUNKT.HOT.EE

Hooaja ametlik infotelefon:
1188
INFOABI

Eesti Raadio

Klassika pidunädal

15. märtsil kell 18
Tallinna Rootsi-Mihkli kirikus / tasuta
16. märtsil kell 16
Vanemuise Kontserdimajas / 25.- ja 40.-

L. van Beethoven. Kolmikkontsert
Liis Joamets (viul)
Mihkel Poll (klaver)
Kaido Kelder (tsello)

W. A. Mozart. Kroonimismissa
Tatjana Romanova (sopran)
Karmen Puis (metosopran)
Mati Kõrts (tenor), Taisto Noor (bass)
Elleri Kontsertkoor, Eller-Sõfoniet
Dirigent Andres Mustonen

Heino Eller
nimeline
Tartu
Muusikakool

Täname: Kultuuriministeerium, Kultuurkapital, Kultuurkapitali Tartumaa Ekspertgrupp, Tartu Linnavalitsus, Postimees, Vanemuise Kontserdimaja, Tartu Linnamuuseum, Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseum, Eesti Muusikaakadeemia, Teater "Vanemuine", Tartu Raadio

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR
Dirigent **Tõnu Kaljuste**

15. märtsil 2003 kell 19⁰⁰ Tallinna Metodisti kirikus
(Narva mnt. 51)

Pjotr Tšaikovski
Sergei Rahmaninov
Gustav Mahler
Jean Sibelius
Bela Bartok
Bo Holten
Veljo Tormis
Solist **Tannie Willemstijn**
(sopran)

Piletid müügil Eesti Kontserdi kassas, Piletipunkti müügikohtades, internetis www.piletipunkt.ee ja 1 tund enne algust kohapeal

TELLI SIRP TELEFONITS 640 5770

Muusika MOOS

19.-22. märts 2003
Laste ja noorte muusikafestival

Pärnu Kontserdibüroo ja Pärnu Linnaorkester keedavad:

Kolmapäev, 19.märts kell 18.00
Pärnu Kontserdimaja kammersaal

Homne ERSO
Meeskonnaks on PÄRNU MUUSIKAKOOLI ja TALLINNA MUUSIKAKESKKOOLI jungad ja TALLINNA MUUSIKAKESKKOOLI SÜMFOONIAORKESTER, mille kapteniks Toomas Kapten. Pilet suurele 20.-, väikesele 10.-

Neljapäev, 20.märts kell 17.00
Pärnu Raekoda

MOOSekandid sammuvad mööda
LIISA HIRSCH (klaver), LEELO TUNGAL ja MAARJA KANGRO ning eesti heliloojate klaveripalad teevad mõnusa olemise. Pilet suurele 20.-, väikesele 10.-

Reede, 21.märts kell 19.00
Pärnu Kontserdimaja

....ja muud loomad!
"PETJA JA HUNT", "LOOMADE KARNEVAL" ja PÄRNU LINNAORKESTER on Jüri Alpereni hoole all. Pilet suurele 50.-, väikesele 25.-; perele 100.-

Laupäev, 22.märts kell 12.00
Kuninga tn. põhikooli saal

Koorimoos
TELEVIISORI LASTEKOOR ja SÜTEVAKA KAMMERKOOR teevad kena lauluhäält Lii Leitmaa ja Ene Oltre magusal moosimisel. Pilet suurele ja väikesele 10.-

Laupäev, 22.märts kell 15.00
Pärnu Kontserdimaja

Muusikamoos
Tuleb kindlasti üks mõnus ja värvikas muusikamoos, kus pajas THEA PALUOJA, SIRJE MEDELLI, ENDLA MURDI, MAIRE ELISTE, TOOMAS VOLLI ja AARNE SALUVEERI moosimarjad, TELEVIISORI LASTEKOOR ja väga tore BÄND. Pilet suurele 50.-, väikesele 25.-; perele 100.-

Ilma kolleta ei saa ehk toetajad:

Kul tahad rohkem teada: Pärnu Kontserdibüroo tel: (044) 31 338, mob. 056 694 654, kontsert@lv.parnu.ee, www.parnukontsert.ee

Sissepääsuks käi enne läbi: teater Endla piletimüügikeskusest või Pärnu Kontserdimaja kassast

ERST KULTUURKAPITAL

ESTONIA

Pärnu Bussipark

SANATOORIUM Tervis

PÄRNU PLAADITEHAS AS JÕEKÄÄRU KÄMPING

EESTI MUUSIKAKADEEMIA

kuulutab välja konkursi alljärgnevate ametikohtade täitmiseks viieks aastaks alates 25.08.2003. a.

Klaveriosakond	4 üldklaveri lektorit (koormus 0,75)
Lauluosakond	laulu eriala professor (0,75)
Dirigeerimisosakond	laulu eriala dotsent (0,75)
Muusikateaduse eriala	koorijuhtimise eriala dotsent (1,0)
Koolimuusika instituut	kooripartituuri lektor (1,0)
	muusikateooria dotsent (1,0)
	muusikalise kasvatuse ja pedagoogika lektor (1,0)

Dokumendid (avaldus rektori nimele, vormikohane CV, milles kajastub loominguline, teaduslik jm. tegevus, haridust ja akadeemilist kraadi tõendavate dokumentide koopiad) esitada hiljemalt **6. aprilliks 2003** Eesti Muusikaakadeemia rektori nimele EMA kantseleisse aadressil **Rävala pst. 16, Tallinn 10143.**

PÄRNU MUUSEUM
Pärnu, Rüüti 53

Püsiekspositsioon.
"Prantsuse ajaloolised gobeläänid" kuni 30. III.

Väikes saalis
"Ajalugu meie ümber – muinsuskaitseobjekt Pärnumaal" kuni 13. IV.

Avatud K – P kl. 10 – 18.
Iga kuu esimene K tasuta.
Tel. 044 33 231.

KURESSAARE RAEGALERII
Kuressaare, Tallinna 2

RENE KARI maalid
kuni 4. IV.

Avatud T – R kl. 10 – 17.30,
L kl. 10 – 15.

TAMPERE MAJA
Jaani 4, Tartu

RIINA NEEME maalid
"Martini sünnipäev" kuni 2. IV.

Avatud T – R kl. 9 – 17,
L kl. 9 – 15,
www.tamperemaja.ee
Tel. 07 386 300.

HAABERSTI SOTSIAALKESKUS
Õismäe tee 24, Tallinn

KALJU SUURE fotonäitus
"Kalju lihvitud kiilud" kuni 31. III.

Avatud E – R kl. 9 – 17.
Tel. 657 9872.

TARTU LINNAMUUSEUM
Tartu, Narva mnt. 23

"Okupatsioon. Viimane staadium" kuni 6. IV.

Avatud T – P kl. 11 – 18.
Info tel. 461 911,
www.tartu.ee/linnamuseum

MEISTRITE HOОВI GALERII
Tallinn, Vene tn. 6

EKA interdistsiplinaarsete kunstide magistrantide performance'id ja videoid kuni 9. IV.

Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 11 – 17.

Eesti Kunstnike Liidu 4. aastanäitus

"Mina ja Teine"
Ants Juske kuraatoriprojekt
Tallinna Kunstihoones ja Kunstihoone galeriis
18.12.2003 – 04.01.2004 ja 19.12.2003 – 19.01.2004

Kuraatoriprojekt lähtub tõdemusest, et ükski looja pole üks: ta sõltub oma ajast, ühiskonnast, perest ja ka teisest loojatest oma kõrval. Viimane side on väga intiimne, olgu see siis õpilase-õpetaja suhe, eeskuj-õpilase suhe või siis vaimne side kahe looja vahel. Praegune idee on just tuua välja kunstnike mentaalne, sageli sõnadesse raskelt pandav ligiõmme, mis võib olla nii "loomingulise sõpruse" kui ka kontrasti põhjal. Lühidalt öeldes on näituse idee selles, et iga kunstnik valib endale Teise, kellega koos esineda eraldi seisvas boksis. Kõik see ei välista, et Teine võiks valida omakorda Teise. Nii saaksid kunstnikud seekord olla omakorda kuraatorid, näituse kuraatori roll on lihtsalt selles, et teha valik lähtuvalt ruumi võimalustest. Kuraator palub näitusele esineda soovijatel võtta temaga ühendust **kuni 14. maini** aadressil Ants Juske, Tartu 50103, Tähe tn. 38b, tel. 055 672 467, juskea@art.tartu.ee

"Rehabilitatsioon"
Andrus Joonase kuraatoriprojekt
Hobusepea ja Draakoni galeriis
19.12.2003 – 19.01.2004

Kuraator ootab pakkumisi kõigilt, eelkõige aga valesti mõistetud ja piisava tunnustusest kunstnikelt ja kunstikriitikutelt. Kuraator palub kirjeldada konkreetset juhtumit (nn. case study), teost, isikut, ideed. Informatsiooni peaks esitama piisaval hulgal, mis võimaldaks rekonstrueerida ajastut ja juhtumit konteksti, hädavajalik on dokumentaalse materjali olemasolu. Pakkumisi võivad teha ka teised, viidates konkreetsele probleemile ja isikule. Iga juhtum läheb hoolikale vaagimisele, näituse koostab kuraator 10 – 15 juhtumist.

Kuraator ootab kontaktivõtte kuni **14. maini**, tel. 051 92 6783, aadressil Andrus Joonas, Pärnumaa 88302, Audru vald, Kõima, Lindi skj., e-post: a_joonas@hotmail.com, ajoonas@hotmail.ee

Kuraatoritele võib posti tuua ka aadressil EKL, Vabaduse väljak 6, Tallinn 10146.

EESTI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU
Tallinn, Rävala pst. 10

Seinavitrinides
"100 aastat Noor-Eestit" kuni 12. IV.

Galeriis
Hendrik Relve fotonäitus "Helmeid maailma loodusest" kuni 26. III.

Baltikaosakonnas
"Uus vana raamat" kuni 31. III

Fuajees
"Eesti uue põlvkonna teadlasi IV: keeleteadus" kuni 3. VI.

Püsinäitus
"Eesti Akadeemilise Raamatukogu väljaandeid läbi aegade"

Raamatukogu on avatud
E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 17.

EESTI TERVISHOIMUUSEUM
Tallinn, Lai 30

VLADIMIR BACIU maalid kuni 29. III.

EVELIN AVINGO graafika "Naiste maailm" kuni 22. III.

"Prof. Elmar Karu – 100" kuni 22. III.

Avatud T – L kl. 11 – 18.
Tel. 641 1732.

VILJANDI KUNSTISAAI
Viljandi, Vabaduse plats 6

15. III kl. 12 – 17 kunstpäev
"Legendaarne õpetaja". KÖLERI PÄEV.

RUUDI TREU "Akvarellid lähedalt ja kaugel" kuni 27. III.

Avatud L – N kl. 12.30 – 17.

Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium ja Eesti Vabariigi Välisministeerium kuulutavad välja konkursi kultuuriesindaja (atašee) ametikohale Eesti Suursaatkonnas Berliinis.

Tööle tuleb asuda ajavahemikus **01.08 – 01.09.2003.**

Kultuuriesindaja ülesandeks on Eesti kultuurialaste huvide esindamine Saksamaal.

■ Kandidaadilt eeldame:

- *akadeemilist kõrgharidust
- *saksa ja inglise keele valdamist kõnes ja kirjas
- *head Eesti kultuuriruumi, -inimeste ja -institut-sioonide tundmist
- *suhtlemisjulgust ja läbilöögivõimet
- *organiseerimisoskust ja korraldustöö kaasalõomise valmidust
- *pikaajalisele välisestistusele vastavat tervislikku seisundit

■ Sooviavaldus, haridust tõendava dokumendi ärakiri, elulookirjeldus ja ettepanekud Eesti kultuuri tutvustamiseks Saksamaal esitada kultuuriministeeriumisse hiljemalt **31. märtsiks 2003 aadressil: Suur-Karja 23, 15076 Tallinn**, märgusõna "Kultuuriatašee".

■ Info välissuhete osakonnast tel. 628 2323 ja personalit-litusest 628 2251.

KULTUURIESINDUS

- **SOOME INSTITUUT** Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee, <http://www.finst.ee>. Instituut on lahti tööpäeviti kl. 10 – 16. Raamatukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada interneti, tutvuda meie CD-ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kella 13 – 16.
- **SOOME INSTITUUT** Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319, faks 07 427 097, e-post: elle.mets@finst.ee, <http://www.finst.ee>. Avatud K kl. 10 – 18, tööpäevadel kl. 10 – 16.
- **TAMPERE MAJA** Jaani 4, Tartu. Avatud T – R kl. 9 – 17, L kl. 9 – 15, tel. 07 386 300, www.tamperemaja.ee. N, 20. III kl. 19 Tampere majas eesti popkunstniku ja luuletaja Kiwa kirjandusõhtu koos Berk Vahega. Teema "Interdistsiplinaarsusest kultuuris". Kiwalt ilmus möödunud aastal luulekogu "Lastehaiglast põgenenud mänguasjad" (Eesti Keele SA, 2002)
- **BRITI NÕUKOGU** Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010, faks 6313 111, e-post: british.council@britishcouncil.ee, <http://www.britishcouncil.ee>. Avatud T – R kl. 12 – 18 ja iga L kl. 10 – 15.
- **PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Lai 29, 10133 Tallinn, tel. 6273 100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee, <http://www.nmr.ee>
- **PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Raekoja plats 8, Tartu, tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee
- **UNGARI INSTITUUT** Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817, e-post: uke@eki.ee, <http://www.suri.ee/uke>
- R, 14. III kl. 19 Eesti Rahvusraamatukogu konverentsisaalis L, 15. III kl. 19 Tartu Sadamateatris ungari folkansambel Kaláka festivalil "MAAJALM".
- András M. Nováki maalide näitus Pärnu uue kunsti muuseumis kuni 30. III.
- **TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT** Suurtüki 4b, Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee Informatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta <http://www.goethe.de/ne/tal>. 19. III – 9. IV Põldruumi galeriis Bettina Speckneri ehtenäitus "Sala-aiad". 21. ja 22. III kl. 19 Tallinna Linnateatris Erkki Otsmann lauluetenduses "Armastuse paraad".
- **TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT** Kastani 1, Tartu, tel./faks 07 422 639, e-post: dkitartu@kodu.ee, <http://www.dki.tartu.ee> Raamatukogu lahti E – N kl. 13 – 18, R kl. 12 – 17, tel. 07 384 026, e-post: rfzartu@kodu.ee, tel. 07 422 639, e-post: kitartu@kodu.ee Saksa keele kursused. Piirkondliku saksa keele ja maiskonnaloos täienduskoolituskeskuse kontaktisik dr. Odila Triebel, tel. 07 384 026.
- **AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS** Kentmanni 20, 15099 Tallinn, tel. 668 8171, 668 8216 faks 668 8253, e-post: vsepper@pd.state.gov, <http://www.usemb.ee> Külamine eelneval kokkuleppel.
- **TAANI KULTUURI INSTITUUT** Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646 6373, e-post: taani@uninet.ee, <http://www.dki.gz.ee> Eesti Tarbekunstimuuseumis Taani kaasaegne tarbekunst "UNIKA" kuni 6. IV.

NORRA KAASAEGNE ARHITEKTUUR 1995 - 2000

6. veebr. - 16. märts 2003
K - P 11.00-18.00
E T suletud

Näitus Rotermanni soolalaos
Ahtri 2 Tallinn 10151

Eesti Arhitektuurimuuseum Norra Välisministeerium Norra Arhitektuurimuuseum

21. märtsil
KEVADPIDU
Ku-ku klubis

Esineb
Salong-Trio
Tule ja vaata sõbrad ja vanad tuttavad üle!

Pidu hommikuni!
Ku-ku klubi

Müüa eriline
akvarellitehnika.

Telefon õhtuti 601 6115.

Tallinn, Kadrioru, Koidula 12a
18. III – 5. IV
MATTI KURKI, NAGASHILA,
LEONHARD LAPINI
"Virgumine".
Avatud T – R kl. 12 – 18,
L kl. 12 – 16. Tel. 055672 593,
e-post:deco@hot.ee

DRAAKONI GALERII
Tallinn, Pikk 18
MAALI JA GRAAFIKA
NÄITUSMÜÜK.
TINTTI PESONENI
"Läbi tule ma tulin."
II episood" kuni 16. III.
17. – 30. III SIRJE PROTSINI
"Kuhugi ära" & GREGORY SLICKI
"Natural histories".
Avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 10 –
17. Piltide raamimine. Tel. 646
4110, e-post:tulemadu@yahoo.com

**TALLINNA
KUNSTIHOONE**
Tallinn, Vabaduse väljak 8
"Skrinseiver"
kuni 16. III.

KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6

IVIKA KIVI ja DAGMAR KASE
"ID 2002" kuni 16. III.

FRED JÜSSI,
KALLI SEINA, TIINA SARAPU ja
MARET SARAPU "JÄÄ! JÄÄ!"
kuni 30. III.

Avatud K – E kl. 12 – 18,
tel. 6442 818,
e-post:info@kunstihoone.ee

EESTI KUNSTIAKADEEMIA GALERII
Tallinn, Tartu mnt. 1
"Maaliparaad 2003" kuni 16. III.
17. – 25. III. KAJA PAE ja OLIVER
SOOMETSA "Ise-loom".
Avatud iga päev kella 12 – 18.30
tel. 6267 329,
e-post:gallery@artun.ee

KUNSTISALONG ALLEE

Tallinn, Pikk 30
Eesti kunsti klassika näitusmüük:
E. Aiki, P. Aren, E. Kits,
E. Okas, G. Reindorff, E. Kutsar,
V. Loik, A. von Maydell, N. Mei,
P. Liivak, C. T. von Neff, R. Nyman,
V. Ohakas, A. Promet,
E. Roos, M. Rääk, E. Rüga,
J. Püttsepp, A. Vabbe, E. Wiiralt,
R. Uutmaa, A. Vardi,
H. Halliste, K. Nagel jt.
Avatud E – R kl. 10 – 17,
L kl. 11 – 15. Tel. 646 4500,
051 27677, www.allee.ee

LÜHIKE JALGA GALERII
Tallinn, Lühike jalg 6

TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720,
e-post:lgalerii@online.ee.

Tallinn, Hobusepea 2

TJIKKA REBASE, KARL NAGELI ja
NEEME KULMA maali-, video- ja
installatsiooninäitus "Alistu"
kuni 17. III.
Avatud K – E kl. 10 – 18,
tel. 627 6777, faks 627 3631,
e-post:galerii@eaa.ee
Kunstitarvete müük. Tel. 6276793.

Tallinn, Lühike jalg 1

TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.

Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.

Tel. ja faks 641 8308,
e-post:galerii.kaks@mail.ee.

PORTAAL

Tallinn, Vene 16

TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.

Avatud E – R
kl. 10 – 18
ja L, P kl. 10 – 17.
Tel. 646 4209.

GALERII-G
kunstisaal

Tallinn, Vabaduse 6
AIME KUULBUSCHI
"Mustrid ja veel midagi..."
kuni 29. III.

Tartu mnt. 1

Portselani näitusmüük.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15,
e-post:galeriig@hot.ee,
tel. 661 2972.

GALERII MOLEN

Tallinn, Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.
Tel. 644 2877.

ROTERMANNI SOOLALADU, Ahtri 2
Arhitektuurimuseumi saalis

Norra kaasaegne arhitektuur 1995 – 2000 kuni 16. III.
Keldrisaalis Arhitektuurimuseumi aastanäitus "Tallinna XX
sajandi arhitektuur" kuni 11. V.

Galeriis ELMAR KITSE sõjajärgsete monumentaalmaailade kavandid Mart Lepa
kogust kuni 16. III.

Kunstimuseumi saalis
19. III – 25. IV "Kuldmunapühad". Reklam ja kujundusgraafika.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane R.
Tel. 625 7007. <http://www.arhitektuurimuseum.ee>,
e-post:arhitektuurimuseum@arhitektuurimuseum.ee

AUTORIENTED GALERII
Tallinn, Hobusepea 8
AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.
ÕIE KÜTI ehted kuni 12. III.
13. III – 2. IV
HARVI VARKKI ehted.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 646 4101.

HAUS GALERII
Tallinn, Uus 17

SIIM-TANEL ANNUSE
maalid
kuni 28. III.

Avatud E – R kl. 10 – 18 ja
L kl. 11 – 16. Tel. 641 9471,
e-post:haus@haus.ee, www.haus.ee

**A. H. TAMMSAARE
MUUSEUM**
Tallinn, L. Koidula 12a

A. H. Tammsaare
viimane korter ja püsiekspositsioon
kirjaniku loomingust
Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.

Näitus "Lapsemeelselt" kuni 16. III.
Sally Stuuudio laste joonistused
A. H. Tammsaare miniatuuride põhjal.
Avatud iga päev kl. 11 – 17.

**EDUARD VILDE
MUUSEUM**
KASTELLAANIMAJA
GALERII

Kadrioru, Roheline aas 3
Põhiekspositsioon.

KELLI KAGOVERE graafika
"Viikingistiilis" kuni 30. III.
Avatud K – E kl. 11 – 18.
Tel. 601 3181,
e-post:vilde@solo.ee

EESTI ÜHISPANGA GALERII
Tallinn,

Tornimäe 2, V korrus
Vanalinna Hariduskollegiumi
õpilaste omaloomingu näitus
"Kõik on kokku unenägu"
kuni 21. III.
Avatud E – R kl. 9 – 18,
e-post:haus@haus.ee.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Tallinn, Vabaõhumuuseumi tee 12

Park ja Kolu kõrts
avatud
E – P kl. 10 – 17.
Tel. 654 9100.
Ettetellimisel
lastemuuseumi programmid
Kuie koolimajas.

Tartu, Kuperjanovi 9
Uuenenud püsiekspositsioon
"Eesti. Maa, rahvas, kultuur".

Ajutised näitused:
"Ajarännak. Nepaali fotod"
kuni 30. III. Kuraatorid Sulev
Kuuse, Aare Leima, kujundaja
Mare Hunt.

19. III – 18. V
"Palju toredaid asju". Kuraatorid Riina Reinvelt, Eevi Astel,
Kaie Kukk, Evi Kasearu, Maire
Kuningas, kujundaja Jane Liiv.

Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta. Tel. 07 421 311,
www.erm.ee,
e-post:erm@erm.ee

**TARTU
KUNSTIMAJA**
Tartu, Vanemuise 26

Suures saalis
"Tekstiilkunstnikud Tartus 2003"
kuni 30. III

Väikeses saalis SANDER NARUSBEDI
aktifotode näitus "Valguskehavormid"
kuni 31. III.

15. III kl. 18 ILMAR MALINI
mälestusõhtu.
Avatud K – E kl. 12 – 18,
e-post:tartuart@hot.ee Tasuta.

PÄRNU LINNAGALERII

PÄRNU KONTSERDIMAJAS
Pärnu, Aida 4

"Tsilvilisatsioonide kokkupõrge"
kuni 30. III.
Kuraator Mari Sobolev.

Avatud T – R kl. 12 – 19,
L kl. 12 – 17, tel. 044 55 888,
e-post:Linna.Galerii@mail.ee.

Pärnu, Esplanaadi 10

MAGDALENA SCHMIDT-GORA
(Poola)
skulptuurinäitus
"Genesis"
kuni 25. III;

ANDRAS M. NOVAKI (Ungari)
maalinäitus;

MARIS AIDAKU
vaibanäitus
"Kaltuvaip homme".

Näitused ja kohvik lahti
iga päev kl. 9 – 21.

[Http://www.chaplin.ee](http://www.chaplin.ee)
Tel. 044 30 772.

TEATRIGALERII

ENDLA TEATRIGALERII

Pärnu, Keskväljak 1
Samassaalis UNICEFI "Unikaalne
minirepro" kuni 15. III.
17. – 29. III PEDER STOUGAARDI
"Kujutlused".
Küüni koridorides
17. – 29. III
RETI SAKSA "Must valgel".
Avatud E – L kl. 14 – 18. Sisepääs
teatrikohvikust.Akadeemia tänavalt.

**HAAPSALU
LINNAGALERII**

Haapsalu, Posti 3
Naiskunstnike laulu-
ja mänguseltsi
Puhast Rõõm näitus
"Aastad täis puhast rõõmu".

Avatud K – P kl. 12 – 18.
<http://galerii.kultuuriinfo.ee>

TALLINNA KIRJANIKE MAJA MUSTA LAEGA SAALIS

Harju tänav 1

KIRJANDUSLIK KOLMAPÄEV

19. märtsil kell 18

koostöös

Eesti Näitemänguagentuuriga

"EESTI UUED NÄIDENDID"

ENA 2002. aasta näidendivõistluse võitjad loevad ette EMA kõrgema lavakunstkooli tudengid. Lugemisele tulevad katkendid Mihkel Ulmani näidendist "Peeglimeister" Juhani Püttsepa näidendist "Kärt" Kerttu Rakke näidendist "Ema sünnipäev"

Piletite tellimine ja info telefonil 627 6410, <http://www.ekl.ee>
Üritust toetab Eesti Kultuurkapital

Eesti Kirjanike Liit

Eesti Kunstiakadeemia

2003. aasta

professori ja dotsendi ametikohale kandideerijate

AVALIKUD LOENGUD

24. III – 16. IV 2003 kunstiakadeemia aulas

24.03.

Kell 15.40 David Vseiov

"Kõht kui ajaloo dominant"

Kell 17.20 Toomas Tammis

"Tujukad organisatsioonid"

25.03.

Kell 15.40 Jaak Arro

"Inimene-maalikunstnik-õpetaja e. mõtteid elust, kunstist ja kunsti õpetamisest"

Kell 17.20 Aimar Kristerson

"Tekst ja visuaalsus-paarilised"

26.03.

Kell 15.40 Toomas Altnurme

"Sisemaailm"

Kell 17.20 Vilve Unt

"Moekunsti (disaini) õpetusest meil (EKAs) ja mujal (Euroopas)"

27.03.

Kell 15.40 Krista Kodres

"Kunstiajalugu: süsteem, väärtushinnang või rekonstruktsioon"

28.03.

Kell 17.20 Rene Haljasmäe

"Digiteeritud nahk"

Kell 15.40 Illu Erma

"Mälu ja kreatiivsus avardub loomeroomis. Nahakunst 86"

Kell 17.20 Lennart Jaak Mänd

"Raamatu sõnumid"

31.03.

Kell 15.40 Mare Kelpman

"Tekst stiilini"

Kell 17.20 Signe Kivi

"Tekstiilkunstnik igavesti..."

01.04.

Kell 15.40 Kadi Pajupuu

"Legendivabrik"

Kell 17.20 Anu Raud

"Kihnu kõrt, kindad ja sukad"

02.04.

Kell 15.40 Kaia Lehari

"Kunst ja keskkond"

Kell 17.20 Riho Unt

"Putukad, pin screen & pixilation"

03.04.

Kell 15.40 Aarne Mesikäpp

"Kas on vaja studeerida plastilist anatoomiat"

Kell 17.20 Maiu Rõõmus

"Plastilise anatoomia õpetamise tähtsus EKA-s"

04.04., ruum nr. 119B

Kell 15.40 Aili Aasoja

"Ruumi piirid"

Kell 17.20 Aulo Padar

"Elukeskkonna projekteerimine"

07.04., ruum 112

Kell 15.40 Rein Mets

"Rein Mets"

Kell 17.20 Maria Valdma

"Keldrist pööninguni-intervjuu iseendaga"

08.04., ruum 112

Kell 15.40 Heigo Jelle

"Kunstnik teeb"

Kell 17.20 Kaupo Kangur

"Privaatsuse barjäärid"

09.04.

Kell 15.40 Maria Pukk

"Disainer, keskkond, keskkonna disain"

Kell 17.20 Sven Sõrmus

"Pesuruum tänapäevas ja tulevikus"

10.04.

Kell 15.40 Rait Prääts

"Stuudioklaasist"

Kell 17.20 Tiina Sarapu

"Sissejuhatus klaasi sulatustehnikatesse: ajalugu ja tehnoloogia"

11.04.

Kell 15.40 Eve Koha

"Eesti ajalooline klaasimaal" (EKA klaasikunsti osakonnas restaureeritud ja renoveeritud vappvitraažide põhjal

Kell 17.20 Ingrid Allik

"Raku – rohkem kui keraamika"

14.04.

Kell 15.40 Sirje Runge

"..."

Kell 17.20 Marje Tammert

"Värvisüntees ja komplementaarvärvid"

15.04.

Kell 15.40 Elo Raukas

"Kaks lähenemist arhitektuurse restaureerimise probleemile – Eugene Viollet-Le-Duc ja John Ruskin"

Kell 17.20 Mati Raal

"Konserveerida, mitte restaureerida" (Georg Dehio tsitaat)

16.04.

Kell 15.40 Hannes Starkopf

"Skulptuuri üldõppest rakenduskunsti erialadel"

Kell 17.40 Kadri Viires

Olete teretunud kuulama ja diskussioonidel osalema!

14. – 20. märtsini

Kl. 14.30 (pilet 50 kr.) ja kl. 18.30 (pilet 70 kr.) "Vanad ja kokedad saavad jalad alla". Kl. 20.45 (pilet 80 kr., ISIC kaardiga ja pensionäridele pilett 40 kr.) "Klaveriõpetaja" ("The piano teacher"/"La Pianiste", 2001). Lavastaja Michael Haneke. Osades Isabelle Huppert, Benoit Magimel, Annie Girardot, Anna Sigalevitch, Udo Samel jt. Alla 18. a. keelatud! Kl. 12.30 (pilet 40kr.), N. 20. III (pilet 25kr.), kl. 16.30 (pilet 60 kr.) "Kuum tibi" ("The Hot Chick", Touchstone Pictures 2002). Metsik komöödia Rob Schneideri, Adam Sandleri ja Tom Brady triolit, kelle käe alt tulnud filmid nagu "Mees Gigolo" ja "Elukas". Film on inglise keeles eesti- ja venekeelsete subtiitritega. Alates 21. III Frankofoonia filminädal. Pensionäridele tööpäeviti kuni kella 15 pilett 10 kr., neljapäeviti esimene seans 25 kr. Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi. Kassa avatakse üks tund enne esimese seansi algust, kuid mitte hiljem kui kell 12. Info tel. 644 1919.

JÄNEDA
KLAASGALERII

Avatud iga päev 9-18

Kai-Mai Olbri
näitus

"MAALI STIIHIA"

25.veebruar. - 11.mai. 2003

info:038 49 750 internet: www.hot.ee/klaasgalerii

AKADEEMILINE KAMMERMUUSIKA
KADRIORU LOSSIS

P 16. märts 2003 kell 17

PEEP LASSMANN
(klaver)
TOOMAS VAVILOV
(klarnet)
HENRY-DAVID VAREMA
(tsello)

Johannes Brahms. Triod

EESTI INTERPREETIDE LIIT
EESTI KUNSTMUSEUM

Piletid 50.- ja 25.- müügil Kadrioru lossis kassas kassas. Info: 606 64 03

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Kuni 15. III

"Aasta pulmafoto 2002" fuajees.

Kuni 29. III Eestimaa Looduse Fondi
näitus "Kotkas teab. Ka sinul on õigus teada"

fuajees.

Kuni 29. III Tarvo Metti klaasinäitus

"Mustri-ilu" 5. k. galeriis.

Kuni 31. III

"Eesti kirjastusi: Eesti Keele Sihtasutus"

7. k. humanitaarteaduste saalis.

Kuni 6. I 2004

"Eesti rahva ennemuistsed jutud"

5. k. kataloogisaalis.

18. – 31. III "Lätlased ja Tartu Ülikool"

peanäitusesaalis.

Kuni 27. III

Ants Heina "Mõisate Eesti" 6. k. galeriis.

Näitused on avatud E – R kl. 10 – 20,
L kl. 12 – 19. Tel. 6307 148, expo@nlib.ee

Neljapäeval, 20. märtsil 18.00
Akadeemilise Raamatukogu saalis
(Rävala pst 10, III korrus)

Urmaz Bereczki
(Ungari Instituudi direktor)
ungari-eesti topelidentideid

P 16. märts kell 19 Viljandi kultuurimaja
T 18. märts kell 19 Tallinna raekoda

ANNA-LIISA
BEZRODNY

ELENA
FOMINA

Beethoven. Romanss F-duur op. 50
Beethoven. Sonaat nr 8 G-duur op. 30 nr 3
Chausson. Poem
Elgar. Sonaat op. 82

PRIME

Postimees

Esti Raadio

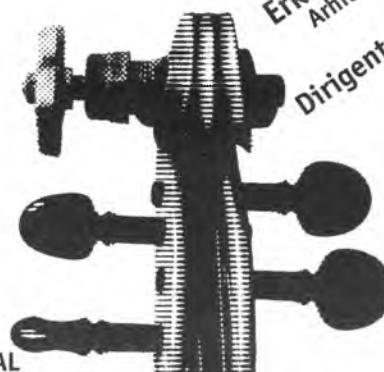
ETV

Enik Kontsert
tel. 134 770
e-post: info@kontsert.ee
www.kontsert.ee

nyud
ENSEMBLE

Arvo Pärt
Fratres
Jüri Reinvere
Loodekaar
Lepo Sumera
Mäng kümnele
Helena Tulve
à travers
Magnus Lindberg
Coyote Blues
Erkki-Sven Tüür
Arhitektuurika VI
Dirigent Olari Elts

18. märts
kell 19.30
Kanut Gildi SAAL

Toetavad:

TALLINNA FILHARMOONIA ESITLEB:
LAUPÄEVAL, 15. MÄRTSIL KL 16 MUSTPEADE MAJAS

AVALIK TELEKONTSERT
KLASSIKA
KOOS
KLASIGA

TALLINNA KAMMERORKESTER
Solist rahvusvaheliste konkursside laureaat
KALEV KULJUS (oboe)
Dirigent ERI KLAS

R. Strauss, J. Strauss

Piletid müügil Piletipunkti müügikohtades
ja www.piletipunkt.hot.ee

1188
INFOABI

Esti Raadio

TALLINNA FILHARMOONIA
TOOPIJASTEE 20
10140 TALLINN
TEL +372 9813 757
FAX +372 9813 758
E-MAIL: FILHARMONIA@E.EE
WWW.FILHARMONIA.EE

SIRP

INFOTELEFON 640 5770, 056 450 109
FAXS 640 5771 TOIMETAJAD 640 5773, 056 450 108
e-post sirp@sirp.ee INDEKS 69786
Sirp internetis <http://www.sirp.ee>

Peatoimetaja Mihkel Mutt mihkel@sirp.ee
Tegevtoimetaja Margot Visnap 640.5773.margot.visnap@sirp.ee
Muusika Tiina Mattisen 640.5773.tiina@sirp.ee
Eseistika Valle-Sten Maiste 640.5774.valle@sirp.ee
Kirjandus Jürgen Rooste 640.5774.jurgen@sirp.ee
Kunst Reet Varblane 640.5773.reet@sirp.ee
Film Tarmo Teder 640.5774.tarmo@sirp.ee
Keeletoimetaja Aili Künster 640.5775.aili@sirp.ee

Korrektor Tiina Kivikas 640.5775.tiina@sirp.ee
Raamatupidaja Maret Rapp 640.5772.maret@sirp.ee
Uudised, reklaam Marju Veikar 640.5770.marju@sirp.ee
Arvutikujundus Piia Rober 640.5775.piia@sirp.ee
Sekretär Sirje Kaus 640.5770.sirje@sirp.ee
Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Doris Kareva, Jan Kaus, Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Reet Neimar, Kristel Pappel, Toomas Paul, Kristiina Ross, Hanno Soans, Erkki-Sven Tüür.

10140 Tallinn, Väike-Karja 12, III korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht, Tallinn, Väike-Karja 12
Trükk AS Printall, Tatari 64
Päraeksemplari korral helistada tel. 669 8463.
Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume
helistada Eesti Posti AS tel. 625 7234, 625 7227 või
Sirbi toimetusse tel. 640 5770.

Kaebuste korral ajalehe sisu kohta võite pöörduda Pressiohkuskesse:
pn@eal.ee või tel. (0) 646 3363
Lugupeetud autorid! Kaastööd tuua Word 6. Teatage meile e-posti
aadressil maret@sirp.ee või tel. 640 5772 oma aadress,
arveldusarve number pangas ja isikukood
VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

